ANUARI DEL FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES

1924 - 1925

FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES

ANUARI

1924-1925

Any VI-VII

BARCELONA
C. DE LA PIETAT, N.º 4
1926

OLIVA DE VILANOVA, IMPRESSOR. - CASANOVA, 169. - TELÈFON 869-G. - BARCELONA

T A U L A

Pàgs.

Publicacions del «Foment de les Arts Decoratives». 4

La Comissió de Publicacions al llegidor 7

El Casal Social

I. Les cases dels Canonges i la residència del «Foment de les Arts Decoratives», per Jeroni Martorell (4 gravats intercalats al text) 9

II. La Sala d'actes del Casal del «Foment». Treballs de restauració i habilitació generals, per Víctor Oliva (3 gravats intercalats al text) 19

Làmines I a XVIII, amb 22 il·lustracions.

L'Exposició de París, per Santiago Marco 25

Làmines XIX a LXVIII, amb 85 il·lustracions.

L'Excursió a Itàlia, per Santiago Marco 33

Làmines LXIX a LXXXVI, amb 21 il·lustracions.

Els Serveis del «Foment de les Arts Decoratives». 57

Amb 75 anuncis i les làmines LXXXVII a LXXXIX.

Cases recomanades 95

PUBLICACIONS DEL
FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES

ANUARI 1919. — 168 pàgines, 192 gravats, 9 suplements. Nota de «Benet Malvehy y Piqué (1837-1892)». Article sobre «Gravats catalans dels segles XV y XVI».

Preu: 36 pessetes.

ANUARI 1920. — 220 pàgines, 225 gravats, 12 suplements. Nota biogràfica de «Francisco Soler y Rovirosa (1836-1500)». La festa anyal del FOMENT a Sant Cugat del Vallès. Exposició de puntes a l'Arbós del Penadès.

ANUARI 1921. — 244 pàgines, 260 gravats, 14 suplements. Nota biogràfica de «Antoni M.ª Gallissà y Soqué (1861-1903)». Altra sobre «Alexandre de Riquer. Calaf, 1865. Palma de Mallorca, 1920».

ANUARI 1922. — 244 pàgines, 268 gravats, 6 suplements. Nota biogràfica de «En Josep Pascó y Mensa (1855-1910)». «Una Exposició de ferros». Nota arqueològica «De Terrassa».

ANUARI 1923. — 126 pàgines, 87 gravats, 11 suplements. Nota necrològica de «Dionís Renart i Bosch». Estudi de «El Tapís de Tarragona». Altre sobre «Els vidres catalans de la col·lecció Cabot al Museu de Barcelona».

Preu: 30 pessetes.

ANUARI 1924-25. — 274 pàgines, de les quals 96 de text amb il·lustracions intercalades i 89 làmines amb 131 gravats autotípics i 8 reproduccions en colors. Edició relligada.

Preu: 40 pessetes.

PER LA BELLESA DE LA LLAR HUMIL. RECULL D'ORIENTACIONS. — Album amb 44 pàgines de text i 59 làmines, de les quals 9 en colors i un full plegat amb la planta i alçada d'un grup d'edificis.

Preu: 18 pessetes.

LES JOIES DE L'ART A PARÍS. — Fascicle il·lustrat en paper de fil.

CRÒNICA DEL FOMENT 1924-1925. — Amb el parlament d'En Joaquim Folch i Torres a la sessió inaugural del Casal restaurat.

ESPRÉS de discutides algunes proposicions molt divergents, els socis del Foment de les Arts Decoratives en reunió reglamentària de Consell general la nit del 23 de gener acabaren votant perquè no s'abandonés la publicació de l'Anuari que des de l'any 1919 ha anat portant al món dels llibres la veu de la nostra Entitat. En aquella assemblea, verdaderament memorable pel caliu d'avinença que s'hi palesà, es fixaren algunes orientacions per encaminar l'edició, i les més significades foren objecte de votacions entusiastes.

El Consell Directiu, davant la necessitat de complaure desitjos tan generals i tan clarament expressats, nomenà una Comissió de Publicacions i aquesta començà tot seguit els treballs necessaris per a que el Foment pogués editar, pel seu propi compte, el volum que tenia de correspondre a les anyades 1924 i 1925, separant-ne la ressenya d'aquells esdeveniments que sols interessen als socis, la llista dels mateixos i les notícies sobre la marxa financiera, que trobaran lloc en un fascicle reservat als adherits. Les dificultats que s'oferiren per donar viabilitat a una empresa d'apariència tan modesta sols han pogut ésser vençudes mercès al nostre company amb ànima de Mecenes que d'uns quants anys ençà ha transformat amb les seves iniciatives i amb la seva generositat la vida del Foment de les Arts Decoratives.

Vagi la nostra pregona gratitud a ell i als demés que han treballat per a dur a bon terme el present volum.

Amb l'ajut de tothom s'ha pogut dignificar l'Anuari, que deixarà d'ésser una càrrega i el dia de demà fins ajudarà a reforçar la prosperitat del Foment, permetent-li estendre, en benefici de tots, les seves activitats educadores. Cal ara que els nostres companys, que tots els socis de l'Entitat, secundin aquests esforços estudiant i fent conèixer aquest volum que respon a les més desinteressades col·laboracions i als més enlairats propòsits.

La Comissió de Publicacions :

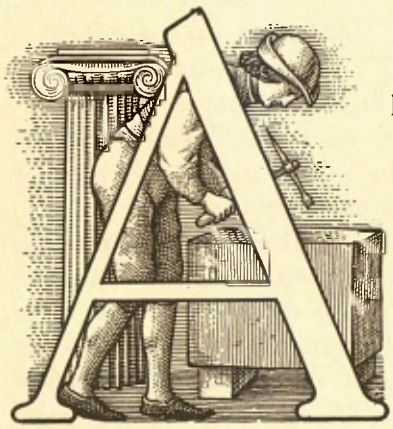
P. Sabaté Jaumà — Tomàs Aymat

Víctor Oliva

EL CASAL SOCIAL

I

LES CASES DELS CANONGES I LA RESIDÈNCIA DEL FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES

l'entorn de la Catedral de Barcelona existiren, i existeixen avui encara, diferentes cases propietat dels canonges, més ben dit, del Capítol de la Seu. Unes estan situades a la plaça davant la façana principal de l'església i al carrer de Santa Llúcia: com les de la Pia Almoina i de l'Ardiaca. Altres, darrera l'absis, als carrers del Bisbe, de la Pietat i del Paradís; n'hi hagué encara en altres llocs propers, que esmentarem.

Aquestes cases són un valuós llegat dels temps passats. La febre renovadora, la dèria d'aterrar els edificis antics, ha destruït els testimonis de la història de la ciutat, de la vida de les generacions que ens han precedit. Són en molt reduït nombre, a Barcelona, les construccions destinades a habitació que tenen més de doscents anys. Al conjunt de cases que hi ha prop del claustre i de l'absis de la Catedral, gran part dels elements constructius és obra dels segles XIV-XVI; posteriorment han sigut més o menys refetes, però en essència, el plà i disposició general, molts murs i detalls, són d'aquell temps.

Gran sort és per a Barcelona i força ha de complaure'ns posseir aquests edificis. Per ells sabem quelcom de la Barcelona gòtica, de com eren les cases del temps en què es construïa i acabava la Catedral, la façana i pati gòtic de la casa de la Diputació; de quan nostres comtes-reis eren Joan I *l'Aimador de la gentilesa,* Martí *l'Humà,* Anfós *el Magnànim*; de quan es pintaven els retaules de fons daurats, els de major força decorativa de tota l'Europa, qual escola nacional culmina amb les obres dels Huguet i els Vergós; del temps en què l'orfebreria i la cerralleria catalanes produïen les més formoses, les més meravelloses creacions.

A una d'aquelles cases, a la cantonada davant el portal de la Pietat, que dóna al claustre de la Seu, ha instal·lat el FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES la seva residència.

* * *

Si algun temps els canonges havien fet vida conventual al costat de la Seu, ja no era així al segle XV.

L'any 965 el comte Sunyer i sa esposa Riquildis afavoreixen la Catedral amb donatius, per tal de contribuir a la reconstrucció de la casa dels canonges; l'any 1009 el Capítol sol·licita la protecció del Bisbe i del Comte sobirà amb el mateix fi. (1)

Al voltant dels claustres de les catedrals romàniques visqueren en comunitat els canonges, com als monestirs. A la contracta que l'any 1175 fa el Capítol de la Seu d'Urgell, amb el mestre Raimundus Lombardus, li donen per tot el temps de sa vida, una *ració* a la taula dels canonges. (2) A les catedrals del segle XII, com la d'Urgell, i a les del XIII, com a Tarragona, és possible la vida conventual a les sales de l'entorn del claustre; mes a les catedrals dels segles XIV i XV, els claustres són voltats de capelles; sols hi ha lloc per a la sala capitular. En 1317, en fer la contracta el Capítol de la Seu de Barcelona amb Jaume Fabre, com a mestre de l'obra, li promet donar-li *casa franca*, per a ell i sa família. (3)

Quàn començaren a construir cases per a ells els canonges a Barcelona? S'ha afirmat que el 1375 ja n'existien, doncs varen ésser derruïdes per a construir el nou temple. També s'ha escrit — sense constatació documental — que el 1421 foren construïdes cases per als canonges i beneficiats que no en posseïen. (4) El document fefaent més antic que hem vist, referent al particular, és el «*Liber Reparationum domorum episcoporum et canonicorum*» (5) del qual més avall tractarem, començat el 1473; per l'estat en què en aquesta data es trobaven les cases, segons resulta dels treballs de reparació que en elles cal fer, es dedueix que l'època de la seva construcció era ja llunyana.

A manca de documents escrits coneguts, els monuments artístics poden orientar-nos per assenyalar una data. La façana del carrer de la Pietat de la casa que avui ocupa el FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES ofereix els caràcters propis d'una construcció de la segona meitat del segle XIV; altres parts de l'edifici són menys antigues. L'aparell de pedra és ben treballat i escairat; la finestra de la part alta del mur, d'afinades proporcions. Més endavant l'obra no es fa amb tanta cura, la proporció de les finestres és menys allargada.

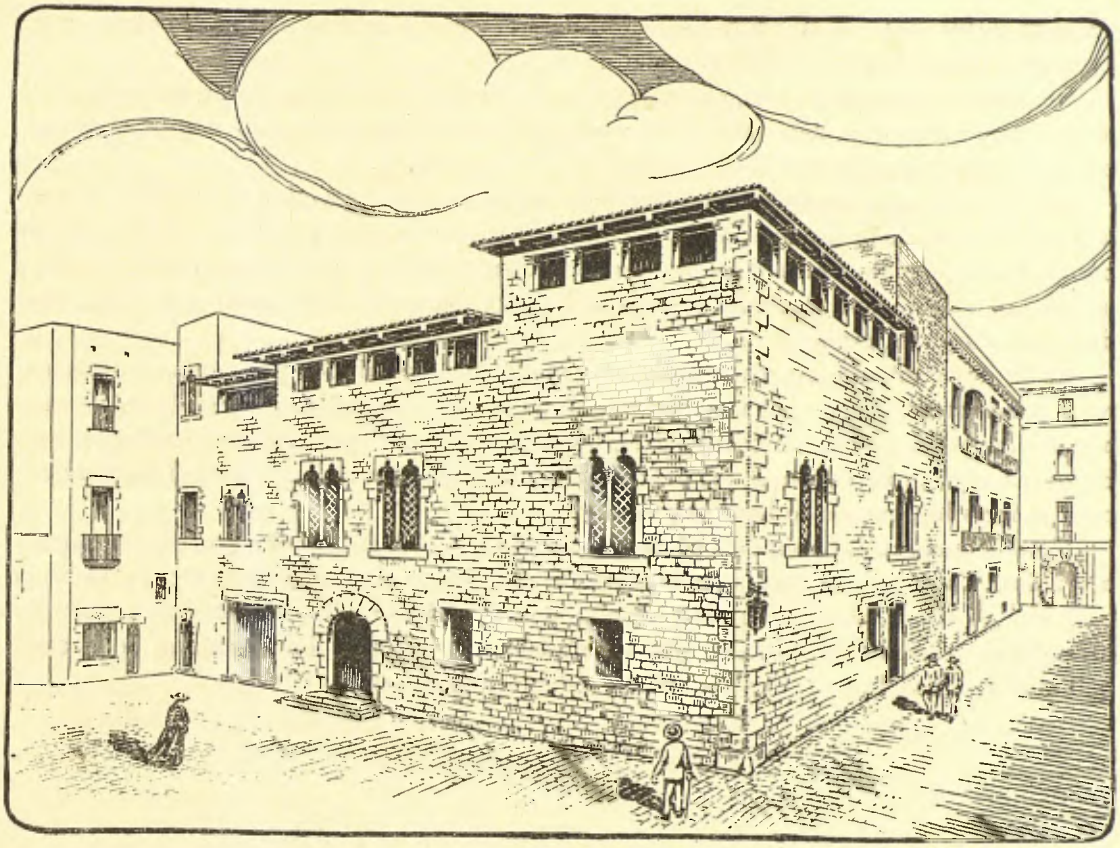
* * *

Un pati on hi ha l'escala, voltat a l'entorn de sales; heus aquí la disposició en planta de la casa dels canonges que és avui residència del FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES. En reduïdes dimensions, és la mateixa disposició dels castells i cases senyorials medievals de Catalunya.

La casa té dues façanes: una al carrer de la Pietat, enfront del claustre i altra, fent escaire, davant l'absis.

Tres són les plantes de la casa: baixos, pis principal i segon pis. La planta baixa és actualment convertida en botiga i dependències de servei. Pujant els graons de pedra de

(1) Ramon N. Comas: *Excursió desde'l carrer de la Avellana a la torra del "Seny de les Hores", de la Catedral.* Pàg. 126.
(2) J. Puig i Cadafalch i Mn. Pere Pujol: *Santa Maria de la Seu d'Urgell.* Pàg. 45.
(3) P. Piferrer: *Recuerdos y Bellezas de España. Cataluña.* Pàg. 58.
(4) B. Bassegoda: *La Casa del Arcediano.* «Hojas Selectas». 1920. Pàg. 133.
(5) Arxiu de la Catedral de Barcelona.

(Dibuix del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments)

CASAL SOCIAL DEL «FOMENT». - RECONSTRUCCIÓ IDEAL DE L'ASPECTE EXTERIOR DE L'EDIFICI AL MOMENT D'ÉSSER ACABAT.

l'escala, s'arriba a un ample replà, on es troba la porta del pis principal. Segons el costum del temps, la casa no té corredors; les sales es comuniquen unes amb altres sense que hi hagi establert, com a les construccions d'avui dia, un sistema de comunicació que les faci independents. Les sales són amples, ben proporcionades; a les finestres, dins el gruix de les parets, hi ha un seient de pedra a cada banda: són llocs de conversa, festejadors.

Característica singular de la casa, és una grandiosa, monumental llar de foc. Es al costat d'una de les sales interiors que donen al pati, comunicant-se amb ella per dues arcades rebaixades, apoiant al centre sobre una pilastra de pedra picada; la coberta és formada de volta de rajola, portant els fums cap a la xemeneia. Separen la sala del pati anexe tres arcades de punt rodó, damunt pilastres de pedra.

A l'angle oposat a les dues façanes hi ha un petit pati; algun temps, hi hagué la cuina, avui destruïda. També hi ha, al costat del pati, una vella escala per pujar al segon pis.

Les portes són de diversa mida, segons l'època de construcció; les que encara gotiquegen són petites, d'alçària justa per passar; les de les mides ara corrents foren obertes en temps posteriors. Al segon pis hi ha un formossíssim marc de porta barroc, de línies fines, pintat d'un to d'ivori, amb vius daurats.

Ornament principal de la casa són els sostres amb enteixinats de fusta, senzills, mes de bona construcció; estan formats per vigues escairades, algunes amb bordó, a les quals

s'apoien petits llistons, dividint perpendicularment en requadres l'espai comprès entre aquelles, amb un tauler de fusta per plafó.

Sens dubte aquests enteixinats, d'acord amb l'habitud del temps, foren pintats; n'hem trobat un, en altra casa dels canonges, quals plafons són decorats amb una rosa geomètrica, vuitavada, de dos colors: negre i un to groc assafranat.

L'enteixinat més acuradament construït d'aquesta casa és avui a una golfa, damunt la gran sala que dóna al carrer de la Pietat. Cada viga apoia en un permòdol o petxe de pedra. La fusta és decorada d'un to rogenc. Aquest sostre degué correspondre un dia a la sala del pis principal; trobant aquesta massa alta, varen fer altre sostre més avall, quedant així amagat el primitiu.

És de notar sota aquest sostre la decoració del mur, constituïda per motius d'ornamentació finament dibuixats, i per inscripcions. Hi ha una faixa de lletres a nivell de les petxes i noms solts, en una mena de triangulació, lligats per altres lletres. El color de lletres i dibuixos és negre, roig i groc. A les petxes hi ha dibuixat un escut, amb senyals heràldiques molt esborrades, que no tothom pot distingir.

Completen la casa, a més dels pisos d'habitació a la part alta, golfes grandioses, porxos magnífics. Els porxos s'obren a les façanes i al pati, les golfes comprenen tota l'àrea de la casa. Era un lloc d'esbarjo, d'utilitat i esplai alhora; allà es podien conservar els fruits de les collites, pendre l'aire i el sol; per allà s'anava a la torratxa, lloc el més alt de la casa, bell mirador al segle XV, quan els edificis a l'entorn eren baixos.

* * *

La vida és renovació, transformació continuada; a cada instant el món és divers, els éssers uns altres. Si les muntanyes i el mar semblen immutables, és ràpid el canvi dels éssers orgànics, efímera, al curs dels segles, l'obra humana.

Les cases que construïren al segle XV els canonges de la Seu, tingueren qualitats característiques, foren alçades segons una traça ben definida, pròpia de l'època i de la ciutat. Després, poc a poc, l'estructura constructiva és estat canviada; les necessitats, les conveniències materials, foren causa de que el tipus primitiu aparegui mutilat, fins desconegut.

La casa que avui ocupa el FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES posseí, quan fou construïda, les condicions pròpies d'un tipus de casal barceloní dels segles XV - XVI, definit, clar, com en cap altra època hagi existit a Barcelona.

És el tipus de casa del qual l'exemple més ben conservat encara existeix al carrer de Mercaders, actualment en seriós perill de destrucció, sinó s'hi posa remei. Altre exemplar, més mutilat, existeix al carrer de Moncada, prop del carrer de la Princesa; restes de façanes, porxos sobirans i patis del mateix tipus, es troben als carrers del Bisbe, Basea, Lladó i Basses de Sant Pere.

La planta és formada per una sèrie de sales a l'entorn d'un pati central, en el qual hi ha l'escala. Del primer replà d'aquesta, pujats alguns graons, s'entrava al pis baix, un xic alçat en relació amb el nivell del carrer: en arribar al pis principal, una galeria volada, amb arcades, precedia en algun cas l'ingrés a les habitacions. Generalment, els pisos eren els següents: soterrani, pis baix o entressol, pis principal i segon pis. La casa acabava amb una torre a un angle, terrat cobert a la part de la façana i teulades senzilles a l'interior.

La façana principal resulta de composició ferma i bella. Cap al centre hi ha el portal de mig punt. Prop de terra, unes petites obertures per donar llum al soterrani: damunt, les finestres del pis baix, en ocasions ricament ornamentades; el pis principal oferia grans finestrals, subdividits per fines columnes; el segon pis, petites finestres. A un costat de la façana puja una torre amb finestrals, coberta de terrat; la resta de la façana presenta sobre dels pisos una galeria de columnes de pedra picada o pilastres, les quals sostenen la coberta amb volada vers el carrer. (1)

An aquest tipus, encara que modest, pertany la casa del FOMENT. Reformes posteriors a la seva construcció l'han desfigurat, però és fàcil retrobar-lo. La planta és clarament la susdita; l'entressol no hi manca, si bé una part fou convertit en botiga, entrant-hi a peu pla pel carrer de la Pietat; el pis noble, amb sales a l'entorn del pati, un segon pis de reduïda alçària i els porxos i golfes sobirans, constitueixen un conjunt idèntic a l'exposat com a típic.

Les façanes, també reformades, mutilades, deixen veure, amb tot, la disposició originària. Portal de punt rodó, finestres corresponents a l'entressol, finestrals partits per fines columnes al primer pis, teulada sostinguda per pilastres formant galeria i torre sobrepujant-ho tot. L'aparell és de petits carreus de pedra, curosament treballats. Els finestrals del pis noble han sigut convertits en balcons, mes es veuen ben clarament les pedres velles, girades amunt, fent de llinda; la torre és estat aixamplada, fent-li perdre la gràcia, la proporció primitiva. Els murs de pedra foren arrebossats.

Acompanyem un dibuix de com és avui la façana del carrer de la Pietat i altre de com caldria restaurar-la, per tornar en lo possible al tipus primitiu.

* * *

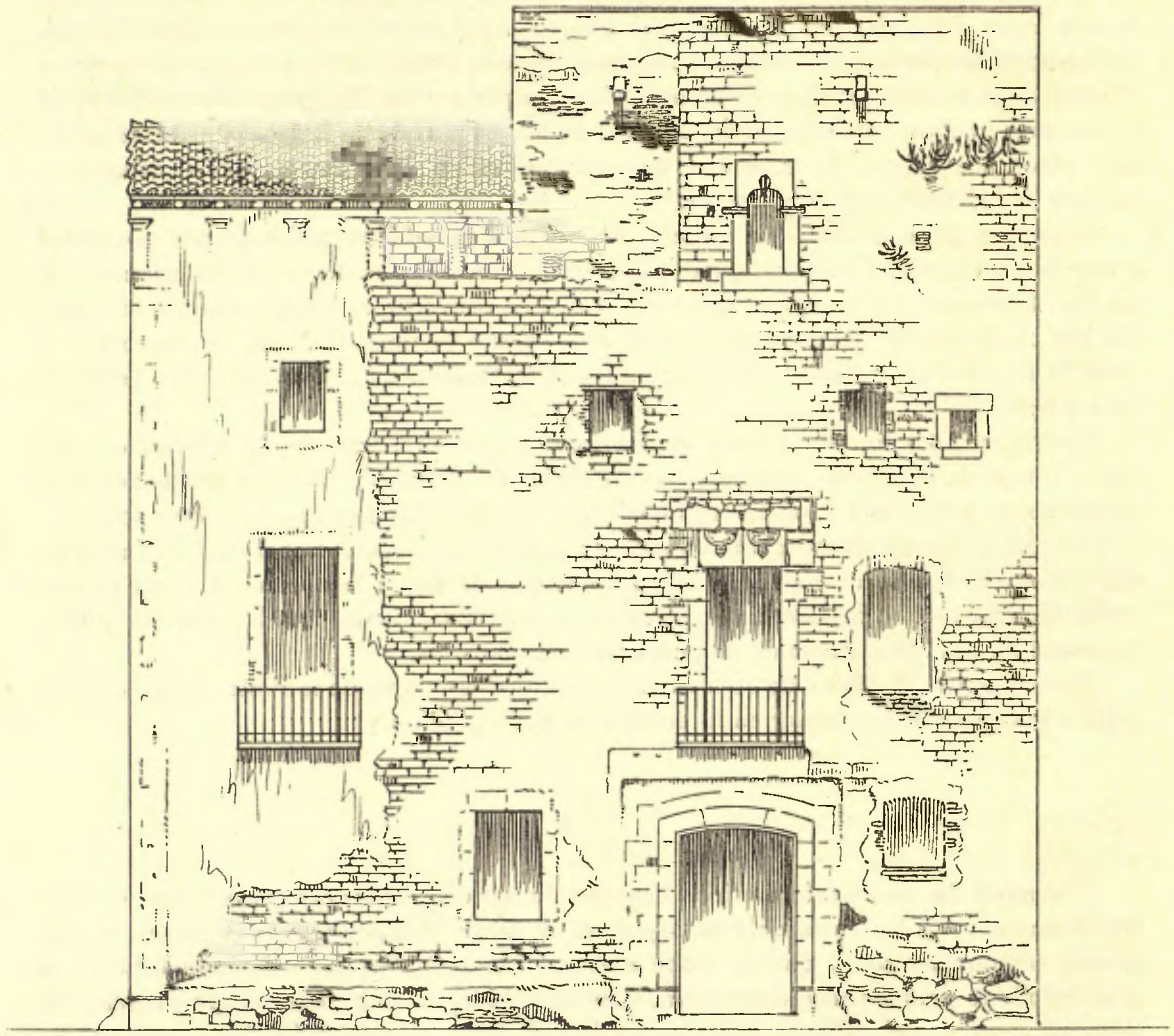
Testimoni de les transformacions hagudes durant els quatrecents anys o més de vida que tenen en part les cases dels canonges, és el «*Liber Reparationum domorum episcoporum et canonicorum*», que es troba a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona. Es tracta d'un infoli de paper, sense numeració, manuscrit relligat, amb cobertes de pergamí. El llibre és començat el 1473; la data darrera dels documents és del 1624. (2)

El contingut del llibre consisteix en una sèrie de relacions d'obres, fetes o a fer a les cases dels Canonges. En morir el canonge que posseïa una casa, s'apariava aquesta per a el nou posseïdor. Generalment les relacions són en forma de pressupost previ a l'execució, mes en alguns casos es tracta d'obres que es «varen fer»; aleshores, els executors juren davant notari que el compte és ver, segons detallen.

Tot és adobat, tot es renova. Les relacions són detalladíssimes i verament interessants. La vellúria dels elements constructius, la necessitat d'adobar-los i refer-los; l'utilitarisme, la conveniència d'adaptar a nous usos els edificis, apareixen a les relacions amb tota evidència. Cada concepte va seguit de l'apreciació del cost en lliures i sous, fent la suma al final de la relació.

La distribució interior de les cases, les estances que composen quiscuna d'elles, consta a cada relació, encara que no hi hagi res a fer, ço que s'expressa amb el mot «nihil». Exposem a seguit el resultat de l'estudi d'aquests documents.

(1) J. Martorell: *Un tipus de casa dels segles XV-XVI a Barcelona*. «Gaseta de les Arts», núm. 8.
(2) Arxiu de la Catedral de Barcelona.

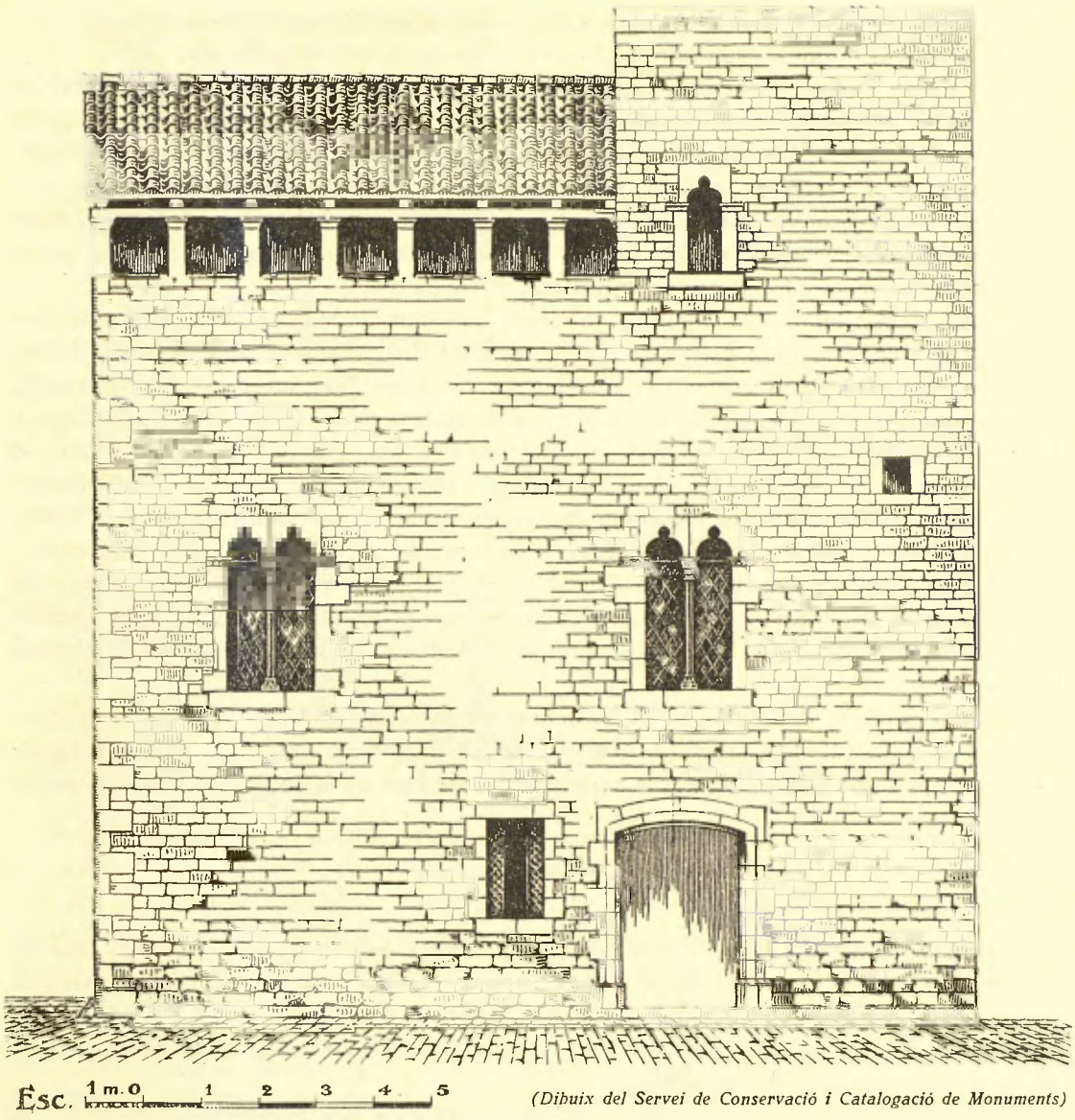

(Dibuix del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments)

CASAL SOCIAL DEL «FOMENT». - FAÇANA PARAL·LELA AL CLAUSTRE DE LA SEU. ESTAT ACTUAL.

En planta baixa hi ha els cellers, «celler major», «celler petit» i els «stables». Indica això que els canonges collien vi i que tenien a la seva disposició algun cavall, per als viatges. Es troben també als baixos les botigues: «la botigue de la palla», sens dubte per a utilitat de l'estadant, o bé «la botiga del sabater» i «les botigues hon sta lo llibreter». Es veu que, ja d'antic, els canonges llogaven part dels baixos de les cases. Convé a l'entrada «reparar els padrissos», lloc on descavalcar, i ja al pati, arreglar el «studi qui es en lo replà de la scala». Som a l'entressol abans esmentat, lloc avinent per a escriptori, on rebre els qui venien per a despatxar afers d'ordre espiritual o temporal.

Pujada la «scala maior» arribem al pis principal, el qual comprèn les sales destinades a la vida de representació i a habitació. Hi ha la «cambra maior» i altres «cambres», «recambres» i «recambretes»; en algun cas trobem la «cambra de la guarda roba». A la cambra major s'ha de fer la «reparació de la ximenea qui es en dita sala». Els canonges

(Dibuix del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments)

CASAL SOCIAL DEL «FOMENT». - FAÇANA PARAL·LELA AL CLAUSTRE DE LA SEU.
RECONSTRUCCIÓ DE SON ASPECTE PRIMITIU.

dormien en alguna cambra propera a la sala major, doncs s'ha de reparar la «recambreta en la qual morí lo dit defunt». A voltes amb el canonge hi vivien altres persones: el «apartament de Mn. Gabriel», «les stances de Mn. Lluis Miró». En algunes relacions s'esmenta la capella. No hi falta mai la cuina amb tots els accessoris: fogons, escudeller, pastador, forn.

També són compreses a les relacions les habitacions dels servidors: «la cambra del mosso» i la «cambra de les dones de servei».

Les golfes, porxos sota-teulada i terrats, apareixen amb tota la importància que els correspon. Així, s'ha d'arreglar «una scala que munta del porxo primer en l'altre», el «porxo alt qui es sobre la cambra maior», «la barana del porxo petit» i «la barana de la scala qui

munta al terrat pus alt». Dalt de la casa, a les golfes, hi ha lloc per l'aviram, doncs seguint a les reparacions últimes, es fa referència a «la scala qui munta al galliner».

Sens dubte l'estat de les cases era força malmés. Això ho demostren innombrables detalls de les relacions, d'una minuciositat expressiva. S'ha de «sospedrar un tros de paret mitjera», cal adobar «el pahiment del celler que se nes entrat» (enfonsat), arreglar «lo terrat ques plou» i «recorrer totes les teulades». Les parets presenten «desencrostaments», «malures» i «menjadures», ço que s'explica per haver-n'hi de tàpia; als paviments hi manquen rajoles; als sostres s'han de canviar jàceres, vigues i posts; a les teulades, posar llates noves. I encara adobar portes i finestres, posar panys...

Es plaent constatar com aquestes relacions s'avenen amb la realitat. Així a la que es refereix a una casa del carrer del Bisbe, enfront de la casa de la Diputació, consta que s'ha de «reparar lo costat del torratxo» i «lo terrat del torratxo». Efectivament, aquesta casa, encara que mutilada i coberta avui amb teulada, té una torra a la façana. Altra relació (de l'any 1510), referent a la casa de l'Ardiaca, mereix detingut estudi; en ella s'esmenta la «cambra de les pinyes daurades»; són les pinyes del sostre d'estil Renaixement, qual plafonat fou reconstruït posteriorment, que es troben a la sala de la cantonada dels carrers del Bisbe i Santa Llúcia? La «cambra de la torre rodona» correspon, sens dubte, a la torre romana de la plaça Nova i com que més avall es fa referència als «dos terrats de les torres rodones», cal admetre, que el passadís entre aquestes i també les dues torres, pertanyien abans a la casa de l'Ardiaca, de qual fet tenim referències documentals.

L'estudi detingut del *Llibre de Reparacions* de les cases dels canonges, pot proporcionar dades de vàlua inapreciable per definir les propietats que tenia el Capítol pels voltants de la Seu i per a conèixer la terminologia de l'art de la construcció en els segles passats.

* * *

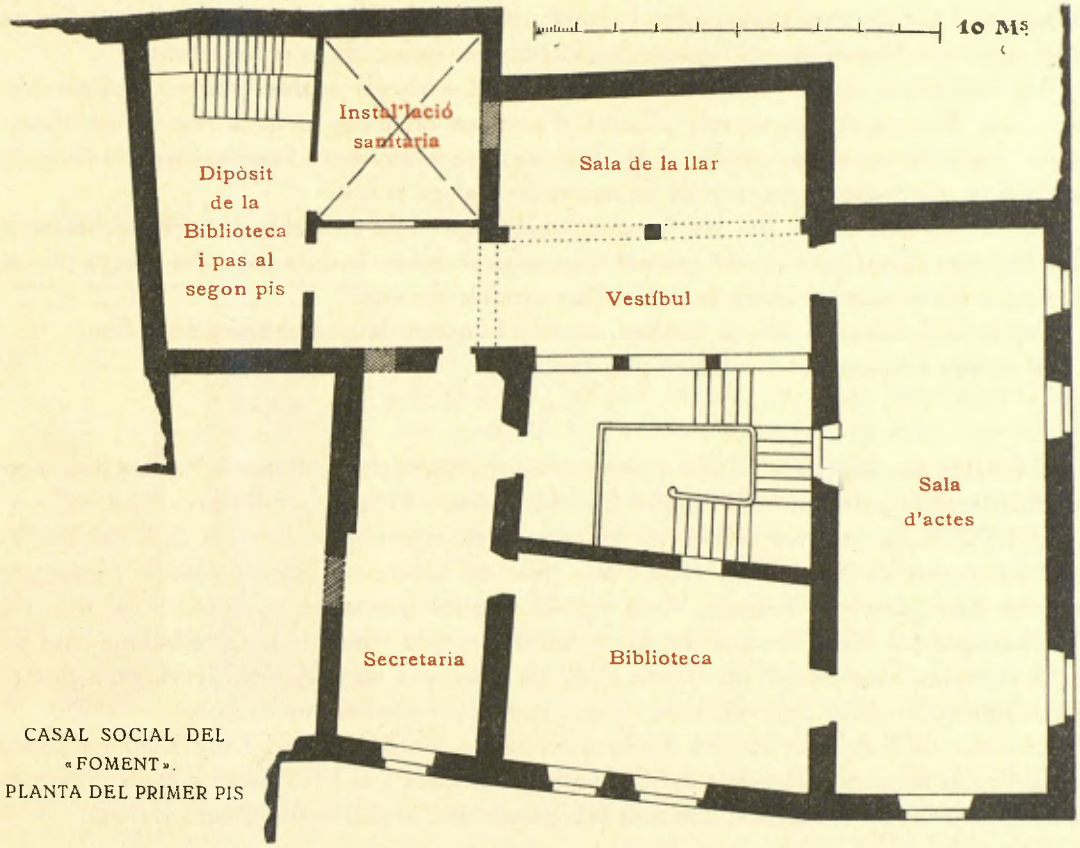
Dos nuclis constitueixen en l'actualitat ço que resta de dites cases; el de la casa de l'Ardiaca i anexe, al carrer de Santa Llúcia, suara adquirit per l'Ajuntament de Barcelona per a l'Arxiu Històric i el bloc comprès entre els carrers del Bisbe i de la Pietat seguint darrera l'absis, fins al carrer del Paradís; algunes centúries enrera, les propietats dels canonges tenien molta més importància.

Al *Llibre de Reparacions* es dóna notícia d'altre casa que feia cantonada davant el portal de Santa Eulària del claustre de la Catedral, al carrer del Bisbe, lloc ara ocupat per una construcció relativament moderna.

Altres tres edificis tenia el Capítol de la seva propietat, encara que no els ocupessin canonges; s'entrava a ells pel carreró de Montjuic del Bisbe, situat entre el Palau Bisbal i l'absis de Sant Sever. Una d'aquestes cases l'ocupava a mitjans del segle XIX el Mestre de Capella de la Catedral; altra era la que per tradició se'n deia del fosser i l'altra l'habitava l'arquitecte de la Seu; aquesta última tenia façana al carrer de Sant Felip Neri. (1)

Per fi, pertanyeren segurament als canonges les dues cases situades enfront de l'absis de la Seu, entre els carrrers del Paradís i de la Freneria. Encara viu qui recorda que a una d'aquestes cases novament reconstruïdes el Capítol hi tenia el magatzem de fustes per a funerals reials, el monument de Setmana Santa, les professons, etc.

(1) Apeles Mestres: *La Casa Vella. Reliquiari.* MCMXII.

CASAL SOCIAL DEL «FOMENT». PLANTA DEL PRIMER PIS

Segles d'història han passat sobre aquestes estructures. Aixecades dins l'estil propi d'una època, després d'anys i anys d'ésser utilisades, reformades mantes vegades, barrejant detalls i elements d'art gòtic, del Renaixement, del barroquisme i del neo-classicisme, devingueren a mitjans del segle XIX, quelcom indeterminat, indefinible, com és ço que encara avui resta d'elles, però posseint amb tot un caràcter especial i presentant en conjunt un ambient típic.

L'Apeles Mestres, el pare del qual era arquitecte de la Catedral, va viure la seva infantesa a la casa dels canonges del carrer de Sant Felip Neri; quatre generacions anteriors habitaren la mateixa casa, exercint el pare el mateix càrrec. En un follet titulat *La Casa Vella* exposà l'esmentat escriptor amb descripcions i dibuixos plens de sentiment, l'ambient, el caràcter singular de la casa per ell habitada, de les altres cases dels canonges, de tot el barri de la Catedral...

Encara a mitjans del segle XIX hi havia canonges que vivien en aquests edificis, que conservaven senyals de totes les vicissituds passades. Exteriorment, els murs en carrers i patis, patinats per l'acció dels segles, mostraven ça i enllà grosses pedres de la primitiva muralla romana de Barcelona, panys de paret gòtics, murs de maons de variada coloració. Ací apareixia un finestral del segle XV, més avall una balconada amb ferros forjats del XVIII.

A l'interior, les cases de més importància mostraven els bells enteixinats de fusta finament treballada, mes en moltes cases, sobretot en cuines i cellers, els sostres eren senzills: vigues desiguals i boterudes, conservant totes les tortuositats i grops de l'arbre. No mancava en cap casa la llar de foc. Al mobiliari es barrejaven els mobles antics amb els

moderns; el llit de capçalera pintat i daurat, la calaixera, l'escriptori, el rellotge dins sa capsa ventruda, ben dibuixats i construïts, alternaven amb cadires sense sentit.

Algunes cases tenien jardí, on arrelaven, junt amb els arbres fruiters tradicionals, tarongers, llimoners, magraners, plantes d'olor anomenades com a remeis casolans: menta, marduix, ruda, maria-lluïsa i les flors sempre estimades: l'englantina, els lliris, la passionària, els geranis, els clavells de moro, les malves reials.

Els sorolls que s'oïen pel barri corresponien als oficis dels artesans que treballaven a les botigues. Eren els cops de martell d'un sabater sobre la dura sola, del manyà picant el ferro, o bé la masseta sobre la gúbia d'un escultor de sants.

Cap al tard, falsiots i òlives, xisclant, anaven i venien dels campanars de la Seu.

Al vespre s'encenia el fanal d'oli a la cantonada. (1)

* * *

A mitjans del segle XIX l'Estat s'apodera de les cases dels canonges. Per les lleis desamortisadores el patrimoni del Capítol Catedral passa a l'Hisenda Pública.

El 1870 l'Estat es ven moltes de les que foren cases capitolars: la de l'Ardiaca (2) i les del carrer de Sant Felip Neri i Montjuic del Bisbe són mercadejades, i aquestes darreres derruïdes poc després. Amb tot, el Capítol queda en possessió d'un bon lot d'edificis, per tal d'atendre conveniències utilitàries de serveis de la Catedral: la casa de la Pia Almoina i les de darrera l'absis. Però els canonges no poden conservar com es mereixen aquests edificis. Són ruïnosos, cauen; cada dia estan més malmesos.

La Casa de l'Ardiaca la més artística i rica de totes, l'adquirí l'any 1870 en Josep Altimira; fou després residència del Col·legi d'Advocats, i el 1919 passa a ésser propietat de l'Ajuntament de Barcelona, quedant assegurada per al patrimoni artístic ciutadà.

* * *

Hem vist a quina trista situació han arribat aquests edificis, el seu estat és verament deplorable. Podran salvar-se de la ruïna les altres cases que foren dels canonges?

El FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES, amb lloable propòsit, va convenir amb el Capítol Catedral instal·lar-se a una de dites cases, amb el fi de fer-ne la seva residència, restaurant-la, rehabilitant-la i dignificant-la alhora.

Un cop establert, el FOMENT ha adobat la ruïna. Els sostres han estat consolidats, els paviments renovats, portes i finestres reconstruïdes. Els socis conreuadors d'oficis d'art han volgut contribuir a habilitar la casa. Qui ha fet donatiu de mobiliari, qui de vitrines, qui de llibreries, qui de taules i seients; bells teixits cobreixen els murs; vidrieres d'art, reproducció de l'antic o bé creacions modernes, deixen veure formoses coloracions al pas de la llum.

El FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES, s'ha sentit animat per l'esperit ciutadà; comprèn a més que la seva obra no tindrà valor sinó arrela en la tradició de la terra. El lloc escollit per a local social és un símbol d'alta idealitat.

JERONI MARTORELL

Arquitecte

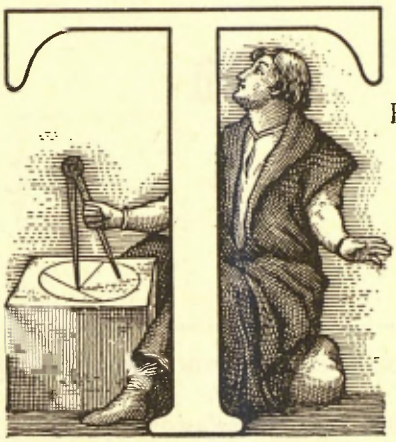
Cap del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments de la Diputació de Barcelona

(1) Apeles Mestres: *La Casa Vella. Reliquiari.* MCMXII.

(2) A. Duran i Sampere: *La Casa de l'Ardiaca.* «Revista de Catalunya». 1925. Pàg. 252.

II

LA SALA D'ACTES DEL CASAL DEL FOMENT
TREBALLS DE RESTAURACIÓ I HABILITACIÓ GENERALS

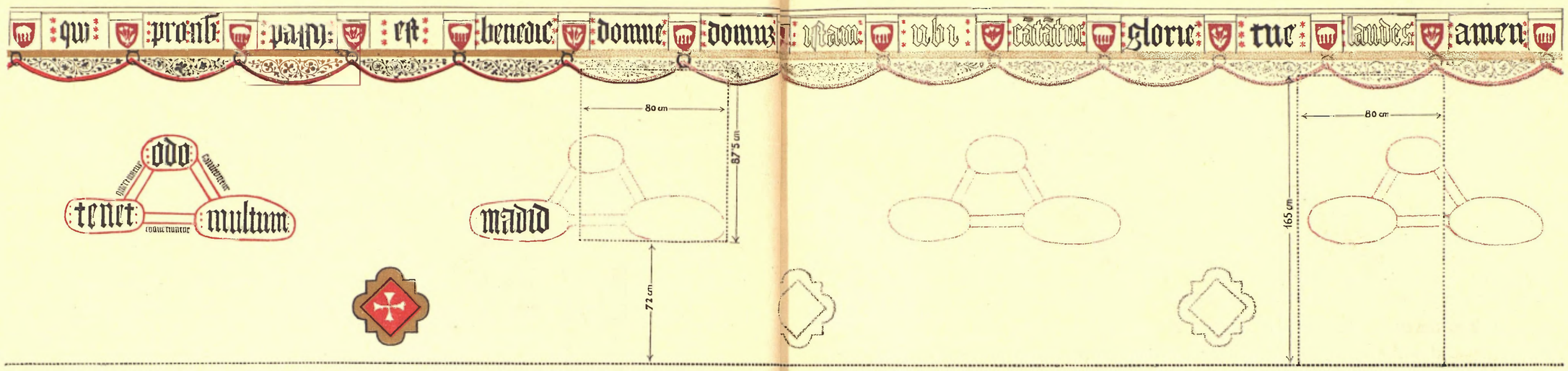
E el Capítol Catedral un grup de cases interessantíssimes que s'agombolen a l'ombra de la Seu, com una fillada de pedra entorn de la lloca monumental; la més assenyalada és la que fa cantó enfront mateix del portal tan ben dit de la Pietat, que dóna nom a un carrer sinuós, obre la frescor i la pau del Claustre com un convit als vianants o bé els hi encisa els ulls amb la finor dels pinacles fullats o la inspiració mística del relleu que omple el timpà. Aquests edificis foren algun dia l'alberg semiconventual de molts canonges i el que indiquem com a més remarcable ha passat a soplujar el FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES.

Ultra els molts mèrits i gràcies que comparteix amb les altres construccions de la mateixa mena existents al barri, aquest Casal de les Arts Decoratives degué estar destinat originàriament a certs usos cerimonials que han deixat un rastre significatiu, almenys a la gran sala paral·lela a la paret del Claustre de la Seu; recobrant avui aquest caràcter, l'habitació major de l'edifici no ha fet més que rependre una tradició de cinc segles enrera, encara que interrompuda durant anys i anys, tal volta durant centúries i tot.

L'amplitud de l'escala a cel obert, que potser no hauria sigut extraordinària en un edifici destinat a nobles de tracte fastuós, adquireix significació recordant que la pensaren uns sacerdots, de vida austera i costums quiets. Creiem que ja des de son origen el casal fou del Capítol i que la seva estructura inicial respon a un propòsit evident, encar que no ben definit. A vegades hem tingut temptacions de veure-hi una mena d'estudi, amb l'aula grandiosa de les discusions silogístiques i les preses de grau, o bé l'escolania, que en molt reduïdes proporcions s'allotja ara, amb el seu harmonium d'acompanyament, a una cambra veïna, a peu pla del carrer i amb entrada pel de la Pietat, però de res d'això han aparegut documents i més val deixar de banda les conjectures.

El cert és que la llarga sala, que avui diem d'actes, tenia sis metres d'alçària i que en data no determinada n'hi llevaren dos de dalt, per fer-hi a sobre un altra habitació, il·luminada amb finestretes noves obertes a posta entre els carreus, davall la golfa.

Aquesta cambra, que oprimeix per sa poca alçària, conserva a la paret interior rastres importants (que descobrí nostre consoci en Lluis Rigalt) d'un decorat en negre, vermell i ocre amb totes les traces de la fi del segle XV; deu ésser l'acabat primitiu d'aquelles parets venerables. Es composa essencialment d'una llegenda, d'altes lletres gòtiques minúscules amb moltes abreviatures, col·locades entre les mènsules de suport de les vigues, 40 cm. per sota hi ha unes figures geomètriques triangulars; a cada punta de les quals, uns òvals

RECONSTRUCCIÓ DEL DECORAT MURAL (PARET INTERIOR) DE L'ANTIGA SALA GRAN DEL CASA DELS CANONGES QUE AVUI OCUPA EL «FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES».

ageguts amb lletres també gòtiques a dintre, volen dir alguna cosa no aclarida, i més ensota, a uns 20 cm., s'hi veu l'escut de la Seu, que devia anar-se repetint a espais iguals.

De les parets antigues dels dos caps ja no en queda rastre an aquest nivell, però en canvi, la que dóna al carrer, malgrat haver sigut repetidament foradada i adobada, ensenya aquí i allà mostres de la inscripció entre les mènsules i de les estranyes figures de tres costats. Més encara, a les mènsules d'una banda i altra hi havia pintats, — figures grogues sobre fons vermell de sanc, — dos escudets que van alternant, el de la família Cardona i el de la família Pons, que malgrat llur precisió no ens han permés concretar quina personalitat intervingué en l'aixecament d'aquesta notable estructura.

De Cardones n'hi ha dos, al segle XIV, entre els benfactors de la Catedral: Huc de Cardona, Ardiaca de Cerdanya a la Catedral d'Urgell i Canonge de Barcelona, edifica l'any 1319, tocant a la Sagristia, la Capella de Sant Antoni «de Viena» o Abat, que li diem avui. El seu sarcòfag, amb escuts als dos caps, molt semblants als de les mènsules del FOMENT, fou trobat l'any 1911, tot fent unes obres a la capella de Sant Macià i Santa Elena, (1) del claustre, on avui es conserva el magnífic retaule de fusta de Tots Sants, el retaulet de marbre de la Pietat i on ha sigut deixat dit sarcòfag. El mateix escut es veu des de les finestres del casal de les Arts Decoratives, a la part de fora de la capella per ell fundada, que conserva la seva antiga advocació.

Més tard Huc o Huguet Cardona, despeser de la senyora duquesa de Cardona, i potser convers baix el seu padrinatge, figura com adquiridor de la Capella de Sant Bernat i Sant Ivo i com a fundador (per testament datat de l'any 1374) d'un presbiterat amb idèntica advocació. La Capella en qüestió és al claustre, tocant a la paret del temple, portava darrerament els noms de Sant Jaume i Sant Bernat (2) i actualment sols guarda un

(1) *Notes Històriques del Bisbat de Barcelona*, per Mossèn Joseph Màs, Pbre. Volum VIII. «Lo Fossar de la Sèu de Barcelona y ses inscripcions funeraries.» Barcelona, 1911, págs. 62, 175 i 176.

(2) *Notes Històriques del Bisbat de Barcelona*, vol. I. «Taula dels altars y capelles de la Seu de Barcelona», pàg. 62.

dipòsit d'aigua beneïda per a les piques. Molt amunt de les parets hi ha també representacions de l'escut de Cardona. L'us del *senyal* heràldic dels seus nobles protectors per aquest plebeu que sembla d'origen poc cristià s'ha de tenir en compte per a no exagerar la importància dels escuts dins la Catalunya medieval.

Per fi, passat molt de temps, en ple segle XVI, trobem un bisbe, En Joan de Cardona, de bona memòria, però aquest prelat ja usa l'escut esquarterat en forma de creu de Sant Andreu amb el reial de Catalunya en sa combinació amb la Casa d'Anjou, (1) i per això mateix seria impossible relacionar-lo amb el casal que ens interessa, si l'època evident de la construcció no fos el primer obstacle per atribuir-la al noble prelat.

L'altre escut representa un pont en forma d'esquena d'ase, com eren a Catalunya els medievals; en data posterior s'ha representat aquesta figura heràldica amb la part de dalt recta, en lloc de la curva tan marcada que es pot veure al dibuix que en donem. Podria ésser d'alguna de les tres famílies nobles catalanes del mateix cognom: Pons de Ribelles, la més antiga de totes, que ha anat a fondre's amb la dels Marquesos de Tamarit, Pons de Montclar, de que són successors els Marquesos de Palmerola, o bé Pons de Montsonís.

Segurament els benfactors, fins ara no identificats, i potser completament aliens al temple (un matrimoni, per exemple), pagaren les obres d'aquesta dependència i vegeren representats a les mènsules com a recordança de llur caritat els escuts de les respectives nissagues. L'obra primera del casal, malgrat que modificada al segle XVI, sembla molt anterior, i no seria absurde atribuir-la a les primeries del XIV; si això fos cert, resultaria versemblant la conexió amb l'ardiaca anomenat en primer lloc, però no queda clar el veïnatge de l'altre escut; el canonge Cardona tenia una germana casada amb un Perellós, però no se li sap cap emparentament amb alguna família Pons.

(1) Es pot veure dibuixat a ploma a una de les planes del llibre *Speculum*, guardat a l'Arxiu de la Seu.

Un estudi molt erudit sobre aquesta combinació Barcelona-Anjou, pel plorat Ignasi de Janer, figura a l'*Anuari Heràldic 1917*, publicat per la Societat catalana d'Heràldica. En Joan de Cardona havia nascut a Barcelona o a un poble del Pla en data desconeguda; fou nomenat bisbe de Barcelona en 1531 per l'emperador Carles i morí l'any 1546.

Per altra part, són evidentment de les darreries del XV tant les lletres, com els ornaments, com els escuts. D'aquests en donem dibuixos, per als quals ha calgut una mica endevinar, doncs al treure el campit blanquinós que també havien rebut les mènsules, s'han desfet molt els contorns de sota, que, havent sigut pintats directament sobre la pedra viva i, estant destinats a veure's des de molt avall, ja tenien poc de precisos.

Ha resultat altra endevinalla la inscripció entre les mènsules. Sembla que començava enfront de la porta, a la paret que dóna al carrer. El primer mot és el clàssic monograma de Jesús, seguit de l'adjectiu no menys usual, repintat aquest barroerament sobre una capa grisenca de campit:

ihs' natzarenus

i ja no es pot llegir res més en tota aquesta paret. De l'altre extrem de les dugues parets n'han desaparegut moltes mènsules; a la cantonada es tregueren les teules i l'envigat que les aguantava per a fer un parell d'habitacions superposades i amb això s'han perdut les corresponents paraules; quan es comença a poguer llegir (després d'haver tret dotze o més gruixos d'encalcinat), la llegenda diu, explanades les abreviatures:

qui p;o nobis paſſus eſt benedic domne domum iſtam ubi cantantur glorie tue laudes amen

el dibuix adjunt mostra el que verdaderament hem pogut fotografiar o calcar, si bé quasi totes les punxes inferiors i superiors han sigut esborrades, i també alguns mots sencers que faltaven i que ens ha ajudat a restituir el bon amic Mossèn Gudiol (Déu li pagui!). No ens semblen molt arriscades les afegidures, en substitució dels mots completament desapareguts que representem sols amb un perfil al dibuix en qüestió.

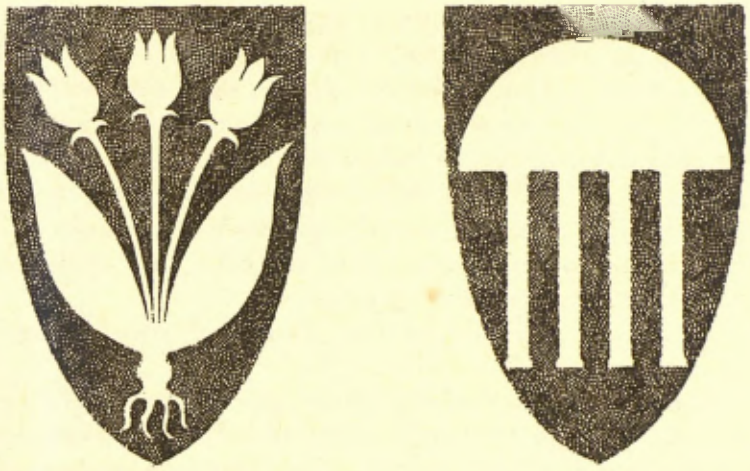
Podria molt ben ésser que la llegenda fos la mateixa a totes dugues parets i que sols ens faltessin poques lletres per a tenir-la completa: *Iesus nazarenus* [*rex Iudeorum...*] *qui pro nobis passus es, benedic, domine, domum istam, ubi cantantur glorie tue laudes, amen.*

L'ornament que hi corre, sota les lletres, vol semblar un estret cortinatge plegat, retingut de distància en distància per certes anelles a una llarga barra. Els motius que ornamenten aquest falbalà o cortineta tan recorden els fullatges de la ceràmica valenciana de reflexos metal·lics com els que hi ha als grans alfabets dels impressors incunables, Rosembach, Spindeler, Palmart i altres. Aquestes similituds fan pensar en el darrer quart del segle XV, com ja hem dit, si bé opina l'arquitecte Sr. Martorell que el tipus aquest d'edifici té dos segles de durada, des de principis del XIV.

La reconstrucció de la part pintada, que donem a les planes 20 i 21, fa veure clarament l'aspecte de les figuracions triangulars de què més amunt parlem. A la paret interior se'n veu una de sencera i part d'un altra; la sencera té la paraula *convertuntur* repetida, com lligant els òvals, un cop amb totes les lletres i altres dos abreviada de diferentes maneres. A la paret del carrer, enfront de la porta d'entrada, es veuen dos òvals d'un grup, al superior diu «utile», a l'inferior de la dreta «sepe retor», i després un tros de l'òval inferior esquerre de l'altre grup, amb les lletres «mat la...» No n'hem tret l'entrellat. Sols hem volgut conservar-ne el record com un exemple interessant de decoració mural i per si algú més ben informat pot acabar d'aclarir-ho.

Entre figura i figura d'aquestes, hi ha, alguns centímetres per sota, l'escut de la Seu, que devia anar repetit a intervals iguals, i de segur, encara hi pintaren altres mots, altres figures, bé permanents, formant part d'un conjunt orgànic, que responia a una idea llògica, bé fills d'un engrescament momentani. A la paret del carrer hi hem trobat i estargit un sol mot, que donem amb el seu dibuix:

SENYALS HERÀLDICS DE LES FAMÍLIES CARDONA I PONS, A LES MÈNSULES DE L'ANTIGA SALA D'ACTES.

Sabem! Ja sabem quelcom!... Sembla el crit de satisfacció d'un estudiant ple de voluntat, quan ha arribat a dominar els primers glaons de la difícil ciència de l'intel·lecte. Diu: «Ja sabem quelcom!, ja tenim quelcom de sòlit on apuntalar els estudis futurs, que ens han d'ésser predicats dins aquesta aula on cantem els llaus de la glòria de Déu...»

Aquesta paraula ens donaria peu per a fantasiejar molt, per a bastir alts castells de somni. Més valdrà que tallem aquí i que ens felicitem, com a devots aprenents de les Arts Decoratives, d'haver heretat l'aula magnífica dels antics aprenents del trivi i el quatrivi medievals, disciplines científiques de gran eclecticisme, en les quals l'astronomia anava de bracet amb la música i la gramàtica amb la teologia.

* * *

D'aquest heretatge el FOMENT ha procurat fer-se'n digne amb les obres importants de consolidació, que quedaran afegides a l'estructura, allargant-li la vida, i amb les d'habilitació, que permetran a l'entitat complir dins d'ella els seus fins socials.

Cal esmentar en primer lloc el canvi total de l'enllosat del pati d'entrada, a la paret del qual s'hi ha empotrat la reproducció d'un dels relleus del claustre de la Seu, a l'esquerra de la porta de pas s'hi ha arreglat la porteria.

Al cel-obert s'ha refet l'escala de pujar al pis noble, s'hi ha posat barana de ferro forjat amb passamà de llautó i s'ha obert la porta actual d'entrada a la Secretaria. La il·luminació s'ha assegurat amb un magnífic fanal de ferro i la part superior, abans oberta, s'ha tapat amb una magnífica claraboia, sostinguda per un envigat de fusta, i entre les vigues s'hi han pintat en negre i mangra motius de rajoles moro-gòtiques del segle XV.

La separació entre l'escala i el vestíbul forma tres elegants arcades, amb vidrieres emplomades de gran simplicitat i elegància, al mig de cada una d'elles hi ha una composició relativa al moble, a la vidriera d'art i a la punta de coixí.

La sala de la llar, anexa al vestíbul, ha sofert poques modificacions, així com la de pas a l'escala del pis segon. En canvi, el patiet en el qual abans s'hi obria la cuina, s'ha cobert també amb claraboies de manera que s'assegura una ventil·lació permanent i s'ha destinat a instal·lació sanitària tan perfecta i completa com pugui necessitar-se el dia de major concurrència a una festa del casal.

També han exigit treballs molt importants les tres peces grans del casal: a la sala d'actes s'hi a posat una magnífica xemeneia i s'ha pavimentat de mosaic. Les fustes dels balcons ha calgut repassar-les i fins suplir-les, doncs en algun cas eren pràcticament inexistents. Les parets s'han endomassat amb domàs verd que penja lliurement.

A la llibreria s'hi ha posat un pis de fusta o *parquet*, que la fa confortable i agradosa en gran manera i demés, se li ha tingut de canviar totalment l'envigat, que estava a punt d'enrunar-se; sobre les jàceres, totes corcades i mig podrides, hi havia un tou formidable de terra, que calgué treure a carretades, pesava una colla de quintars, essent meravella que no s'hagués ensolsit tot plegat fa molts anys.

La Secretaria també ha necessitat adobs al sostre i al trispol, si bé no ho aparenta actualment gaire.

Al pis de dalt s'han arreglat les habitacions del porter, procurant fer-ne un petit model de senzillesa, i per això s'han aprofitat molts elements de l'exhibició que va tenir el FOMENT a la secció de la llar humil de l'Exposició del Moble i que hi va merèixer un premi.

La resta del lloc disponible es destina a aules, de les quals ja està arreglada la que servirà per a certs cursos especials i per a les classes de jardineria. Les altres dependències aniran rebent les millores exigides al moment de llur aplicació.

No esmentem el mobiliari, vitrines, armaris per a llibreria, làmpares, vidrieres de colors i altres detalls de decorat, de tots els quals ja donen prou idea les làmines que vénen. Aquests elements són propietat de l'entitat i no s'incorporen, ni tan sols provisionalment, a l'edifici. En tot s'ha procurat conservar el caràcter de sobrietat i noblesa que aquest tenia de naixensa i la sensació donada als visitants és tan plaenta que demostra l'encert d'aital concepció.

VÍCTOR OLIVA

Secretari del FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES

NOTA. — Les fotografies de les làmines són del Foto-Studi Sala, menys les II, III i XVIII, que van ésser facilitades pel Servei de Conservació de Monuments.

CASAL DEL FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES. FAÇANA QUE DÓNA A L'ABSIS DE LA SEU.
A DRETA : PORTA DE LA PIETAT DE LA SEU.

FAÇANA LATERAL, QUE DÓNA AL CARRER DE LA PIETAT, MOSTRANT L'AIXAMPLAMENT DE L'ANTIGA TORRE GÒTICA I LA GOLFA, ABANS OBERTA, SOTA L'OMBRA DEL RÀFEC.

DETALL DELS FINESTRALS GÒTICS EN SON ESTAT ACTUAL.

PORTALADA DE MIG PUNT, AMB LLINDA DE DOVELES.

PORTES, RECOBERTES DE PLANXA DE FERRO I CLAVETEJADES.

FANAL DE CONSTRUCCIÓ MODERNA, A LA CANTONADA DEL CARRER DE LA PIETAT.

PICA-PORTES.

PATI D'HONOR. RÀFEC I LLUERNA, AFEGITS AL FER LA RESTAURACIÓ.

VESTÍBUL, AMB LES VIDRIERES DELS OFICIS.

SALA DE LA LLAR O DE CONVERSA.

VESTÍBUL DE LA SECRETARIA, PERSPECTIVA DE LA SALA DE LA LLAR I COMUNICACIÓ AMB LA SALA D'ACTES.

MARE DE DÉU DEL SEGLE XIV, EN ALABASTRE (REPRODUCCIÓ).

SALA D'ACTES. PRESIDÈNCIA, ADORNADA PER A LA SESSIÓ INAUGURAL.

SALA D'ACTES. TESTERA INFERIOR, AMB LA LLAR DE CAMPANA.

SECRETARIA. VITRINA AMB UNA PART DE LES COL·LECCIONS DE L'ENTITAT.

BIBLIOTECA. AL FONS, PORTA DE PAS A LA SALA D'ACTES.

BIBLIOTECA. LLIBRERIA I PORTA D'ENTRADA.

BIBLIOTECA. FINESTRAL QUE DÓNA AL PATI D'HONOR.

UN ANGLE DE LA BIBLIOTECA.

SEGON PIS. AULA D'ENSENYAMENTS TÈCNICS.

SEGON PIS. SOSTRE DE L'ANTIGA SALA D'ACTES (AVUI DIVIDIDA EN ALTURA PER UN TRESPOL) I RESTES DE L'ANTIGA DECORACIÓ MURAL.

L'EXPOSICIÓ DE PARÍS

OC es farà càrrec, qui no hagi intervingut en afers d'exposicions, de les dificultats amb què topa una aportació com ha sigut la del FOMENT a l'Exposició d'Arts Decoratives i Industrials Modernes de París.

En primer lloc, es tractava d'un certamen internacional, intervingut per l'Estat francès, que era qui enviava les convocatòries a les demés nacions, de manera que tot tenia una tramitació oficial. Aquest mètode ofereix l'aventatge, des del punt de vista dels organisadors, que excita l'emulació patriòtica i posa al servei d'aquesta emulació tots els recursos del Govern convidat; mes, pel que fa referència a l'expositor, la cosa varia molt, doncs, a canvi de certes facilitats, innegables, li pervenen entrebancs i dilacions greus.

Per una pila de raons que no cal detallar (els nostres llegidors les entendran bé prou) la burocràcia és sempre entrebancadora, fins quan té propòsits sincers d'activitat i de col·laboració. A la força de la rutina i la superstició del tràmit, s'hi afegeix la manca de comprensió, quan es tracta de manifestacions poc usuals de l'espiritualitat, venint tot plegat a dificultar que l'èxit correspongui veritablement als esforços fets per tots, Estat i expositors, a fi d'assolir un lloc d'honor entre els països més ben armats per a la conquesta dels mercats del món.

L'exemple de França en aquest rengle és altament alliçonador, doncs té fa anys un mecanisme autònom permanent, de gran elasticitat i d'eficàcia provada, per a dur a bon terme aquesta mena d'organisacions no sols dins mateix de casa, sinó a qualsevol altre Estat del món, ço que li permet en tot temps imposar al gust general les pròpies orientacions i fer conèixer les seves manufactures característiques en la forma més prestigiosa. Aquest organisme està integrat principalment pels elements productors i l'Estat res li regateja; per altra banda quan es tracta d'anar més enllà de les fronteres a fer un bon paper, tampoc li falta l'auxili de la Banca del seu país. Bon exemple d'aital fusió de recursos va ésser la concurrència francesa a l'Exposició del Moble de Barcelona.

Aquesta explicació de molts èxits francesos mereix ésser generalisada, doncs a París lluïen més aquells països que més perfecta organisació portaven. Austria, per exemple, constituïa un verdader model d'esforç assenyat i orgànic, i això que encara no ha pogut superar la crisi llarguíssima i greu de la post-guerra. Les seves instal·lacions donaven una

9. - F. A. D.

sensació d'unitat de pensament, com si tots els seus artistes combreguessin en una mateixa orientació per anar a la recerca de la nova modalitat estètica que el món cobeja. Els personalismes resultaven una mica sacrificats a la llògica del conjunt, però aquest encaixava potser més que cap altre amb la finalitat de la grandiosa manifestació i es reflexava en un major prestigi de la nació, mutilada per la guerra, que tant ha fet per la cultura artística.

La república d'Austria, i la majoria dels altres països concurrents, no van anar a París sinó després d'una llarga tasca preparatòria, tenint els expositors una veritable tutela de l'Estat, i on aquest, per les seves naturals limitacions, no arribava, les entitats financieres el suplien, per a fer front a les despeses indispensables, amb vistes a una major valoració dels artistes i els industrials, que amb llur talent ennobleixen aquells objectes necessaris a l'home per a la seva vida d'alta civilitat.

Amb motiu de l'Exposició del Moble de Barcelona, ja vàrem sentir intensament, els que formàvem el Comitè Executiu, la necessitat de conservar viva i feconda l'experiència adquirida, creant una oficina permanent, amb un cos d'assessors preparats per a organisar les Exposicions Nacionals i Internacionals que calguessin i per ajudar als que volguessin enviar objectes a les Exposicions de fora casa. Aquest organisme hauria formulat pressupostos, hauria preparat plànols i projectes, hauria seguit la marxa de les exposicions de tot el món, hauria portat estadístiques fidels i fins hauria tingut al dia una llista de possibles expositors per classes i especialitats. Aprofitant bé el que s'havia tingut de crear per aquella afortunada Exposició del Moble, tot el que diem hauria ocasionat una despesa mínima i hauria estalviat milions. Mes, des d'aquella data s'han desfet moltes coses de gran vitalitat i consistència, no cal dir que tot això, que sols era un bon propòsit, no ha arribat ni de lluny a la realitat.

* * *

Des de la primera notícia que havíem tingut de l'Exposició d'Arts Decoratives i Industrials Modernes de París, crèiem que la justa correspondència deguda als francesos per llur aportació a l'Exposició del Moble, ens obligava a concórrer a la manifestació internacional a què la ciutat de la llum ens convidava, sobretot tenint en compte els importants problemes estètics que en ella es tenien de plantejar i remoure, segons públic propòsit dels organisadors.

Davant la necessitat de no faltar a dit certamen, havent sigut disolta la Junta d'Exposicions i anul·lada tota relació dels nuclis artístics amb l'Estat, calia que la iniciativa privada suplís les deficiències d'aquest, calia que fossin les entitats les que encarrilessin i orientessin l'aportació catalana. Diguem aquí que el nostre volgut FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES, ja en novembre de l'any 1922 havia sigut convidat per M. Fernand David, Comissari General de l'Exposició de París, i que més tard havia dut la representació conjunta dels conreuadors dels Bells Oficis a l'Exposició Internacional del Moble de Barcelona; per això sentíem, d'una manera punyent, la gran responsabilitat que suposava l'aportació al certamen de París, tant per l'evident deure patriòtic, com per les imposicions d'una agraïda reciprocitat.

L'any 1923, quan l'Estat encara era del tot indiferent a la crida mondial, començàrem les gestions privades, que anaven a donar el seu fruit al moment en què el món oficial va decidir que Espanya concorreria a l'Exposició de París. Calia en endavant que ens adres-

séssim al Ministeri d'Instrucció i Belles Arts, ço que vàrem fer, d'acord amb la majoria de les entitats interessades. Fou tramès un ofici raonat al senyor Sub-secretari d'aquell departament ministerial, sense que arribéssim a obtenir-ne resposta, i adquirírem el convencimen de que serien inútils tots els esforços que havíem fet per evitar el fracàs de l'aportació espanyola. Per fi, davant l'insistència de les gestions oficials franceses, el determini aquell que havia quedat una mica enlaire, prengué tardanament un caient d'eficàcia i quan ja el temps era massa curt ens demanaren de formar una sub-comissió a Barcelona, inspirant-se en el prec per nosaltres adressat en temps oportú al Ministeri. Tot seguit resultà evident que allò del sub-comité quedava massa oficinesc i originava complicacions i retards, i va deixar-se de banda.

Amb tot això, el plaç s'havia anat fent justíssim, perentori; cap expositor podia amb els recursos habituals presentar-se i fer un paper digne; calia a tots una fe cega i un gran sentit de la disciplina, una voluntat decidida i recursos extraordinaris. Calia, demés, esvair la por justificada de que els objectes fossin expedits de qualsevol manera, com tantes altres vegades, i exposats sense solta ni volta, com un magatzem de desferres.

El FOMENT, davant d'aquesta situació tan clarament desfavorable, es va endreçar al Comité de Madrid oferint-se com a entitat particular per portar una bella representació dels valors catalans a l'Exposició de París, oferiment que el Comité va acceptar, demostrant-nos una gran confiança, per l'autonomia amb què forem autorisats a organisar l'espai que se'ns destinava. Vàrem quedar, demés, que trametríem la nostra expedició directament a París, sense passar pel Comité Central, convenint en que el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts abonaria les quantioses despeses de transport i d'instal·lació.

Acceptat aquest programa, ens llençàrem a la recerca dels que devien i podien figurar a l'agrupació d'artífexs catalans, trobant a tots els sol·licitats en la millor disposició per a facilitar-nos la tasca, i ovirant des del primer moment l'èxit més falaguer.

En efecte, el nostre esforç no fou inútilment esmerçat, doncs l'èxit ens acompanyà, com ho proven les distincions obtingudes, la xifra de venda assolida i els elogis de tota la premsa estrangera.

Els aventatges que la nostra secció oferí als exposants els hi estalviaren tota mena de molèsties i els hi donaren les majors garanties, doncs no tenien de fer més que lliurar els objectes que volien exposar i els hi eren retornats en perfecte estat. Per part d'ells, cal fer constar que demostraren el major zel per complir, al dia fixat, amb l'entrega dels gèneres i que ajudaren a tota les mecàniques, suplint la manca de personal.

Varen sortir quatre grans vagons *capitonnés* i tres vagons més de ferrocarril dels ordinaris de càrrega, plens de caixes i envolums i tot seguit alguns membres del Consell Directiu del FOMENT, com a voluntaris instal·ladors, pagant-se cadascú les despeses de viatge i d'estada, ens traslladàrem a París per rebre l'expedició, desembalar-la i montar-ho tot en l'ordre des d'aquí minuciosament estudiat i planejat. Amb aquesta feina personal, doblement sacrificada, es coronava i arrodonia una gestió febrosa i difícil, venint a constituir el FOMENT una família ben avinguda que en moments de necessitat s'aboca de cap i de coll a treballar, fent més qui més pot i qui més sap pel patrimoni comú, i salvant entre tots una situació compromesa.

Per fi, un bell dia poguérem convidar les autoritats franceses i espanyoles a l'estrena de les dugues seccions en què es tingué de dividir la nostra aportació, i creiem que tothom quedà fortament impressionat pel nostre conjunt, trobant-lo important i ben encaixat dins de l'esforç universal.

* * *

Quin paper varen fer aquelles obres dins la grandiosa manifestació artística? L'aportació catalana no enlluernava ni desentonava. En un mot, férem un paper discret; digne, perquè revelava un entusiasme; interessant, perquè s'inspirava en un gran desig de comprensió.

No fou per a nosaltres un triomf mondial, no constituïrem per a les demés nacions una revelació. Ni, diguem-ho francament, es podia esperar tant. Tinguem en compte que París, fent un cop d'audàcia, havia convidat totes les nacions a una mena de revisió de corrents estètics que no havien nascut dins de França i per tant era sobretot la novetat el que cercaven els organisadors; atreviment arriscat, fins dislocacions i contrasentits es tenien per admisibles; no s'admetia, en canvi, cap mirada endarrera, cap imitació.

Amb un programa com aquest, era molt difícil de reeixir, donades la pressa imposada per les circumstàncies i la manca de preparació dels nostres artífexs i artistes, formats i nodrits a una terra que viu de tradicions, i encara, fossin sempre ben compreses.

L'art modern (per anomenar-lo d'alguna manera) és a casa nostra un exotisme, manifestant-se en intents isolats i res més, com ja va palesar-se a l'Exposició del Moble. Les correnties d'última hora no han influït poc ni molt en la renovació de l'arquitectura major ni en la menor; han quedat estrangeres i externes, no penetren ni s'han arrelat fins ara ni es veuen en camí d'arrelar i aquesta evidència resulta tan més paradoxal quan és de casa un geni innovador tan assenyalat com en Gaudí, de qui després parlarem. No es pot dir que li hagin mancat admiradors, mes potser per les seves condicions de caràcter, no ha fet pas escola.

Una mica per por d'exageracions desorientadores, un bon troç per indolència meridional i per rutina, el tradicionalisme ensopeix l'art a casa nostra i li priva de fer el tomb decisiu que per tot arreu del món s'està provant, amb més o menys encert i inspiració. Un nucli hem tingut, no obstant, dins el moviment renaixentista de Catalunya, que hauria pogut fer molt en el sentit d'un canvi assenyat, ens referim a la benemèrita Escola de Bells Oficis; la seva influència es feia ja sentir en la preparació d'una jovenesa apta, i en pocs anys més hauria donat homes coneixedors de la feina, que haurien pogut comparèixer dignament amb llurs obres a una manifestació com la de París, *on tot tenia d'ésser revolucionari.* No és cap paradoxa assegurar que amb el coneixement pregon, íntim, de la tècnica, són molt més fàcil de trobar solucions noves, que fins mereixin el nom de *revolucionàries,* per als problemes de tots els temps, però que s'encaren amb condicions de vida sempre canviades.

Adhuc sens aquest reforç important, els francesos admiraren a la instalació barcelonina l'esperit inquiet dels nostres artífexs dins les diferents manifestacions que hi eren representades: la laca, el ferro, el bronze, la vidrieria, els mosaics, els teixits, els joiells, l'orfebreria religiosa i sumptuària, les catifes i els tapits d'alta lliça, l'ebanisteria, el decorat del vidre, la ceràmica, etc., etc.; però hi mancava un dels caires més interessants de la nostra espiritualitat artística: l'arquitectura, i això ben a desgrat nostre; bé en férem d'esforços per a tenir-la representada a la secció del FOMENT, però fou endebades.

Volíem que aquesta secció la presidís una figura única, el Mestre Gaudí, que estava per damunt de totes les discussions, mes ell ens oposà una resistència tan decidida que ens privà de portar-lo a la capital artística del món al moment més propici per al seu triomf. Anys enrera una mostra molt completa de l'arquitectura gaudiniana ja fou expo-

sada a París, mes per al seu geni de precursor, per l'ardidesa de les seves concepcions en què es maridaven l'estètica i la ciència, l'ambient no era encara propici. Potser de la mitja rialleta amb què fou contemplada la seva obra, dels improperis d'alguns malhaurats, li durava encara la punyida i no va volguer de cap manera que nosaltres, posant-lo al davant i per damunt de tota la secció catalana, reivindiquéssim l'honor que mereixia, li conquerissim un renom formidable, obligant als francesos a fer esmena de judicis prematurs i presentant-lo com a patriarca d'un moviment d'idees que ell, primer que ningú, havia iniciat.

Qui se'n podia estar de pensar en el nostre Gaudí, visitant l'Exposició de París? La fretura de les formes noves sigué en ella ben poc inspiradora per als arquitectes, de les mans llurs brollava l'estrafalari quan volien fer genial; la incongruència i l'il·logisme eren al lloc dels cànons antics i no pas pel goig dels ulls, doncs l'instint crític dels visitants descobria tot seguit llur manca de sinceritat; es veia que subvertien les formes clàssiques obeint a una consigna, no pas perquè el cor els hi demanés. Les veritables revolucions artístiques han d'ésser obra dels anys i dels genis; una figura excepcional, formidable, va al davant de les noves modalitats de la música, Wagner, que remou i sotraqueja el món de les sonoritats i obre perspectives noves a les generacions. Així el nostre Gaudí fa trontollar totes les tradicions, revisa les lleis constructives i les concepcions del decorativisme, humanisa la mecànica de les estructures, enlairant-la ensems al més alt i més pur concepte intel·lectual, pastant l'escultura amb l'arquitectura, la forma amb el color i fent-ne una sola cosa sense compartiments ni limitacions: l'Art.

L'especial caràcter de l'Exposició féu que prenguessin gran relleu en ella les derivacions de l'Arquitectura, si bé s'evidencià que no totes van tan endavant com fóra de desitjar. Per damunt de les teorisacions que semblen tenir un caràcter de universalitat, certes tècniques han sigut fortament trasbalsades per les corrents innovadores, que amb prou feines han afectat les immediatament veïnes i així hem vist que uns materials assoleixen a l'Exposició un esclat enlluernador, perquè verdaderament els artistes han avençat un grau més en el domini de llurs secrets, han acabat de penetrar-los i d'incorporar-los al servei del gust, han fet quelcom més que les generacions passades.

I així hi ha hagut el triomf del ferro, el triomf del vidre, el triomf de les fibres teixides, mai com ara tan rics, tan luxosos, tan doblegats a emmaridar-se amb la vida humana, que anima d'una palpitació formidable aquelles manufactures on l'art i l'ofici es fonen en una perfecció quasi bé absoluta. Posem, per exemple, i tots els que hagin estat a l'Exposició ens guardaran de mentir: les cristalleries de Suècia tallades a la mola i les de Lalique, els treballs de ferro d'En Brandt i les teles d'En Duffi. Aquestes obres, entre moltes altres d'escoles similars i de quasi tanta perfecció, representen un domini absolut dels recursos tècnics, que han anat vencent una per una les limitacions materials i que, malgrat elles, han fet obra de bellesa.

Només amb la contemplació d'aquests objectes n'hi ha prou per sentir-se estimulat vers la perfecció, perquè cadascú senti la pruïtja d'anar més enllà dins la tècnica de l'ofici que es conreua; involuntàriament no sols evoquem tots els caires de la tasca personal, sinó que veiem el panorama sencer del que es fa a la nostra terra, per deduir-ne ensenyaments de caràcter general. A les nostres manufactures, al costat d'aspectes molt lloables, de valors sòlits, s'hi troba a mancar en molts casos la delicadesa senyorívola, la perfecció de l'ofici. La majoria dels nostres obrers, excel·lents, habilidosos, estan mancats d'aquella comprensió pregona, d'aquella *savoir faire* que produeix obres arrodonides, sense cap

tara de barroeria. Massa fan, donat l'ensenyament que s'ha posat a l'abast llur. Els hi manquen idees generals, els hi manca el sentiment de l'estructura social a què estan incorporats i que els fa viure, estructura social que justifica i sitúa els objectes eixits de llurs mans. El concepte de la matèria en abstracte, el concepte de les seves propietats, deixant de banda la forma, sols pot proporcionar-los-hi una instrucció primària ben orgànica, en forma de visions de conjunt, en forma, diguem-ho altre cop, d'idees generals, que els enlairin per sobre de les rutines quotidianes; l'aspecte educacional de la mateixa els hi tindria de revelar metòdicament, biològicament, la significació de l'edifici prodigiós que ens han llegat les generacions passades i del qual sols se'ls hi parla avui per assenyalar sense grans preocupacions de veracitat son aspecte opressiu.

Donada aquesta doble base, poc costaria d'entendre cada cas concret, cada problema de feina: la naturalesa dels materials i la destinació de l'obra han de relacionar-se d'una manera estretíssima per la mà de l'artífex: el vidre que ha d'anar als llavis serà suau i plaent, i amb sa fragilitat, amb sa transparència líquida s'hi tenen d'associar tan sols soptileses ornamentals, refinaments de decorat; el ferro, en canvi, s'haurà de procurar no posar-lo mai en contradicció amb la robustesa i la rigidesa que li són pròpies... i així de totes les altres matèries.

Amb aquesta visió, no podrem avenir-nos de cap manera a que per afany d'originalitat i d'estridència es caigui a l'ordinariesa, quan està ben demostrat, i els magnífics exemples de París acaben de refermar-ho, que l'obra s'enlaira a la més alta significació artística quan estan ben enteses i ben lligades la matèria i la tècnica, la forma i l'ornamentació.

Si de l'Exposició de París se n'han de treure ensenyaments profitosos, remarquem el més important: la necessitat de la perfecció dels oficis. A París s'imposaven i sobressortien els que dominaven la matèria amb manya triomfadora. Els que volien treure modes o conquerir mercats, havíen començat per organisar el taller d'una manera perfecta, per ensinestrar els auxiliars, perfeccionar les eines i conèixer els recursos amb absolut domini.

La perfecció dins del treball del vidre a què ha arribat Suècia ha sigut obtinguda només en vuit anys, poguent presentar al cap d'ells un conjunt prodigiós, amb un resultat econòmic sorprenedor. A què és degut aquest resultat? Diguem-ho francament; al sentit orgànic tan propi de les nacions escandinaves, a l'adició piramidal dels esforços, des dels artistes genials que al cim han creat les més formoses i senzilles solucions de la forma segons la destinació a què anaven endreçats: vidres usuals per a la burgesia sensible a la bellesa, vidres enriquits per les delicadeses de la talla amb la mola d'esmeril, vidres nobles de grans dimensions per als regals de l'Estat i de les corporacions; totes les necessitats han sigut sospesades amb les balances de l'estètica i per a totes s'han trobat solucions adequades.

Encara s'ha fet més: s'ha resolt la dificultat més crítica d'aquesta mena de negocis, la producció a bon preu. Quan es plantejà aquest problema, els tècnics que tenien d'estudiar-lo tingueren tota mena de facilitats i així pogueren construir els millors forns i planejar els tallers més econòmics i perfectes; darrerament fou completat el pla amb un servei comercial actiu. Els governs acabaren d'accentuar la propaganda aprofitant totes les ocasions de fer conèixer a l'estranger, en forma de presents o premis, aquella indústria nova, aureolant-la amb el prestigi oficial i enduent-se la justa glòria d'una tutela que fa honor a l'Estat.

A casa nostra estem totalment mancats d'organismes que complementin l'obra isolada dels productors, que els aglomerin i els guiïn. L'individualisme morbós, com un corc que

rosega per la base totes les estructures de col·laboració que es volen aixecar, fa fracassar els intents més assenyats.... i és bona llàstima! La nostra aportació a l'Exposició de París ha palesat la importància de l'avinensa, la utilitat i l'eficàcia de la unió orgànica i disciplinada. Dins d'aquell rusc modèlic, ningú resultava perjudicat, i si el fet de sumar-se cadascú a un conjunt únic ha proporcionat un èxit ben falaguer, caldria donar durada i transcendència a dit conjunt, per defensar, orientar i fer conèixer aquelles manufactures que han sigut l'orgull de la Secció Catalana a París.

A Catalunya tenim una base magnífica, una bona preparació; llavors només que restaran xorques si un esforç conscient no n'encarrila la brotada. Cal fer molt! Uns quants anys enrera, la feina d'un sol esmaltador del vidre va fer revifar una manufactura, famosa al segle XVI, quan la fàbrica de Mataró enviava arreu els seus productes. Un esforç actual, empeltant-se amb una tradició del tot oblidada!

I al costat d'aquesta tenim altres indústries, que podríem dir noves, i que són altament prometedores, per exemple, els tapits i les laques, i encara d'altres, ben vives i esponeroses en ses formes vulgars i adotzenades, com els teixits i els estampats, que sols demanen un guiatge, i diguem-ho tot, un organisme comercial, per produir fruits d'un ordre superior, d'alta bellesa i de gran preu.

Tot plegat, si volem preocupar-nos-en, pot donar-nos el nom que han assolit les entitats més significades que hi ha pel món, però cal que fem com elles, ens cal crear un nucli orientador que sigui a l'hora, pels de fora, un centre d'informació comercial i de propaganda i pels de dins un instrument poderós d'expansió i de prestigi, encaminat a compensar l'esforç espiritual i econòmic dels artistes, a premiar llur inventiva i a proporcionar el màxim rendiment als capitals esmerçats a l'empresa.

Tindria d'ésser una mena de Cambra de Comerç dels Bells Oficis, amb els recursos d'un Banc i sense l'encarcarament de l'entitat oficial, sense les seves rutines burocràtiques. L'esdevenidor promès a l'entitat que somniem és tan bell, els seus resultats tan segurs, que bé compensaria el treball i el capital que s'hi esmercessin.

Aquest és l'ensenyament lluminós que s'ha tret de París. Tant de bo que no sigui desaprofitat, que no es perdi un cop més el caliu congriat per la iniciativa de nostre FOMENT i amb l'aportació entusiasta dels expositors que tan alt deixaren, a la Capital del Món, el nom de Catalunya.

* * *

L'epíleg més escaient de totes aquestes explicacions fóra l'estudi detallat, a la llum dels ensenyaments assolits a París, de l'aportació catalana, però creiem mil vegades preferible que cada llegidor tregui conclusions i es formi judicis davant les fotografies dels objectes exposats, que procurem reproduir a les làmines que seguiran, amb la major claretat i detall, donant el color cada cop que ha resultat possible. No és amb paraules, sinó amb imatges, que s'han de descriure les obres d'art, i creiem la nostra col·lecció prou rica i acurada per estalviar tota literatura.

Ella parlarà als ulls i farà veure el gra de sorra amb què hem contribuït a l'evolució estètica del moment, és a dir, a l'efecte d'un neguit universal, compartit per totes les nacions i tots els pobles; ne diem gra de sorra perquè reconeixem que és petit, però malgrat sa petitesa, veiem amb goig que queda ben català, que queda ben segellat amb la nostra personalitat. En aquests temps en que l'art no té fronteres, en que els gustos i les

evolucions prenen tot seguit un caràcter d'universalitat, és quan es destrien més aquells caires fàcilment esfumables que constitueixen el segell ètnic. Paradoxalment, tothom vol ésser universal, però amb el caràcter propi; tothom se sotmet, però ningú abdica.

La terra està cosida de riells que porten l'home montanyes i rius a través, els mars són llaurats per una infinitat de quilles que escursen les distàncies i els avions quasi bé les anullen; el món nou (fill de la fusió de totes les emigracions), amb els seus milions i la seva empenta, vol seguir al dia els batecs de les contrades clàssiques de l'art, de les antigues creadores d'estils i de normes; les premses de tota mena van llençant com una riuada els gràfics més suggestius, que el correu escampa fins als indrets més reculats, i tot això no obstant, l'art de cada nacionalitat porta com un flaire del terrer en què ha nascut, com una aurèola d'aquella llum típica que primerament l'ha colorit.

De l'Orient prestigiós, complicat i atraient com una temptació, del Bizanci corrupte i sensual del baix imperi, vingué a nosaltres l'art romànic, al mateix temps que s'estenia per totes les terres aleshores civilisades, però el romànic a casa nostra esdevingué una manifestació més, inconfusible i eloqüent, de la personalitat catalana; les pintures murals, els treballs de pastillatge, els teixits i les miniatures fetes aquí, són diferents de totes les altres similars de la mateixa època i contemplant-les ara, meravellats de veure-les indemnes, podem entendre-les millor que ningú més, amb la visió que en tenim com a veritables hereus que som d'aquells remots artistes.

Per les mateixes íntimes i pregones raons, nosaltres, petits com som enfront d'un esdeveniment universal, hi sumem el producte de les nostres activitats, vetllant per la dignitat i la noblesa dels bells oficis i afirmant un cop més la personalitat de la terra estimada.

SANTIAGO MARCO

President del FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES

NOTES. — Recompenses obtingudes a l'agrupació del "Foment de les Arts Decoratives" : Un gran premi a l'entitat per l'organisació i decorat del conjunt; als expositors individuals : 3 Grans Premis, 3 Diplomes d'Honor, 21 Medalles d'or, 17 Medalles d'argent, 8 Medalles de bronze, 1 Menció honorífica. Demés, al nostre consoci En Lluís Masriera li va ésser concedit un Gran Premi pels seus treballs de teatre "Companyia Belluguet", exposats com anexe a la secció del "Foment".

Les fotografies de les làmines són de Ch. Bruère, de París, Arxiu Mas, Foto-Studi Sala, Carlos Pérez de Rozas i F. Serra, de Barcelona.

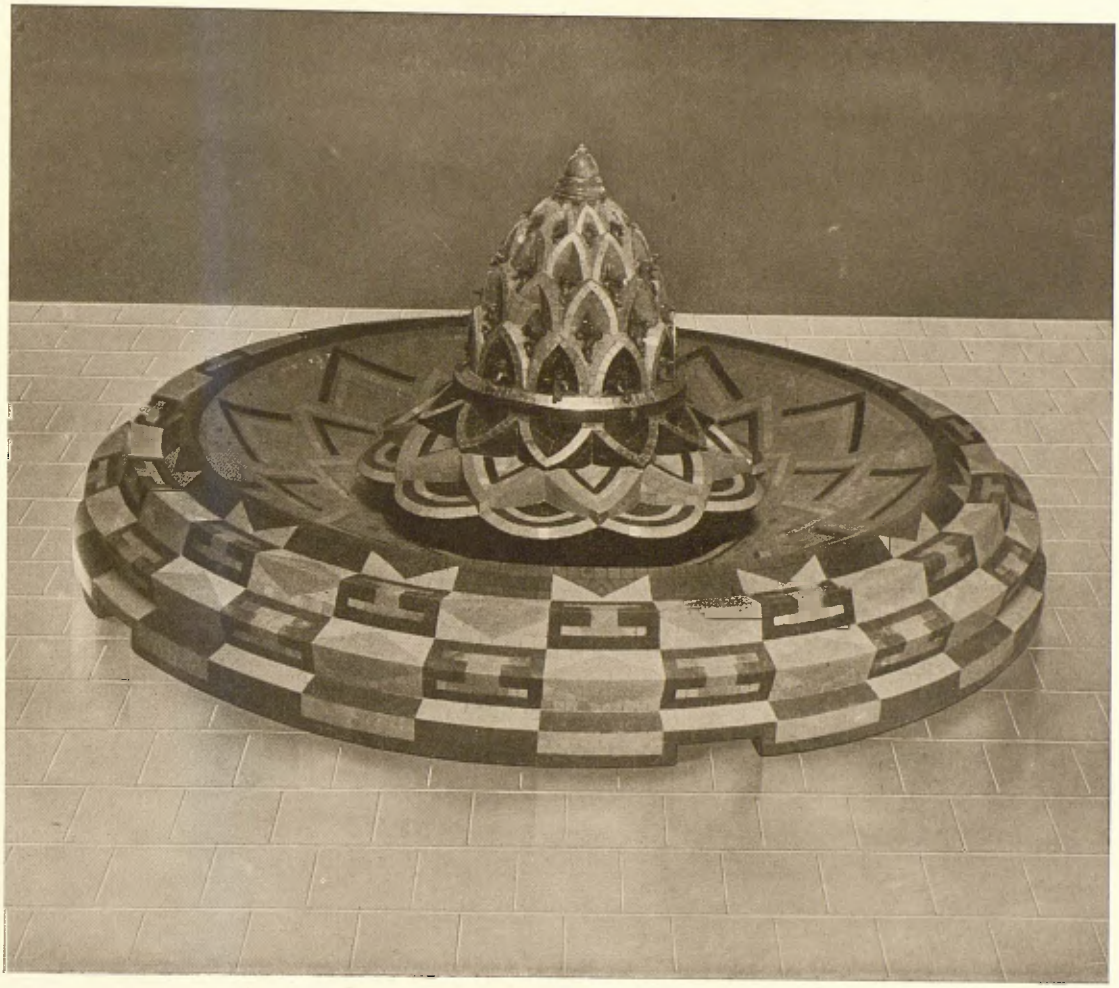
CONJUNT DE LA INSTAL·LACIÓ DEL «FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES» A LES «GALERIES SAINT DOMINIQUE».

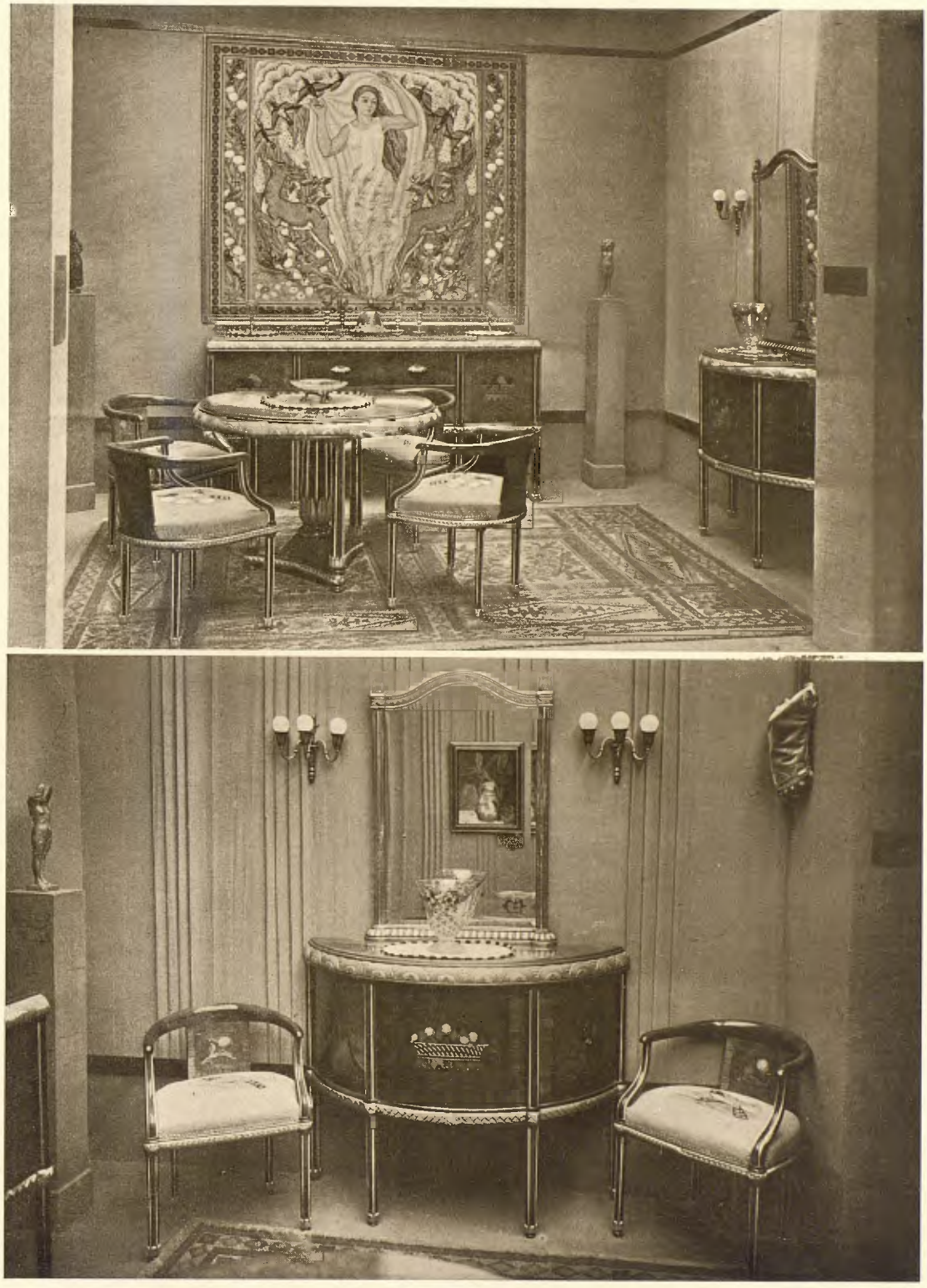
CONJUNT DE LA INSTAL·LACIÓ DEL «FOMENT» AL «GRAND PALAIS».

MAQUETA D'UN MENJADOR DESTINAT AL Sr. J. B. i M. EXPOSITOR, SANTIAGO MARCO.

BROLLADOR DE MOSAIC. EXPOSITOR, LLUIS BRU.

MENJADOR ERABLE GRIS I ARGENT. EXPOSITOR, VDA. DE JOSEP RIBAS.

SALETA DE FUMAR. EXPOSITOR, BASTÚS, QUERALTÓ I COMPANYIA. DIRECTOR, JOSEP PAGÈS ROCA.

MENJADOR. EXPOSITOR, JOAN BUSQUETS.

TAPITS I CATIFES DE LA FÀBRICA DE SANT CUGAT. EXPOSITOR, TOMÀS AYMAT.
MOBLES. EXPOSITOR, ANTONI IBÁÑEZ.

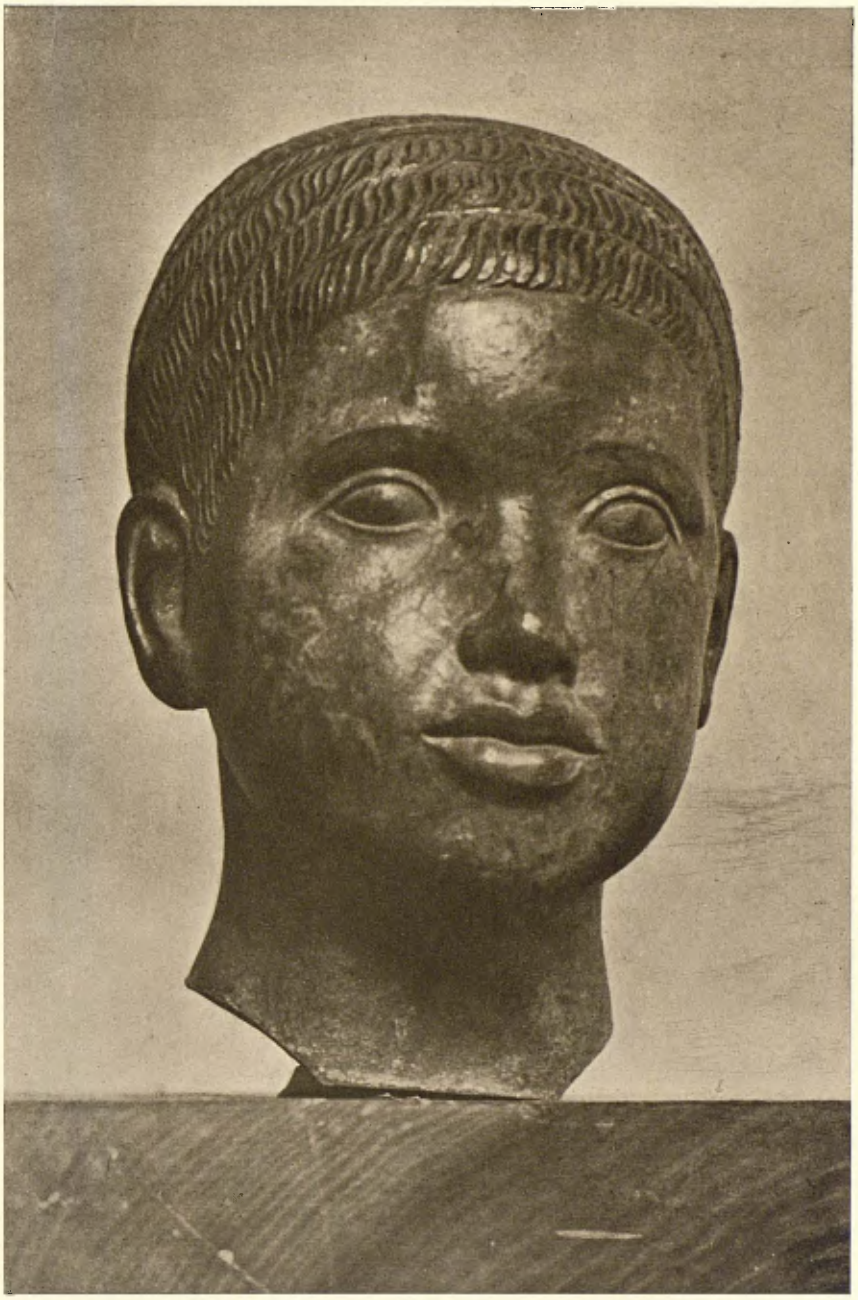
«LE BOUDOIR AMÉTHYSTE». EXPOSITOR, SANTIAGO MARCO.

SALONET BIBLIOTECA. EXPOSITOR, A. BADRINES.

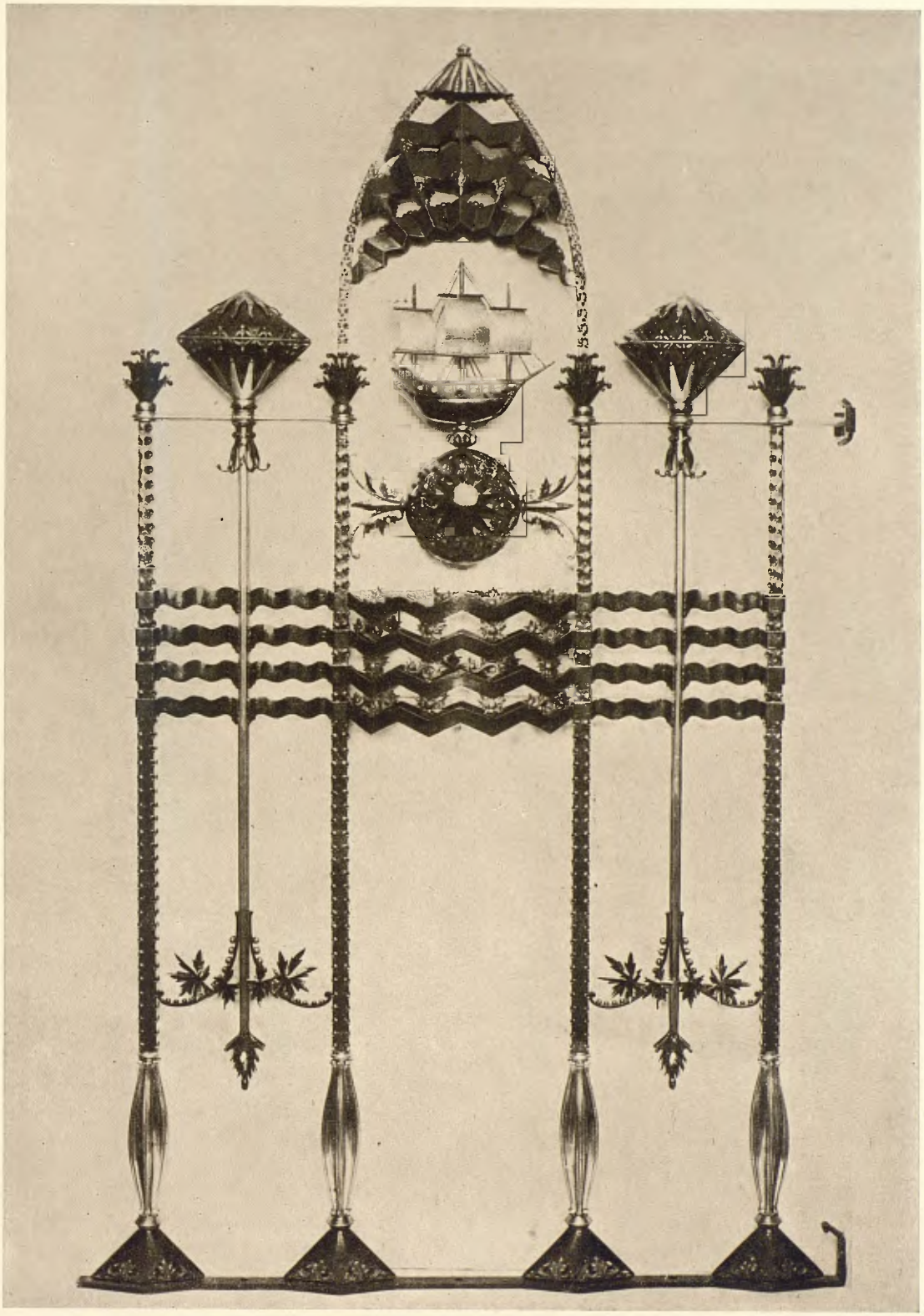
DETALLS DEL SECRETER. MARQUETERIA OBIOLS.

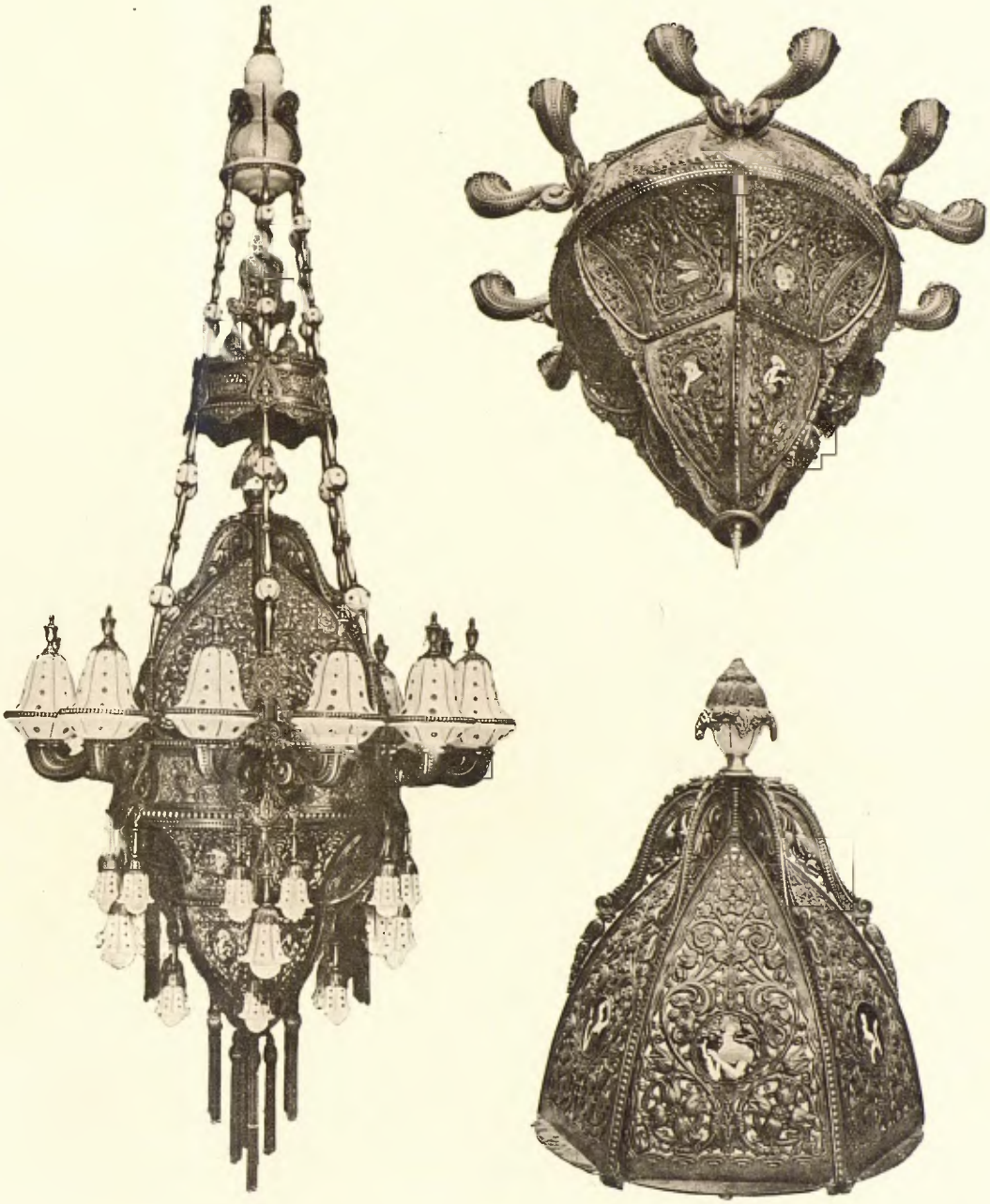
TESTA DE BRONZE. EXPOSITOR, SALVADOR MARTORELL.

«LA FLOR DE LOTUS», ESCULTURA EN PEDRA. EXPOSITOR, SALVADOR MARTORELL.

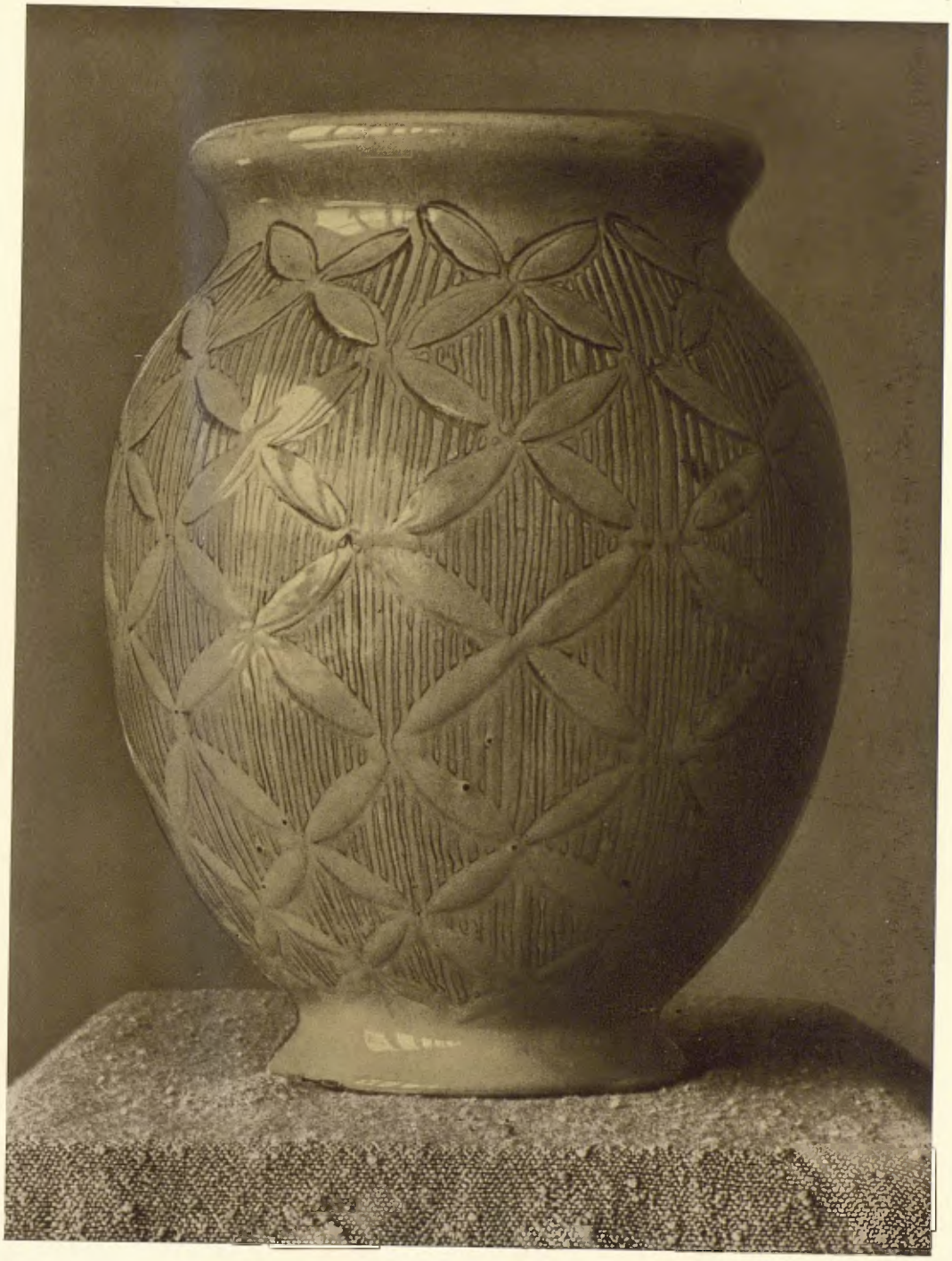
«MEDITERRÀNIA», REIXA DE FERRO FORJAT. EXPOSITOR, MANUEL SARRIAS. PROJECTE DE SANTIAGO MARCO.

LÀMPARA DE BRONZE I ESMALTS. CONJUNT I DOS DETALLS.
EXPOSITOR, PERE CORBERÓ.

POT DE CERÀMICA. EXPOSITOR, FRANCESC QUER.

POT DE CERÀMICA. EXPOSITOR, FRANCESC QUER.

PLATS DE CERÀMICA. EXPOSITOR, FRANCESC QUER.

PLAT DE CERÀMICA DECORADA. EXPOSITOR, JOSEP GUARDIOLA.

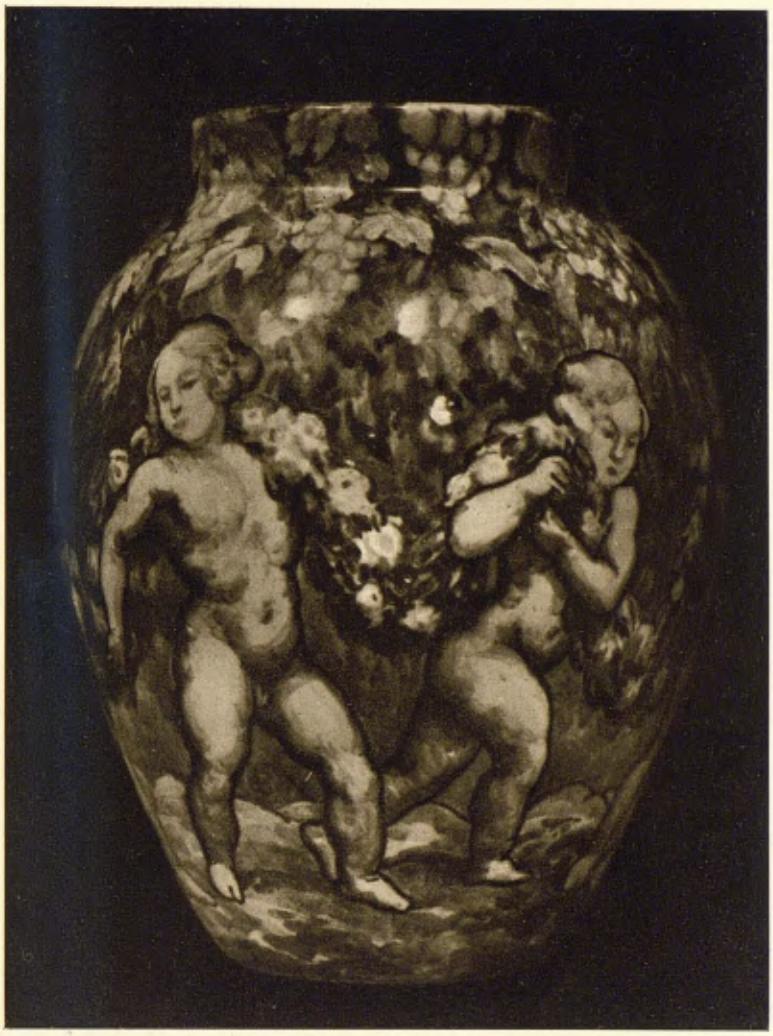

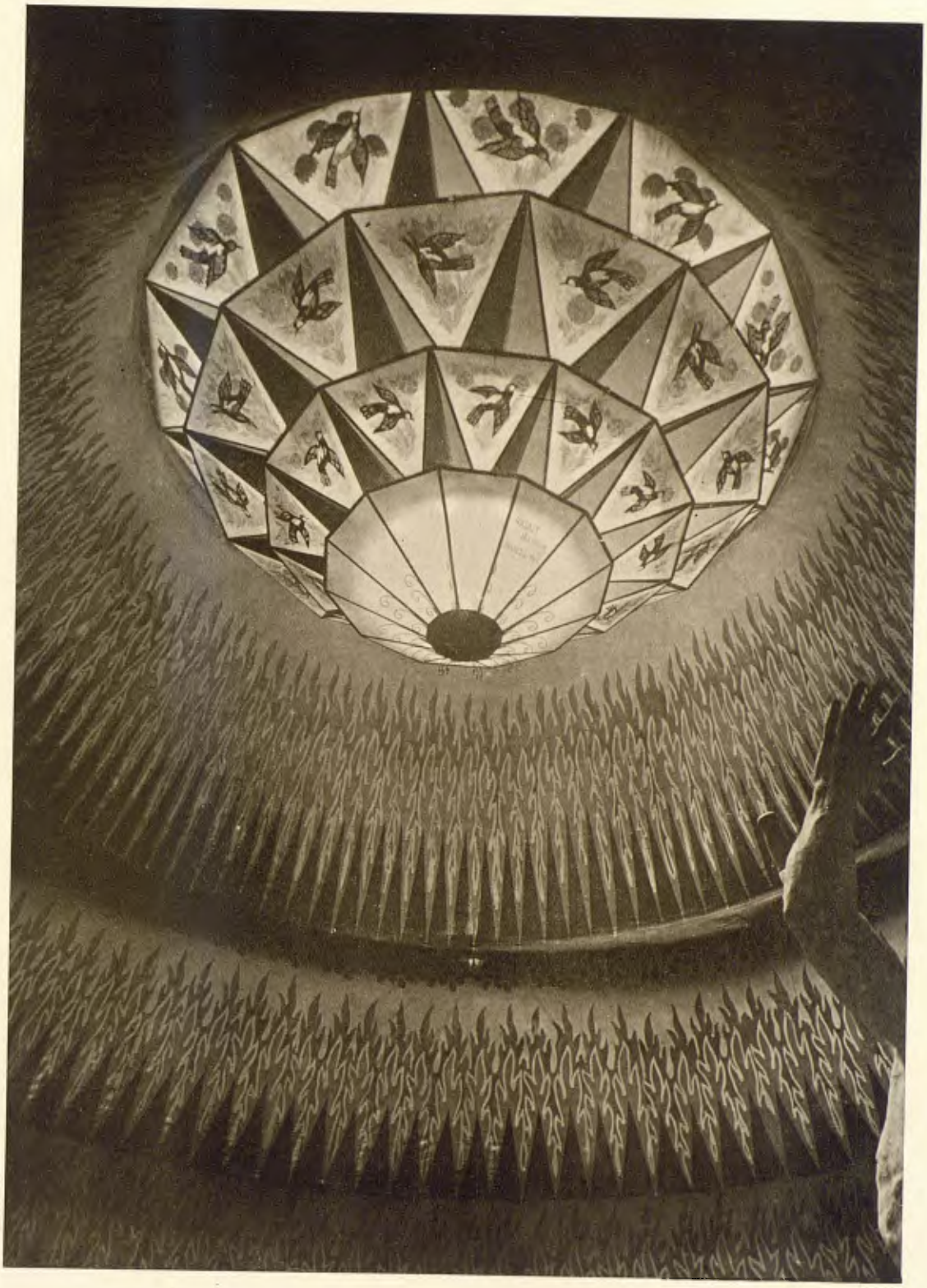

POTS I PLAT DE CERÀMICA DECORADA.

EXPOSITOR, JOSEP GUARDIOLA.

POT DE CERÀMICA DECORADA. EXPOSITOR, JOSEP GUARDIOLA.

LLUERNA DE VIDRES ESMALTATS I OPALINES. EXPOSITOR, RIGALT, BULBENA I C.ª

VIDRES ESMALTATS. EXPOSITOR, JOSEP M.ª GOL.

VIDRES ESMALTATS.
PROJECTE DE
XAVIER NOGUÉS.
EXECUCIÓ DE
RICARD CRESPO.

GOT I PLAT DE VIDRE ESMALTAT. PROJECTE DE XAVIER NOGUÉS.
EXECUCIÓ DE RICARD CRESPO.

VIDRES
ESMALTATS.

PROJECTE DE
XAVIER NOGUÉS.
EXECUCIÓ DE
RICARD CRESPO.

VIDRE ESMALTAT
PER
NURIA SOLÉ.

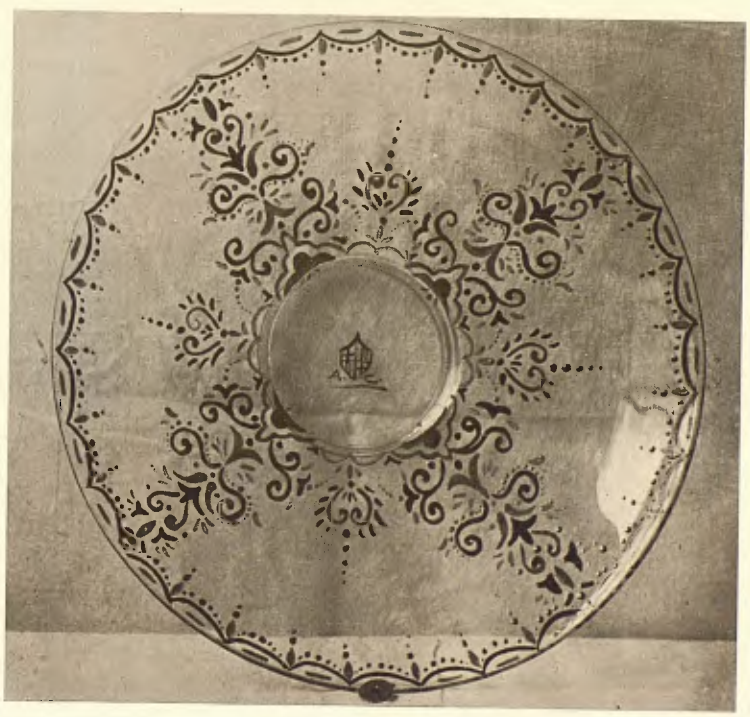

VIDRE ESMALTAT
PER EUDA SOLÉ
DE CLAPÉS.

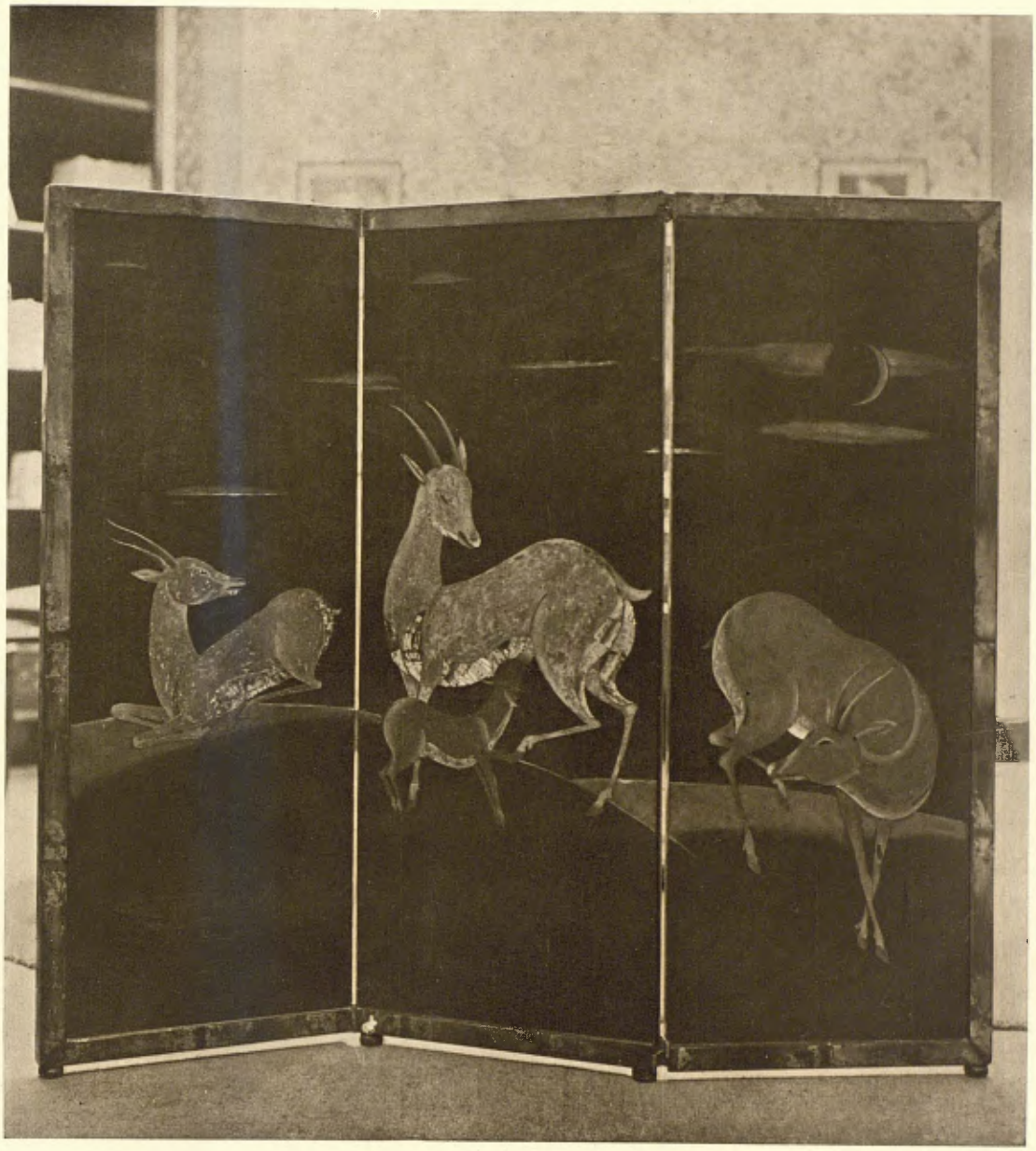
MORRATXA DE
VIDRE ESMALTAT
PER
NURIA SOLÉ.

PLATS DE VIDRE ESMALTAT.

EXPOSITOR, AMÈRICA CARDUNETS.

PARAVENT DE LACA. EXPOSITOR, LLUÍS BRACONS.

TRÍPTIC DE LACA I CLOSCA D'OU. EXPOSITOR, LLUÍS BRACONS.

PLAFÓ DE LACA. EXPOSITORS : JAUME BUSQUETS, DIBUIXANT; LLUÍS BRACONS, LACADOR.

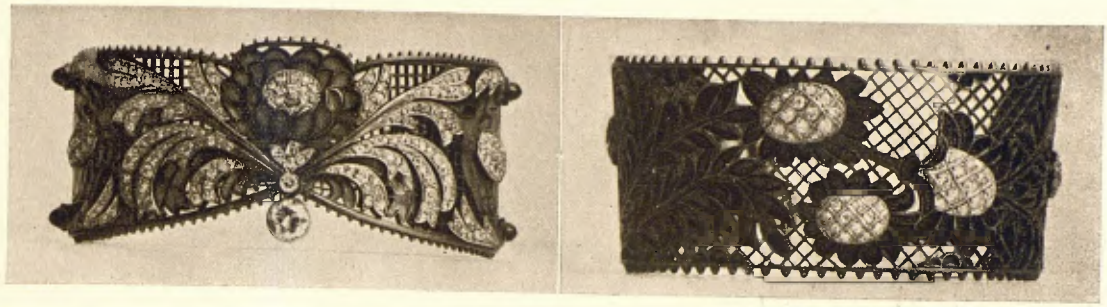
POTS DE LACA
I CLOSCA D'OU.
EXPOSITOR,
LLUÍS BRACONS.

INSTAL·LACIÓ DE LA JOIERIA MASRIERA GERMANS I LLUÍS CARRERAS. DECORACIÓ, LLUÍS MASRIERA.

BRAÇALET D'OR, DIAMANTS I ESMALTS TRANSLÚCIDS.
EXPOSITOR, MASRIERA GERMANS I LLUÍS CARRERAS.

BRAÇALETS D'OR, DIAMANTS I ESMALTS TRANSLÚCIDS.

COPA D'OR
I ESMALTS
TRANSLÚCIDS.

EXPOSITOR,
MASRIERA GERMANS
I JOAQUIM CARRERAS.

IVORIS GRAVATS. EXPOSITOR, MIQUEL SOLDEVILA.

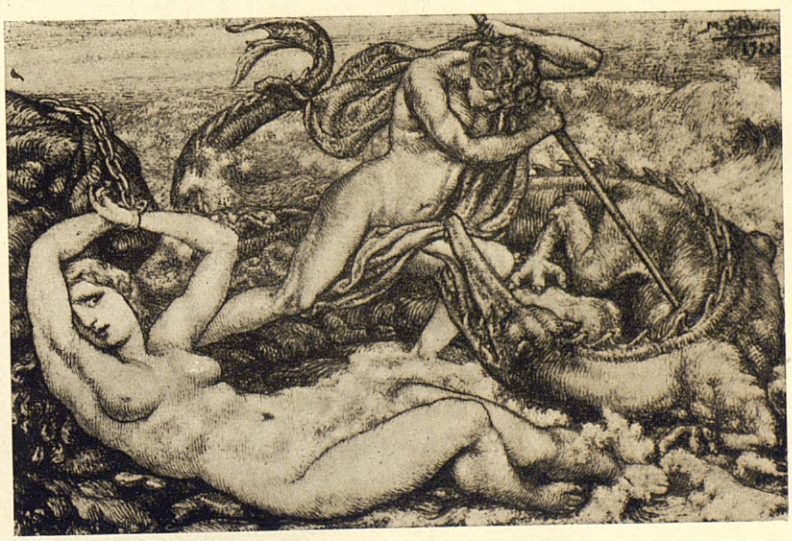

SALOMÉ.
ESMALT, PER MIQUEL SOLDEVILA.

SUPLEMENT OFERT PER
OLIVA DE VILANOVA, IMPRESSOR
BARCELONA.

«MATERNITAT». ESMALT.

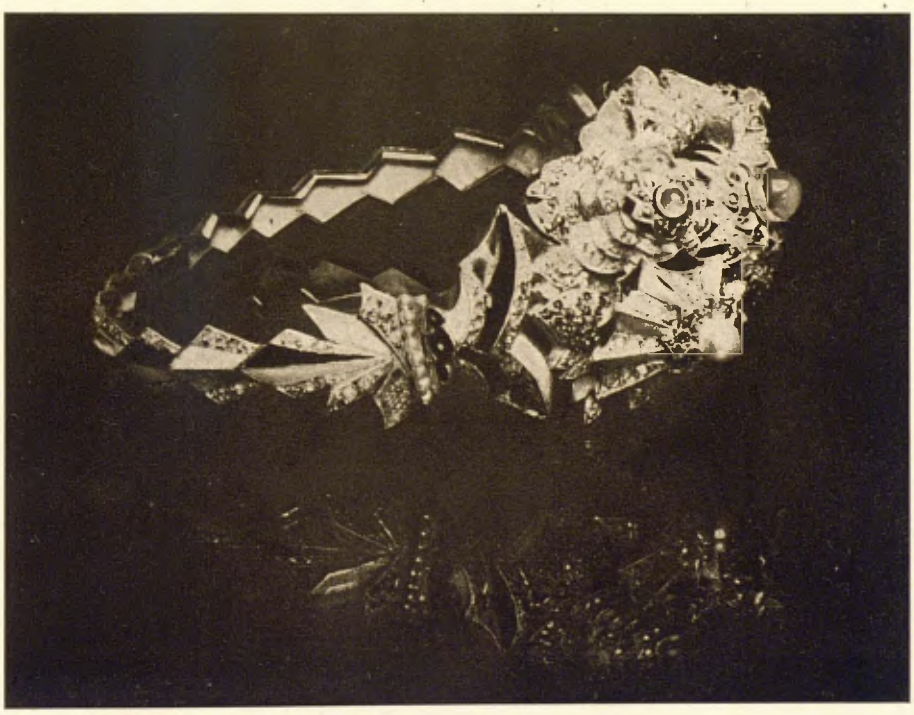
«PERSEU DESLLIURANT ANDRÒMEDA». IVORI GRAVAT.

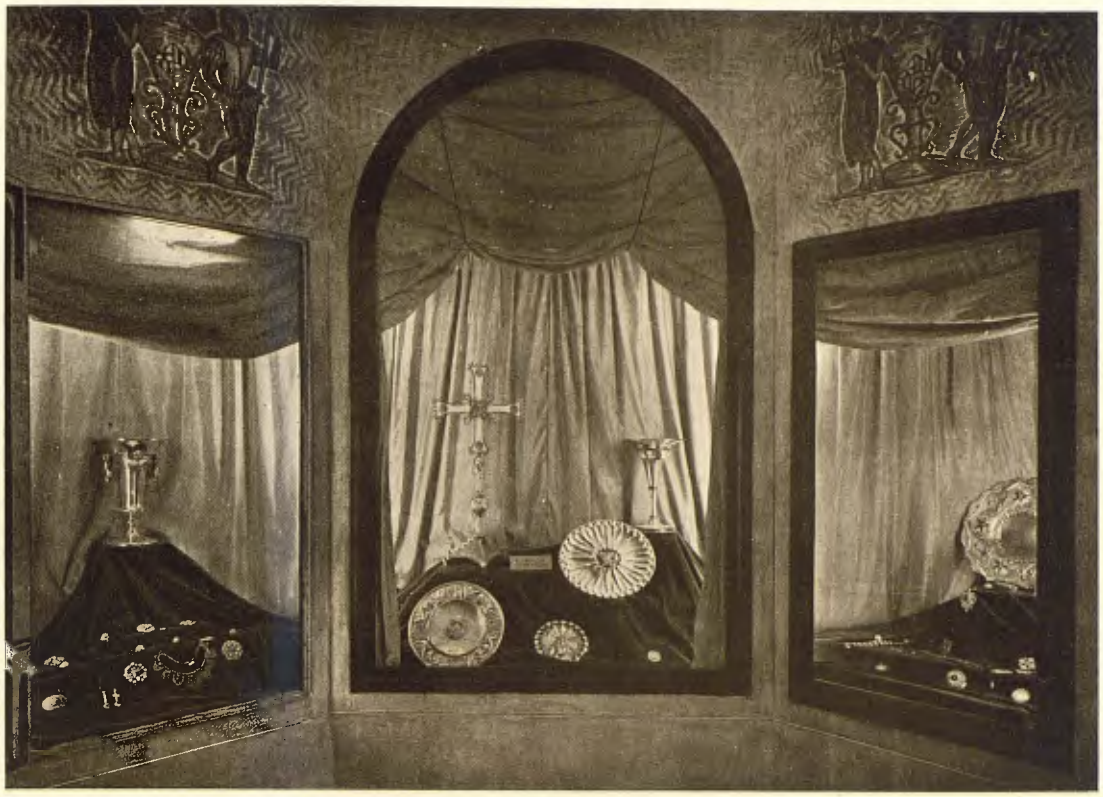
EXPOSITOR, MIQUEL SOLDEVILA.

PENJOLL
AMB CAMAFEU;
BRAÇALET.

EXPOSITOR,
J. L. PELLICER
BROGGI.

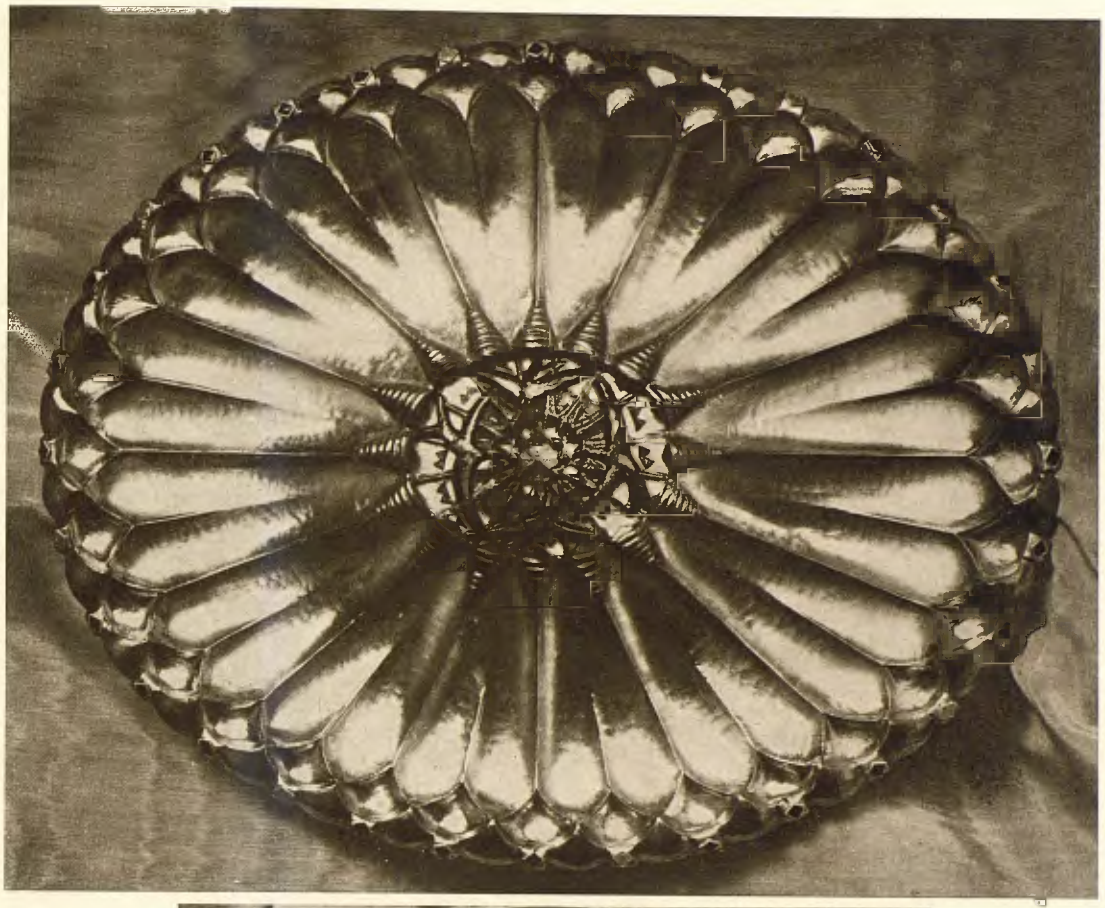
INSTAL·LACIÓ
D'EN RAMON SUNYER
A L'EXPOSICIÓ
DE PARÍS.

JOIES D'OR,
PEDRERIES I ESMALTS.
EXPOSITOR,
RAMON SUNYER.

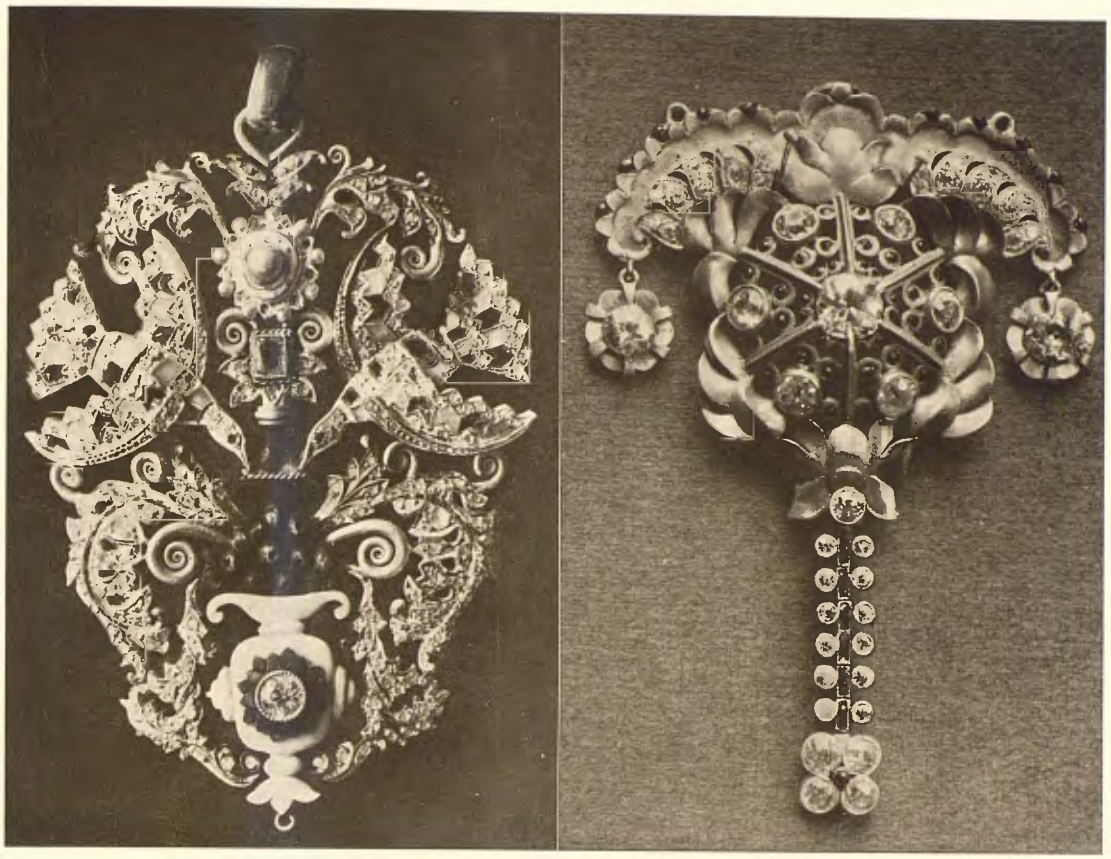

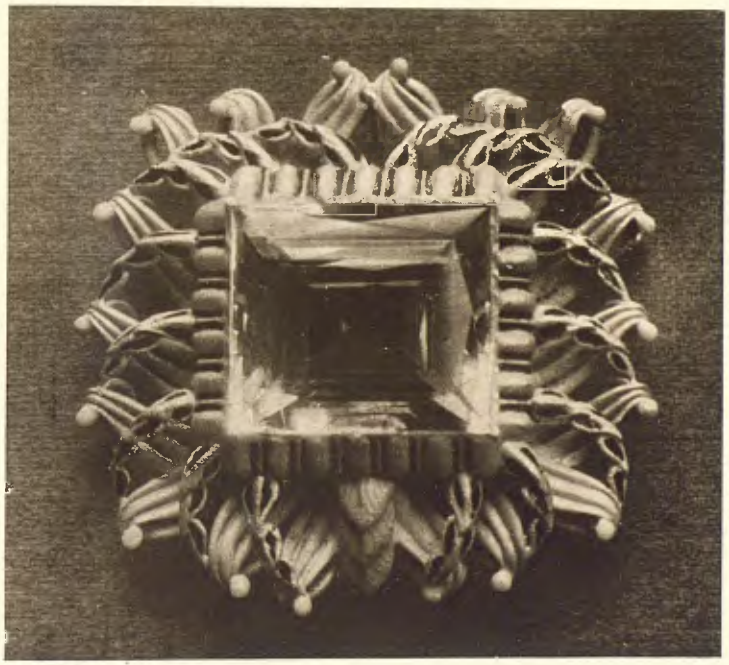
OSTENSORI D'ARGENT DAURAT, AMB ESMALTS I PEDRES FINES. AUTOR, RAMON SUNYER.

SUPLEMENT OFERT PER
RAMON SUNYER, OPTICO
BARCELONA

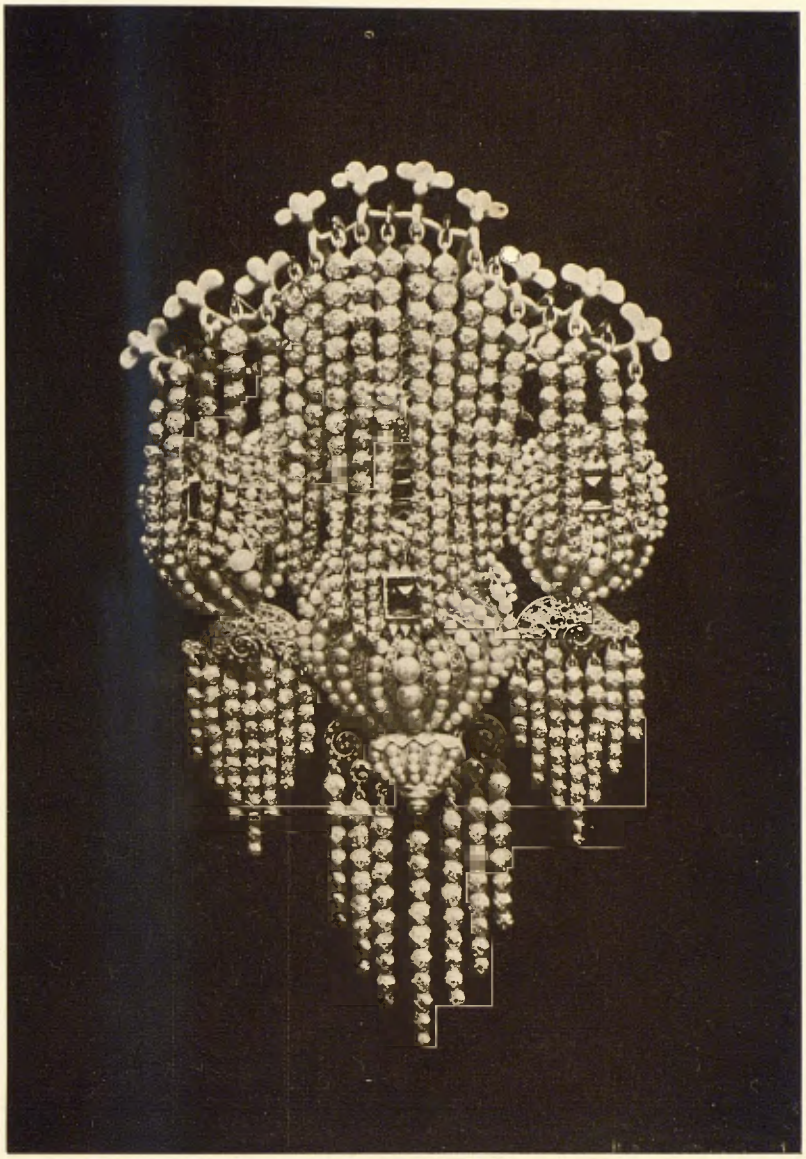

COPA PER A PREMI SPORTIU. EXPOSITOR, RAMON SUNYER.

JOIELLS.
EXPOSITOR,
JAUME
MERCADER.

JOIELL. EXPOSITOR JAUME MERCADER.

JOIELLS D'ARGENT
I ESMALTS.
EXPOSITOR,
EMILI ESTORE.

BROCATELL DE SEDA I FIL D'ARGENT. AUTOR, SANTIAGO MARCO.

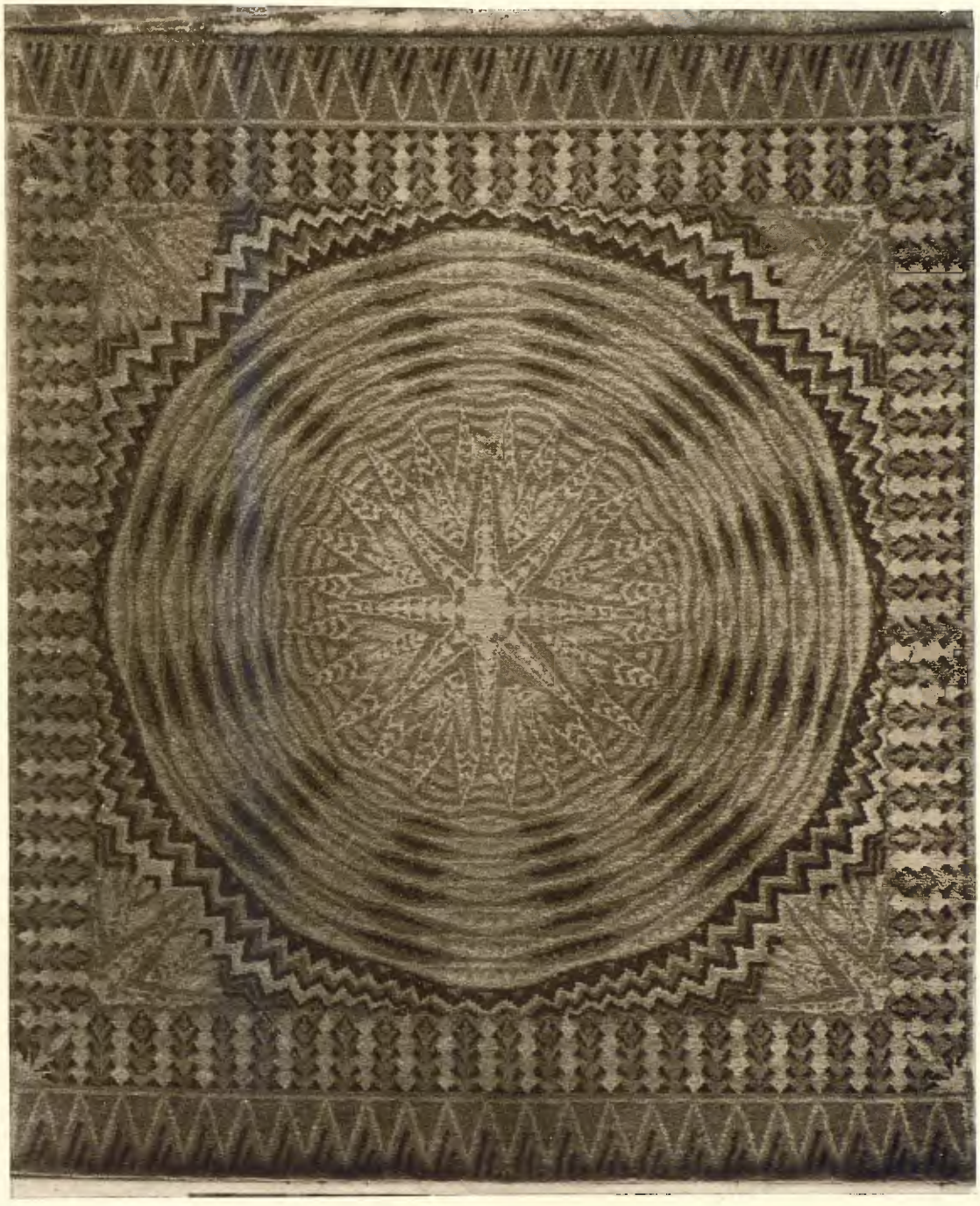
SUPLEMENT OFERT PER
SANTIAGO MARCO, DECORADOR
BARCELONA

TELA ESTAMPADA A MÀ, ORIGINAL DE JOSEP OBIOLS.

PARAVENT BRODAT. EXPOSITOR, RICARD SALA.

CATIFA DE LA MANUFACTURA DE SANT CUGAT. EXPOSITOR, TOMÀS AYMAT.

CATIFA DE LA MANUFACTURA DE SANT CUGAT. EXPOSITOR, TOMÀS AYMAT.

TAPIT DE LA MANUFACTURA DE SANT CUGAT. EXPOSITOR, TOMÀS AYMAT.

SUPLEMENT OFERT PER
F. ESTEVE FELIU, GRAVADOR
BARCELONA

COMPANYIA BELLUGUET.
MAQUETA DEL
«TEATRE TRÍPTIC».
PINTURA A L'OLI
DE LLUÍS MASRIERA.

«LA PASTORAL CÒMICA»,
DE MOLIÈRE,
MÚSICA DE LULLI.
CROQUIS A L'OLI,
PER LLUÍS MASRIERA.

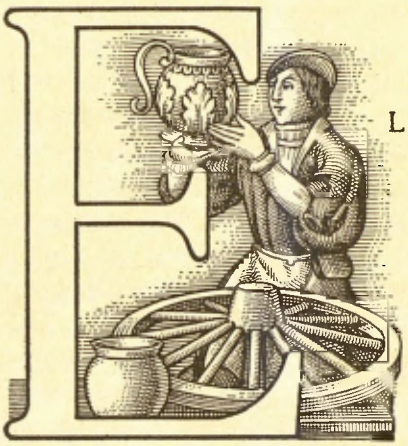
COMPANYIA
BELLUGUET.
EXPOSITOR,
LLUÍS MASRIERA.

FOTOGRAFIES
DEL NATURAL
DE DUGUES
REPRESENTACIONS.

L'EXCURSIÓ A ITÀLIA

L VIATGE. — Quin artista no ha somniat un viatge a Itàlia? Des de que en ell es desperta el sentiment de la bellesa, que aviat es torna passió roenta de les formes pures, per tot troba evocacions de ciutats i monuments, de perspectives i conjunts d'aquella península beneïda, pàtria de l'Art i terra de promissió dels que dediquen la vida llur a conreuar-lo. Mes ni les reproduccions pels procediments gràfics més refinats i fidels, ni les descripcions literàries més hàbils li poden donar tot el que l'esperit assedegat voldria obtenir. Aquella llum especial, tantes vegades suggerida pels pintors italians; aquell ambient únic al món, fet de mil imponderables; la relació estreta entre les obres d'art i els costums que les feren néixer, no poden copsar-se sinó petjant la terra de la península adriàtica, encara que sigui a corre-cuita, anant a cercar una mena d'embriaguesa, un agombolament de sensacions, que fan rodar el cap de moment, però que després es destrien i s'afinen, s'incorporen a la pròpia mentalitat, fent un solatge inesborrable, que tindrà una influència decisiva sobre totes les manifestacions posteriors del treball, per sempre més ennoblit i enlairat.

Però l'afany d'aquest peregrinatge, quasi bé miraculós, topa amb dificultats serioses. Itàlia és lluny..... el viatge costa car i exigeix molt de temps, hi ha tràmits de frontera, en fi, un seguit d'entrebancs, insuperables per als que es deuen a la feina que els fa viure.

Per això fou un bell dia aquell dia en què el FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES obrí un camí per satisfer colectivament el desig de tota la vida, la fam d'Itàlia; anàvem, guiats per l'entitat dels nostres amors, a viure en carn i ossos aquell somni; hi anàvem, demés, en companyia de gent del nostre tarannà, adelitats per les mateixes inquietuds, de gent, en un mot, que sabrien saborejar com nosaltres l'encís de les ruïnes, que sabrien imaginar-se-les restaurades i animades per la vida i l'activitat, i sobretot, que es compenetrarien amb els records seculars de les ciutats-museus, com Gènova, Roma, Florència, Venècia, Milà, Torí, on la petja dels segles que foren hi és tan marcada, que per moments hom no sap en quina època viu, no oblidant la bella ciutat de Lió, que també tenia d'ésser etapa del camí.

Viatge verdaderament feliç el nostre, perquè les emocions de tot ordre s'agombolaren sense perjudicar-se i donaren a tots un afany de fer participar als altres de les adquisicions espirituals assolides. An aquest estat d'esperit respongueren dues conferències, que donà

al local social el qui això escriu, i que consistiren principalment en la projecció d'un gran nombre de diapositives, obtingudes moltes d'elles pels excursionistes, de les visions més interessants que Itàlia els hi havia ofert.

EL CAMÍ. — Cinquanta hores ficats en un carruatge muntat sobre rodes metàl·liques i corrent sobre carrils igualment metàl·lics, serien verament aclaparadores si a les estones de llum no es tingués davant dels ulls, com a perspectiva contínuament canviada, un dels paisatges més bells del món, bell de mena i encara embellit per la cura dels homes. Anar a la Ciutat Santa per terra és anar al primer esglaó del Paradís per un troç de món que sembla un Paradís i calma els nervis exaltats per la preparació i frisança del peregrinatge. Fins la nit passada al tren, amb l'estrèpit monòton de tanta ferramenta que vibra, sacseja, salta i xiula; fins les hores de la son, visitades per l'insomni, s'alleugereixen i s'escursen. Per això, quasi bé sens donar-nos-en compte, ens trobem a la tan lloada *Côte d'Azur*.

Si la nostra Costa Brava fos més coneguda, si al costat de les feréstegues belleses, del clima ideal, de la mar esplèndida, hi hagués allò que es troba per tot el litoral francès del Mediterrani, la clientela de rics anglesos i janquis es repartiria més i no seria tan esclava d'una admiració ben conreuada pel reclam habilidós i la literatura mercenària.

És que a la veïna nació la naturalesa no és abandonada a la deixadesa dels habitants, sinó cuidada, humanisada, mengívola, assequible i falaguera. Entremig de les pinedes hi ha palaus de tota categoria, encerclats de jardins que es casen encertadament amb el paisatge, carreteres ben pensades i en estat permanent de solidesa, ni un paper per terra que embruti un recó d'arbreda, ni una fàbrica d'estructura mecànica que desfaci l'encís dels macissos boscans, ni que els privi d'emmirallar-se a les aigües recloses, que no semblen d'un mar grandiós, sinó d'un llac tranquil. Demostració plaenta de que sempre es pot afegir bellesa a ço que és bell, o bé fer-ho més hospitalari i graciós.

A la parada de Villefranche ens encantàvem amb el quiosc surant al mig de la badia, dins del qual una orquestra feia sentir la música més animada, per engrescar als participants d'una regata que s'estava celebrant. Després venia Monte-Carlo, amb el seu famós trencacoll en honor de l'etzar deïficat; després Niça, de carnavalesca anomenada; després Mònaco, amb el castell del príncep enfilat damunt les roques, entre xiprers gegantins. Enllà, lluny dins del mar, amb una aurèola de calitja que emboira els perfils, les illes de Còrsega i Sardenya, últims refugis de la natura verge, teatre que foren de gestes catalanes, que sobtadament retornen a la memòria. La mar jau plàcida i llisa; cada cala és un mirall, on s'aboquen no sols els turons, sinó els «petits chateaux», encimbellats i redimits de tota vulgaritat per aquella atmòsfera de poesia.

Per fi, Ventimiglia, la frontera italiana, una altra nació, una altra moneda, una altra llengua, i sobretot, la duana, amb ses formalitats i son atur.

L'aprofitem per projectar l'esperit endavant, vers l'etapa final de nostre viatge, vers aquella Roma dels emperadors i dels papes, que a l'horitzó de nostre esperit té l'encís d'un miratge, entre el món espiritual i el món material. L'atractiu de la urbs eterna sobre els homes d'avui és de tres ordres: el religiós, el polític i l'artístic, tots tres posats a contribució pel turisme i enllaçats amb interessos formidables, difícilment destriables, en què afortunadament l'espiritualitat projecta la seva llum sobrenatural. A nosaltres, els excursionistes del FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES, ens interessa per damunt de tots el caire artístic, segueix per ordre el religiós, amb tot el respecte que ens mereix com a catòlics, i per fi el polític proporcionarà l'anècdota del viatge, vindrà a ésser el complement distret,

l'informació lateral *de visu* sobre el gran fenòmen polític dels nostres temps, el fascisme, que precisament per aquells dies passava per un dels seus moments més interessants.

A Ventimiglia mateix tenim la primera indicació de l'aspecte teatral del Fascio, doncs ens passa frec a frec un *camisa negra*. La porta un home alt i sapat, d'aspecte poc atractívol, deliberadament exagerat; va amb un revólver a la cintura, camina pausadament, la seva mirada és tètrica, el gest és amenaçador. Un esglai involuntari ens fa imaginar que aviat sentirem el crit clàssic de «Diners o la vida!», mes aquell brau s'acontenta amb l'impressió que fa, passa només i al cap d'un moment ja dubtem del testimoni dels nostres ulls, quan és un tros lluny ja sembla irreal, un maniquí vestit, per no dir un ninot de cartó. Quantes suggestions en un detall d'indumentària!

Altre detall que ens atrau l'atenció és la forma de les gorres. Tots els funcionaris de l'Estat en duen de formidables, per la mida (semblen galledes), per la visera amplíssima destinada a protegir el nas prominent, d'aquells nassos dels millors temps de la Roma clàssica, i també pel color i l'ornamentació, característicament rebuscats.

Primer contacte amb Itàlia i primeres impressions dels Italians. Ja som a la nostra terra de promissió, la collita que hi venim a cercar no és de fruits monumentals, sinó de sensacions i d'espiritualitat. Torna el tren a menjar quilòmetres seguint el perfil del golf de Gènova i apropant-se a aquesta ciutat, on arrivàrem a les deu de la nit, no cal dir amb quin afany de deixar la gàvia movent on havíem sigut empresonats tantes hores.

La que fou metròpoli un dia del comerç mediterrani, en competència amb Barcelona, és avui per nosaltres tan sols un lloc de repòs, per desentumir la còrpora posada a prova. No obstant, tots els excursionistes flairen la novetat de l'indret i empenyuts per una tafaneria ben natural, surten a descobrir carrers i places, a pendre possessió amb la vista del que pugui tenir la ciutat marítima de curiós o d'artístic.

Amb estranya rapidesa cinematogràfica haurem vist la Plaça Garibaldi amb la corresponent figura monumental, que té per fons l'edifici de l'Escola de Belles Arts, i conservarem també record del carrer de Vint de setembre, al qual s'entra per un pòrtic projectat al 1830 per l'arquitecte Alessi.

L'endemà dematí a les deu ens en pugem a un altre tren i apa, Itàlia endins, sentint a cada moment, als noms de les estacions, com s'evoquen lectures, imatges i ficcions teatrals, quan no etapes de la política contemporània. Vorejant la Mar Tirrena trobem primer Rapallo, anomenada per conferències i tractats, després Spezia, amb les seves casetes modestíssimes penjades a les pendents vertiginoses de la muntanya, com si busquessin millor vista de l'immensa extensió d'aigua salada per on bon nombre dels seus fills tots els anys emigren.

Després d'un seguit desesperador de foradades, que ens suprimeixen a cada moment el teló de fons, s'obra un espectacle nou pels nostres ulls, una resplendor grandiosa com de paisatge nevat, són les muntanyes blanques de Carrara, d'on s'extreu el marbre famós, cobejat dels escultors per a donar forma definitiva a les obres llurs. Entre els tallats geomètrics de les altíssimes parets, entre les maquinàries que fan moure els cordills metàl·lics que separen els blocs, hi ha tota mena de construccions precàries, que són tallers d'artistes, serreres i torneries, o bé dipòsits grandiosos de la pedra famosa.

Una nova mutació teatral del paisatge se'ns presenta tot atravessant l'Arno, prop de son aiguabarreig amb la mar, i tenim un moment la visió de Pisa tan propera, amb la seva torre inclinada, dolent-nos força no poguer-nos-hi deturar per a visitar el famós Baptisteri i el Campanile, els ponts sobre aquest mateix riu, que ja ve d'Arezzo i de Florència.

Després la via serpenteja llargament, apropant-se a la mar, o perdent-la de vista en mig dels boscos d'alzines. Des de Follonica, on la costa fa un golf molt marcat, s'ovira un grup d'illes de tota mida, la més gran de les quals és la d'Elba. Un italià, que menja macarrons a vora nostre, evoca enfàticament els records napoleònics relligats amb aquella terra, fent-nos saber amb orgull que el gran guerrer francès era italià, nascut a Còrsega, i portava sang toscana a les venes. De bona gana li hauríem dit el nostre poc entusiasme per les glòries sanguinàries, però vàrem creure preferible no perjudicar-li la digestió i deixar-lo convençut de que ens havia enlluernat. Després passem prop de la península on s'aixeca el mont Argentara, deixem enrera Civitavecchia i amb fonda emoció veiem acostar-se la Ciutat Santa, amb la seva silueta típica, en la qual saludem tot seguit els monuments que tot el món cristià sap de memòria. Quan petgem la terra santificada pels màrtirs, embellida per tants artistes, enriquida per la història més prodigiosa, tots tenim una frisança secreta, en què hi ha tant de l'assoliment d'un somni vital, com la por de perdre alguna cosa dels espectacles que hem vingut a fruir.

LA CIUTAT SANTA. — Per tenir completa la sensació de Roma, per copsar tots els caires de la complexa visió que ens ofereix, no n'hi ha prou amb els ulls, cal que la memòria els ajudi, cal afegir a la sensació superficial els fruits de la meditació. Ens hem de transportar, en ales de la pensa, als dies mitològics de la fundació, al desplegament de forces i d'impulsos de sa prosperitat pagana, i per fi, al triomf magnífic del cristianisme, que des de Roma estant, transforma el món. Sols així evitarem l'efecte depressiu, per a nosaltres imprevist, que la ciutat immortal produeix als que la visiten. És una grandiositat inhumana, que aclapara, i sols esbrinant-ne els secrets d'història i de tradició pot alleugerir-se una mica.

Per a facilitar aquesta feina als nostres llegidors explicarem la topografia i l'estat actual dels principals monuments antics i així podran situar-se i arribaran a la total comprensió de les ruïnes que anem a contemplar: tenen una eloqüència formidable i en elles s'han de buscar les arrels de tota la història posterior, sobretot de la història artística, que és la que més ens interessa.

LA TOPOGRAFIA DE ROMA. — Els llatins estengueren la capital de llur magnífic imperi sobre set turons de poca alçària, anomenats Capitolí (50 m.), Quirinal (52 m.), Viminal (56 m.), Esquilí (53 m.), Palatí (51 m.), Aventí (46 m.) i Celi (50 m.), i la tancaren amb una ampla muralla en la què s'obrien dotze portes. A la caiguda de l'imperi en poder dels barbres a l'acabament de l'Edat Antiga, la vida es concentrà i els turons més externs quedaren despoblats, mes avui no sols els set primitius són coberts d'edificacions modernes, sinó que s'han ocupat altres cinc altures semblants: Janícul, Vaticà, Pinci, Citeri i Testaci, disposició comparable a una plata de matons de monja.

Roma, fundada, segons la tradició, l'any 751 abans de J. C., era governada primer per reis; l'any 510 fou proclamada la república; un i altre regisme veieren la ciutat créixer, extendre's i enriquir-se de faisó meravellosa, servida pel Tiber, que en aquella època era navegable. Vençuda pels barbres de les Gàlies (la Gàlia cisalpina s'extenia per l'actual Lombardia), que s'havien ensenyorit de tota Itàlia, fou saquejada, despullada de tot objecte valuós i per fi cremada, entornant-se a la terra llur els invasors, carregats de riqueses (cap a l'any 390 a. de J. C.). Primer volgué la plebs abandonar aquell camp immens de desferres, però acabà per tornar-hi, aixecant miserables barraques. En pocs anys, però, no sols

la ciutat predestinada es refeu de les seves desgràcies, sinó que vencé a les tribus veïnes, s'enriquí, i a la fi de la república ja existien magnífics palaus bastits pels patricis; mes la gran transformació s'escaigué a l'època d'August, coincidint amb la pacificació del món romà (des de l'any 28 a. de J. C.). La Plaça pública o *forum*, el temple, la casa patrícia, assoliren formes majestuoses, amb gran riquesa de materials i gran luxe decoratiu.

Mes aquest decorat era emmatllevat; els Romans no sols atribuïren una genealogia grega al seu místic fundador Ròmulus, no sols adoptaren les divinitats dels grecs i copiaren llurs representacions, sinó que s'afillaren els mòduls arquitectònics, els temes ornamentals, la manera d'interpretar les formes de la natura en frisos, enquadraments, arcs i columnes.

La ciutat romana, doncs, venia a resultar una transposició de l'helènica, assolint tot el món occidental de l'antiguitat un aspecte uniforme i característic, del qual són testimoni les ruïnes que abunden a Roma i alguns edificis adaptats als costums i la religió dels segles successius, però que conserven íntegra la llur estructura.

EL QUE QUEDA DE LA ROMA ANTIGA. — El cos de la ciutat, la relíquia del món antic, està tot en ruïna; primer constituí una pedrera riquíssima, d'on foren trets els materials per a molts edificis posteriors; en una altra etapa es buscaren les estàtues, els relleus figurats, les gerres obrades en marbre i bronze, amb un apreci marcat de la bellesa antiga; mes l'interès per la ciutat mateixa, el respecte de les estructures, sols siguin desfetes i trencades, és una cosa completament moderna, filla d'un estat avençat de cultura, i els resultats que ha produït, mercès a la intervenció de l'Estat, són relativament limitats, perquè ja s'ha fet tard, el bo i millor ja havia sigut arrencat, exportat, a voltes definitivament anorreat.

Les riqueses, les maravelles artístiques desaparegudes són tantes, que la imaginació més somniadora es veu perduda quan les vol recomptar. Els primers emperadors feren verdaderes meravelles i no cal dir que en el transcurs dels segles successius encara s'afegeixen embelliments, construccions monumentals, obres públiques, vies de comunicació; la vetlla quasi bé de la definitiva ensorrada, el mediocre poeta cortisà Claudi descriu la gran ciutat a l'emperador Honorius (395-423 de J. C.), amb motiu del seu sisè consulat, amb aquestes paraules:

«Esguardeu el mont Palatí.... no hi ha al món altre turó que millor mostri la magnitud i l'extensió de la potència Imperial; un cercle d'immortals vetlla per la seva guarda, als seus peus fa goig de veure el Santuari de Júpiter, el cingle de la Roca Tarpeia, les portes cisellades del Capitoli; les vostres àligues extenen arreu llur vol, els casals de les divinitats dressen llurs columnes cobertes de bronze com els pals d'altres tants navilis, els majestuosos edificis s'enlairen sobre les colines, harmonisats per la mà de l'home amb l'obra de la natura; els arcs de triomf estan carregats d'abundoses despulles; l'esclat dels metalls enlluernadors, parions de l'or, que per tot resplandeix, arriben a rendir les mirades.»

Un autor competentíssim, referint-se a l'any 552, quan ja els barbres havien passat varies vegades per la ciutat enduent-se tot el que pogueren, fa constar que «De fet Roma posseeix encara nombrosos i magnífics monuments: onze forums, deu basíliques, vint-i-vuit biblioteques, dos colosos, vint-i-dues estàtues eqüestres, vuitanta estàtues, completament daurades, de divinitats; trenta sis arcs de triomf, unes tres mil set centes figures de pedra representant personatges», és a dir, un verdader «poble d'estàtues».

De la immensa majoria d'aquests monuments, amb prous feines en resta res. Sols s'ha pogut fixar, i no amb molta seguretat, l'emplaçament dels temples capitolins. Del Circ

Màxim no en queda rastre, i això que hi cabien quatre cents mil espectadors, asseguts en bancs de pedra o de marbre...., encara que aquesta xifra sigui molt exagerada, sols per encabir la meitat d'aquest nombre caldria una extensió de grades de deu kilòmetres.

CAUSES DE LA DESTRUCCIÓ DE ROMA. — A la decadència del sistema polític imperial, a les dificultats d'assimilació dels infinits pobles de totes races sotmesos al jou romà, que contaminaven i debilitaven a llurs dominadors, al militarisme que féu moltes vegades amos de l'Imperi les legions de mercenaris, a la creixença en nombre i en força dels veïns barbres del nord, que obligaven a perpètues guerres de frontera, sotraquejant el món romà i repercutint a la seva capital, s'hi tenen d'afegir causes naturals que, amb llurs manifestacions catastròfiques, espargeixen enrunaments i desgràcies.

En primer lloc, els terratrèmols afectaren aquella encontrada molts cops durant l'Edat Antiga. Fou especialment destructor el de l'any 407, que durà vuit dies, fent caure molts temples i monuments.

Les inundacions del Tíber són fatals per als fonaments i porten allaus de sorra i terra, que arriben a cobrir els edificis abandonats, aixecant contínuament el nivell del sòl. Les columnates, els pòrtics que encara emergeixen a les declivitats de les colines, són amagats per una vegetació esponerosa, que té quelcom de destructora, doncs les arrels s'infiltren per les escletxes, acabant per separar els carreus, per esmicolar les estructures.

Com és natural, Roma té els monuments d'una època aixecats sobre les desfetes de l'anterior, essent August un dels més anomenats pels enderrocs que va manar. Per bastir el teatre de Marcellus calgué desfer el temple dedicat a la Pietat, malgrat la gran veneració en què es tenia, per estar bastit al lloc, on, segons la llegenda, hi hagué la presó d'aquell pare condemnat a morir de fam i que fou salvat per la llet dels pits de la seva pròpia filla. Aquest acte individual no tenia cap equivalent a la psicologia col·lectiva del gran poble i per això feren bé d'allunyar la divinitat fora de lloc.

Aquets exemples es podrien multiplicar fins a l'infinit. Quan l'any 1872 es feien excavacions a les termes de Constantí, es varen trobar els fonaments de la casa patrícia de Claudius Claudianus. Altre tant pot dir-se de les Termes de Titus, bastides sobre la famosa casa daurada, de Neró, aquella *Domus Aurea* de les orgies i els crims.

Si això passava sens haver mudat ni el sistema polític, ni la religió, ni la raça dels pobladors, no cal dir quines proporcions assoliren quan tot això rebé les sotragades de l'invasió germànica, el trasllat de la capital a Bizanci, l'adveniment del cristianisme.

La Basílica de Santa Maria Major va ésser aixecada damunt les restes del temple de Juno Lucina i d'aquest edifici es trageren les trenta sis columnes de marbre blanc que divideixen en tres naus l'interior de l'actual església. Santa Maria «sopra Minerva» deu el nom a l'estar feta damunt un temple de Minerva. Les despulles del paganisme absorbides per l'arquitectura cristiana són fabuloses, hi ha a Roma més de vuit mil columnes, als actuals palaus i esglésies, que havien format part d'edificis antics.

Mes a totes aquestes causes de destrucció se n'hi afegeix una de molt més greu. Al segle VIII tres papes, Sissinius, Gregori II i Gregori III, donen permís perquè siguin transformades en calç les tombes tan abundoses, les estàtues i els revestiments de marbre de certs edificis, que són literalment devorats pels calcinaires.

Eneas Silvi Piccolomini, el gran humanista catòlic, que va ocupar el soli pontifici amb el nom de Juli II, compongué uns versos exquisits sobre la gran pietat d'aquesta destrucció, endreçats a son amic Bartolomeo Roverecca :

Em plau, oh mare Roma, de contemplar en runes
els testimonis muts de ton gloriós passat,
mes veig que mans plebeies gosen a profanar-los,
per fer-ne calç els van cremant sense pietat;
si tres cents anys durés aquesta raça impia,
per sempre més ton esplendor fora esborrat.

D'aquesta fúria intermitent, que tingué una durada de molts segles, quasi bé sols se'n salvaren les columnes de granit i de pòrfir, per això la Roma antiga que avui es visita no sols està enrunada, sinó esquelètica, pelada i profanada, i encara circuïda i aclaparada per una munió d'esglésies modernes que ofeguen el poc que queda i que, malgrat tot, dóna una idea de magnificència i perfecció insuperables.

EL FORUM. — Segons la tradició, aquest és el lloc on, després del rapte de les sabines, es lliurà combat entre els guerrers de Ròmulus, fundador de la ciutat, i els germans i pares de les raptades, manats per Titus Tacius. No sols la violència feta a aquelles dones sinó l'existència mateixa dels capitostos tan anomenats, són discutides i fins negades per la crítica moderna. Consti doncs, que ens referim sols a les creències populars dels romans. Segons elles, els adversaris es reconciliaren després, decidiren ajuntar-se i cercaren un lloc com a centre de la novella comunitat, triant el mateix de la palestra, que fou convertit en mercat, voltant-lo més tard de botigues. Les deliberacions del poble i les audiències de justícia tenien lloc al *comitium*, plaça més petita situada cap al N. E. Mes quan la creixença de la ciutat i els seus esforços vers una constitució política cada cop més perfeccionada donaren gran importància a la vida pública, les reunions populars passaren al *forum* (segle III a. de J. C.) que perdé el caràcter de mercat. Per a desviar la circulació d'aquella mena de parlament a l'aire lliure s'anaven creant, als costats d'ell, places quadrades voltades de pòrtics (*basíliques*), unes per a fer-hi justícia, altres per a fins comercials i altres com a casal de diferentes funcions públiques i dels que les exercien.

L'adveniment de l'Imperi, minvant l'autoritat a les assemblees populars, no tragué la importància al forum, ben al contrari. Cèsar començà a engrandir-lo, d'acord amb projectes magnífics que foren complerts per son nebot August. Totes les construccions de l'època republicana foren reedificades i millorades per aquests dos o pels seus successors, arribant a fer-ne un conjunt monumental enriquit de bronzos daurats, de marbres esplèndids, de columnes i arcs de triomfs, d'estàtues i tota mena d'obres d'art, constituint esplèndid escenari de tants esdeveniments històrics, importants per al món i sobretot per a nosaltres, els pobles de raça llatina.

Aquest escenari és avui un camp de desolació. Pujant per la rampa que condueix al Mont Capitolí, contemplem la immensa planúria del Forum com un camp de pedres trocejades, que jauen dolorides com si conservessin record de llur antic orgull; sols algun peristil es dreça per donar un terme de comparança a la grandesa del lloc. L'arc de triomf de Septimi Sever, amb el seu luxe artístic, palesa la fastuositat del conjunt, mentre les estàtues de les vestals, algun dia enlairades per a exornar les voreres de la Via Sacra, ens donen un vesllum d'aquella grandiositat que cercaren els Emperadors en llurs construccions, grandiositat embafadora i fins odiosa, per les iniquitats en què es fonamentava.

D'aquell amuntagament petri de columnes truncades i estructures caigudes, de l'ensorrament de la ciutat antiga, que era model de bellesa material, se'n desprèn un baf de

decadència. Els romans anorrearen la societat amb llurs costums embrutides, encegats per la força dominadora, deïficant tots els vicis, que arribaren al grau màxim del refinament a les grans termes, essent les més importants les de Caracalla, situades a les voreres de la Via Apia; hi acudia gent de tot el món, atreta per una anomenada de baixa sensualitat, cercant-hi la satisfacció de tota mena de delectances.

LES TERMES DE CARACALLA. — Aquest edifici grandiós porta el nom d'un foll criminal, d'un emperador que ajudà molt a la decadència de Roma. Fill de Septimi Sever, nasquè a Lugdunum (Lió de França) l'any 188, començà a regnar el 211 i es distingí per la seva rapacitat i per les matances que va manar; fou assassinat el 217. Amb el prurit d'eclipsar als seus predecessors enlairant una obra colossal, féu construir les termes o casa, per no dir palau, de banys. Per als romans el bany era alhora una diversió, una costum higiènica i l'ocasió de molts exercicis i de molts plaers o jocs, doncs tenien sempre a mà un gimnàs, sens faltar-hi la biblioteca i bells jardins.

L'emperador, desitjant fer-se popular, afalagà els gustos dels seus sotmesos oferint-los-hi un edifici meravellós, revestit de marbres i mosaics i adornat d'estàtues en gran nombre. Tenia 115 m. d'ample per 210 de llarg, amb altures proporcionades, contenint sis mil banyeres de marbre i pòrfir i les tres seccions habituals aleshores en aquests establiments: el *tepidarium* o bany d'aire tebi, per les untures i massatges, el *caldarium*, per a l'aigua calenta o el vapor, i el *frigidarium*, o sigui la piscina freda.

Les instal·lacions per a escalfar l'aigua, les canonades i dipòsits representaven una organisació costossíssima, així com el servei i entreteniment.

De tota aquesta grandesa sols en resten avui els formidables murs de maó cuit, informe massa rogenca que resalta sobre el verd-negre dels xiprers i sobre els prats esmeragdins de l'*agro romano*. Ni amb l'ajut de la memòria i de la imaginació és fàcil reconstruir el monument i situar al lloc corresponent algunes de les obres d'art que en foren tretes i que es conserven al Museu del Vaticà, com és ara la banyera dita d'Agripina, de pòrfir polit, les estàtues de Lacoon, d'Antinons, i altres. No obstant, probem d'aclucar els ulls a la llum del dia i obrir-los a la fosca dels segles, per a evocar aquell, que sense nom de temple, servia per a donar culte a la sensualitat i l'orgull.

COLISEUM. — Si les termes de Caracalla, despullades de llur recobriment de marbre, han quedat reduïdes a munts d'obra que amb prou feines revelen la mà de l'home, el Circ mostra encara la seva estructura quasi bé completa i permet fer-se un càrrec molt aproximat del que fou en son esplendor.

Es de forma ovalada, amb una arena o pista central de 86 per 54 metres, a sota d'ella una munió de dependències per al bon ordenament dels espectacles i als costats, enfilant-se en esglaonats cada cop més amples, els setials per als espectadors fins a l'altura de 48'50 metres. A l'exterior el diàmetre més llarg fa 524 metres, constituint una massa arquitectònica imposant.

Fou iniciat per Vespasià, inaugurant-lo l'emperador Titus, l'any 80 de la nostra era, amb unes festes que duraren cent dies i costaren la vida a cinc mil feres. Desgraciadament no sempre foren selvatgines les sacrificades, sinó que els gladiadors i els perseguits religiosos hi moriren a milers, essent la seva sang una verdadera taca per al prestigi de Roma. El nom de *colosseum* li venia, segons sembla, d'un colós que hi havia en lloc assenyalat, representant l'emperador Neró.

L'any 1725 l'arquitecte Fontana, de qui tindrem ocasió de tornar a parlar, va proposar al Papa Benedicte XIII Orsini, la construcció d'una església a la arena del Circ, en llaor de les víctimes cristianes allà immolades, mes l'idea no va prosperar. Afortunadament un altre papa del mateix nom, l'any 1740, va pendre sota la seva protecció l'edifici, consagrant-lo a la passió de J. C. acabant d'un cop les sistemàtiques devastacions, quan ja no quedava ni un pam de marbre, ni un dels garfis de bronze que feien de lligada entre els carreus.

LA ROMA CRISTIANA. — Hem procurat donar la nostra sensació pròpia dels grans monuments que representaven el paganisme, *vistos i tocats* directament, prescindint de la munió de construccions i restes de tota mena, escampats per carrers i places, o desats als Museus, que sols ajudarien a deixatar la visió i fer inacabable la tasca. Ja prou ens hi hem entretingut, convençuts de que són el fonament i potser l'explicació de la subsegüent evolució artística.

La nova etapa, iniciada per l'emperador Constantí (edicte de Milà de l'any 313) que convertia el cristianisme, fins aleshores perseguit, en religió de l'Imperi, permetent als seus adeptes eixir de les catacombes i celebrar a la llum del dia els actes de llur culte, aquesta nova etapa donava a l'hegemonia de Roma una forta sotragada, doncs la residència dels emperadors era portada a Bizanci, quedant-li sols a la ciutat occidental el caràcter de capital del món cristià.

En sortir de les tenebroses galeries subterrànies, enrobustit pel sacrifici dels màrtirs, el cristianisme no sols escampa el crit de redempció de la humanitat oprimida, sinó que imposa una modalitat artística nova. L'evolució clandestina dels temes clàssics prepara un nou estil, que s'acaba de formar amb les aportacions dels pobles fins aleshores tinguts per inferiors i que són iguals per a la nova religió.

La transformació de la societat no sols es recolza en aquests dos ferms puntals: o sigui l'esperit de sacrifici i l'esperit d'igualtat (no més barbres, no més esclaus!...) sinó que encara té per característiques la llibertat (la política com a conseqüència de la moral) i la germanor d'uns homes amb altres, obligatòria per als creients de la nova Fe. Mercès an aquesta radical contraposició amb el paganisme, l'expansió de la paraula dels apòstols és rapidíssima i completa a l'Europa culta i arribant a totes les contrades d'Assia i d'Africa petjades pels romans.

I l'art a què hem aludit, encarregat d'ajudar a expressar les grans afirmacions del cristianisme, aquest art poruc covat a les tenebres, topa en quant surt a la superfície i assoleix la llibertat, amb l'existència dels grans temples on havien sigut adorats els deus que ràpidament perden tota significació transcendent, per a quedar sols com a tòpics literaris, que sols s'han de conèixer per entendre una literatura tan rica com perfecta. Subsistint el poble que la forjà, cap conjunt de creències de la humanitat ha sigut tan radicalment esvaït com el paganisme, però mentre l'essència mateixa d'aquelles creències desapareixia, malgrat haver-les volgut defensar amb tantes persecucions, les formes artístiques en elles inspirades han pesat feixugament sobre els segles successius i han donat el resultat verdaderament paradoxal de que a Roma mateix, la ciutat on més magestuosament i més dolorosament s'ha manifestat l'esperit de Crist, no es trobin estructures intrínsecament cristianes, és a dir sadollades del misticisme, de la suggestió de més enllà que tots busquem en els temples de la nostra fe.

Els primers temples cristians, influïts pel bizantinisme i fins decorats per artistes bizantins, els trobem revestits de mosaics, traduccions en un material riquíssim de les pintures

de les catacombes i coberts de cúpules a gran altura, obligant als fidels a aixecar molt els ulls cap a representacions vigoroses del Cel i els sants. De moment el concepte del lloc d'adoració és tan radicalment distint que els temples pagans són respectats o deixats de banda, si bé l'obsessió que irradien és sentida ja en els primers segles, donant lloc a moviments com el dels *iconoclastes*, o trencadors d'imatges, que consideren sacrílег volguer donar formes humanes als grans ideals del cristianisme. Aquesta reacció extremista és ofegada, si bé donant lloc a lluites fratricides. Però al segle XV, quan el domini exercit pel cristianisme és absolut, indiscutible, els temples pagans són convertits en esglésies o bé són desfets per aprofitar les despulles en noves construccions. En el fons, és aquesta una victòria de l'art pagà, en el que té de formal, i així s'explica la manca d'esperit cristià que desfícia nostre esperit quan visitem la immensa majoria de les esglésies de Roma, doncs a tot arreu hi sentim aquesta influència, que dura fins al barroc.

El luxe arquitectònic caracterisa les esglésies de Roma: pòrfirs fastuosos, polits com a miralls, marbres de tots colors, vetejats i clapats com si fossin trets d'organismes vivents, grans superfícies daurades, incrustades i lluentes, bronzes cisellats, relleus i escultures de gran voluptuositat, que dónen a les superfícies una agitació enganyadora, pintures murals de gran riquesa; un devassall, un excés de complicació del què tothora està ausent la mística i concentrada simbologia cristiana, per a la qual tants confessors patiren martiri, s'imposaren penalitats i escamparen predicacions.

Entre les esglésies de Roma té el primer lloc, en tots conceptes, i també en la nota de paganisme, Sant Pere, catedral del món, convertida avui en un verdader Museu on es guarden tresors de vàlua incalculable. Fou fundada per Sant Silvestre (papa del 314 al 336), sobre la tomba de l'apòstol Sant Pere i les petites construccions primitives han anat engrandint-se i creixent fins a ésser el temple més gran del món, com és avui.

La sensació d'aquestes formidables mides és abolida per l'equilibri de totes les proporcions, calculades per a produir un efecte psicològic de normalitat, fenòmen que passa amb quasi bé totes les construccions de Roma, però en cap tan marcadament com amb Sant Pere. Es notabilíssima la Plaça de Sant Pere, segons projecte del Bernini (1655), de forma ovalada, amb dues grans fonts de bronze al mig, de les belles entre les moltíssimes que hi ha a la ciutat i un gran obelisc egipci, que sembla presidir aquell conjunt arquitectònic com un dit de pedra dient als humans que han d'endreçar al Cel llurs pensaments.

L'OBELISC DE SANT PERE. — Per als excursionistes del FOMENT aquest monolit fou objecte de molta atenció, perquè tenien notícia de la forma en què havia sigut emplaçat al seu lloc actual, demostrant el que poden, avinguts, el seny i la ferma voluntat.

L'obelisc fou tallat d'una sola peça a Egipte, portant-lo pel Nil de la pedrera al davant d'un temple, on era costum enlairar-los de dos en dos; a voltes també anaven davant de tombes o de palaus, estant cobert de geroglífics amb el nom del faraó que manava l'obra, les circumstàncies del trasllat i la divinitat a què es dedicava. El que descrivim havia sigut portat per l'emperador Calígula (nasquè l'any 12, regnà del 37 al 41 de J. C.) i erigit, a llaor d'August, damunt la *Spina* (paret al mig de l'arena, coronada d'estàtues i trofeus per marcar la pista de les curses) del circ Gaianus que Neró acabà. Era l'únic de Roma que no havia sigut enderrocat, quedant al costat de la sacristia de Sant Pere i constituïa l'obsessió del Cardenal Fèlix Peretti (n. 1521), que havia fet executar a Roma grans treballs d'interès públic, tenint per col·laborador tècnic l'arquitecte Domènec Fontana. Passant una vegada tots dos prop de l'obelisc, el purpurat digué que si algun dia el feien Papa, no tri-

garia a treure'l d'aquell recó i portar-lo al mig de la Plaça de Sant Pere, lloc d'honor que li corresponia per haver sigut testimoni del martiri de tants cristians.

A la mort de Gregori XIII, l'any 1585, fou elegit per a succeir-li i tan aviat com pogué va obrir un concurs de projectes per al trasllat de l'obelisc, acudint-hi més de cinc centes propostes, entre les què sobressortia de molt la de Fontana, que fou designat per a portar l'obra a cap. La preparació dels ormetjos, començada en octubre del mateix any, acabà el 28 d'abril de 1586 i el dia 30 començà l'operació.

El gran arquitecte, malgrat la minuciositat dels seus preparatius i la seguretat dels seus càlculs, tenia un neguit esgarrifós quan arribà el moment de començar. El Papa, que oferia premis importants en cas de triomf, amenaçava amb greus càstigs si hi havia fallida. Per que Déu l'ajudés an ell i als seus homes, oïren tots missa, combregaren, i demanaren la benedicció pontifícia. Noucents homes i vint-i-cinc cavalls eren a punt de fer moure els cabrestants; al mig de la maniobra, el cap dels carreters tenia vint cavalls magnífics per portar reforç on convingués i vint homes per menar-los; deu vigilants eren encarregats de dirigir els diferents sectors i vint missatgers havien de transmetre les ordes. Un cos d'obrers de reserva, amb cordes, ternals i politxes, tenia l'especial encàrreg de portar socors on calgués, perquè tots els altres havien de quedar-se als llocs designats, passés el que passés. Fontana, amb son estat major, ocupava una estrada enlairada, a fi de dominar tots els detalls de la maniobra.

Abans de començar, Fontana féu dir a tothom el parenostre, i finida aquesta oració sonà la trompeta, en mig d'una espectació corprenedora. Hi havia pena de mort per a qui digués un sol mot, tant si era obrer com espectador.

Una de les grans dificultats que es preveien era que totes les cordes treballessin a l'hora amb la mateixa tensió, i per assegurar aquesta uniformitat d'esforços sovint s'aturava la maniobra per inspeccionar torns i cordes, i malgrat totes les precaucions, començaren a quedar fluixes les d'un costat i a tivar les altres, amb greu perill de que es trenquessin, fins que un home, jugant-se la vida, cridà : — Mulleu les cordes! Consell immediatament seguit, que permeté acabar sens entrebancs la primera part de l'operació.

No cal dir que no fou pas castigat el que l'havia donat tan oportunament (un habitant de Sant Remo, de la família Bresca), sinó que el Papa el manà cridar, li féu un bon present i li concedí el privilegi hereditari, encara avui vigent, de fornir al Vaticà les palmes del Diumenge de Rams.

La segona part del trasllat consistí en fer arribar l'obelisc, per una rampa de 250 metres de llargada, a l'emplaçament designat. El redreçament començà el dia 12 de setembre, essent augmentat el nombre de cavalls fins a cent cinquanta i necessitant l'operació cinquanta dues embranzides o cops de coll, tan sàbiament calculades, que a posta de sol l'obelisc s'enlairava a l'indret on vàrem contemplar-lo, culminació saludada aquell dia pels canons amb llurs salves i pel trompetejar alegre que escampava la nova d'aquell triomf del seny i la voluntat ben maridats.

L'arquitecte rebé magnífics premis, li fou encarregat el frontis de la basílica de Sant Joan de Letrà i morí l'any 1607, el seu protector havia finat l'any 1590.

SANT PERE. — La plaça, amb les columnates que l'enquadren, amb les fonts i l'obelisc, inicien un pensament que es confirma tan bon punt com som a dintre de la gran Basílica i que coincideix amb els que ens han suggerit les altres esglésies romanes : amb quina facilitat podrien ésser totes transformades en sales de destinació profana!, que bé

hi escaurien les cerimònies civiques i fins les més sorolloses diversions! O bé, dit un cop més, d'altra manera: quina falta de sentit religiós, quin paganisme latent hi ha en totes aquestes formes tan harmonioses i tan belles, quina sensació de magnificència i de força, no de recolliment, donen les dimensions del temple que Bramante, Rafael i Miquel Angel projectaren i decoraren. Ningú pot imaginar-se-les aquestes dimensions fins que arriba a establir la comparança amb el cos humà, sobretot aclaparadora respecte a les pilastres que sustenten les voltes i la ben proporcionada cúpula, d'aspecte lleuger malgrat sa enormitat.

Amb l'eix perpendicular a la major llargada de Sant Pere i a la dreta de l'espectador que mira la façana, hi ha el famós Palau del Vaticà, definitivament adoptat com a residència papal al retorn d'Avinyó. El Papa Nicolau V (1447-1455) abandonà el Palau de Letrà i començà a embellir la magnífica residència, establint-hi tots els serveis relacionats amb la seva autoritat; a la fi del mateix segle un Papa valencià, Alexandre VI, que es deia Roderic de Borja i havia nascut a Xàtiva, féu decorar les sales que porten el seu nom (italianisat, Borgia) amb arabescs en relleu i pintures murals, representant escenes de la vida de la Verge, degudes al Pinturicchio. Malgrat el temps avençat en què foren executades, s'hi respira encara la senzillesa, la candidesa mística dels primitius. Són agrupacions tranquiles de personatges reposats, sobre un fons de paisatge dolcíssim.

Entre les volutes ornamentals s'hi veu sovint repetit l'escut dels Borja, amb un bou pasturant i les dues «divises» amb què, segons sembla, volien expressar veladament llurs enormes ambicions familiars, o siguin la corona doble i les faixes flamejants.

Encara són més anomenades les *stanze* decorades per Rafael, començades pel seu mestre Peruggino i pel Pinturicchio. El Papa Juli II, que avorria tot el dels Borja, encarregà l'acabament al pintor d'Urbino que sols tenia 25 anys, mes el seu geni formidable s'avençava tant al seu temps, que el Papa quedà encisat de la feina i li anà encomanant altres decoracions murals, la cambra de la *Signatura*, la d'Heliodor i la de l'incendi del Borgo, que tingueren d'acabar els deixebles del jove mestre, i finalment, les Loggies o galeries obertes, anomenades la Bíblia de Rafael.

L'obra d'aquest artista és superior a tota ponderació, i sorprèn als més coneixedors d'ella perquè les millors reproduccions no en donen sinó una idea esfumada. D'una receptivitat exaltada, Rafael s'assimila amb facilitat tots els ensenyaments dels seus grans contemporanis, mestres de gran volada, en una època de gegants, dignes de tractar-se amb aquells homes fora mida amb què Miquel Angel cobria els murs i el sostre de la Capella Sixtina.

De les inacabables sales, galeries i museus del Vaticà en sortim aclaparats, amb un cansament alhora físic i moral; tanta acumulació impideix que l'esperit es distregui ni un instant i les cames van sentint-se del trepig seguit de quilòmetres i més quilòmetres de trispols de marbre. Sobretot la visió de l'obra mestra de Miquel Angel ens ha deixat un neguit de mal somni; el geni que fou poeta, arquitecte, escultor i pintor i que posà a la seva gran pintura de la Sixtina qualitats de totes quatre arts, se'ns imposa com una obsessió i volem cercar horitzons ben plàcids i lluminosos que ens retornin l'equilibri.

CAP A FLORÈNCIA. — L'extensió que hem dedicat a parlar de la Roma antiga, donarà una mica d'idea de l'obsessió que fou per nosaltres, els peregrins del FOMENT, aquella primera etapa de la història de la gran ciutat, assenyalada per deixalles grandioses, tant més corprenedores com més diferenta de l'actual és la vida a què corresponen. La majoria d'elles parlen d'espectacles crudels, d'una mitologia materialista i absurda, d'uns

homes que, amb la lleugera corona d'emperador al front, semblen complaure's en fer mal, en torturar als propis sotmesos i en sembrar la desolació i la mort amb els seus exèrcits.

Per a nosaltres la Roma cristiana, la de l'Edat Mitjana i la del Renaixement, malgrat els monuments magnífics i el prestigi de les personalitats protectores de les arts, conserva com una ombra rogenca, barreja de sang i d'orgull, ombra que ens neguiteja, projectada per l'arena del Colosseum, o per l'Obelisc, que fou testimoni de més grans horrors des d'un altre circ.

I per això emprenem joiosos el viatge cap a Florència, a través d'un paisatge plaent, revelador d'un esforç constant de conreu; paisatge que sembla un troç de Catalunya fins per la fisonomia de les cases de camp, que nosaltres anomenem masies, de tant que fan pensar en les de casa. Set hores de viatge ens porten a la senyorívola ciutat fluvial, a la que arribem assedegats d'una bellesa menys orgullosa, més a l'abast dels pobrets humans, que Roma aclapara.

La graciosa Firenze resulta la contraposició absoluta de les condicions d'aquella. No té res de colossal, tota ella és més ànima que matèria, és més expressió que forma, més suggestió que evidència; això explica son ambient d'encís, que tantíssima gent de tot el món ha sentit bé prou. Senyorívola de mena, les seves tradicions són totes refinades i nobles; perfumada per l'heràldica flor-de-lis que duu sobre el fons blanc de sa bandera; sembla un cofret magníficament treballat, dins del qual es guarden amb respecte els tresors espirituals d'aquell *trecento* ple de poesia i del *quatrocento* magnífic per a les belles arts i les indústries del luxe.

La serenitat, la tranquilitat d'esperit que es van apoderant de nosaltres, mentre passegem per la ciutat dels Mèdici, responen completament a nostre anhel; això era el que veníem a cercar entre aquestes velles pedres amarades d'idealitat.

Aquella *Signoria,* ben anomenada, ha projectat fins als temps moderns una distinció que tot ho impregna; les fembres tenen un aire d'elegància exquisida, els homes es mouen amb correcta naturalitat, sens els efectismes embafadors que tan sovint es topen a Roma, on hi ha masses perruques desmesurades i masses bigotets ridícols. Els carrers florentins, pavimentats de grans llosanes, les botigues endreçades, i fins la vida popular en ses formes més senzilles, fan de la ciutat un empori del bon gust, al qual ens plau rendir un cop més el nostre homenatge d'admiració.

El caire històric de Florència no és el menys interessant que pot oferir-nos, doncs resulta el model d'aquelles ciutats-estats, de constitució semi-republicana, que amb llur esperit particularista tant contribuïren a preparar la cultura moderna. Al segle XIII, després d'un seguit de victòries militars, entra en una era de prosperitat, per la perfecció amb què són conreuades les indústries, principalment les de la pell, de la llana i de la seda. El poble que s'ennobleix amb el treball, difícilment soporta ésser manat per una jerarquia de ganduls; per això s'entaula una lluita molt llarga entre el poble i l'aristocràcia, fins que el primer s'imposa, organisant els gremis dels oficis, reunits l'any 1282, un govern corporatiu, format pels seus priors, que representen *les set arts* i que reben el nom col·lectiu de *Signoria.* A redós d'aquesta curiosa institució, al costat de la qual subsisteix un cap militar amb el títol de *Podestà,* es forma una nova aristocràcia, contra la qual es revolta *il popolo minuto* o sigui el proletariat, com avui en diríem.

Amb aquestes batusses internes s'hi empelten les intervencions foranes i la qüestió secular d'Itàlia entre gibelins, partidaris de l'Imperi, i güelfes, adictes als Papes; dins de Florència, no cal dir-ho, aquests darrers eren els demòcrates i els senyors eren tots gibelins.

La sublevació de 1378 engendrà una oligarquia burgesa, posant al cap d'aquesta la família Albizzi, a la què deu Florència una de les etapes més esplendoroses de la seva història, convertint-se en el mercat de moneda d'Europa i en el bressol de moltes institucions que avui caracteritzen la cultura occidental. No obstant, acabà per ser desbancada per la família dels Medici, que s'apoia en la democràcia i respecta la constitució republicana de la ciutat. En 1434, Cosme de Mèdici (1389-1464), dit l'Antic, començà a governar la ciutat, amb la preocupació de no caure mai en la tirania i d'evitar tota l'aparència d'opressió. Son fill Pere, malaltís, el succeí per poc temps i després passà el govern a mans de Llorenç (1448-1492), justament anomenat el Magnífic, gran literat i mecenes de les arts, polític de gran talent, que s'immortalisa i porta al més alt grau l'enlairament de Florència. A la seva mort un frare visionari, d'oratòria persuasiva, el famós Geroni Savonarola, aixecà el poble contra aquesta família, volent imposar una nova constitució model i reformar moral i religiosament la vida dels ciutadans. Però els Mèdici tornaren, foren exilats de nou, després de moltes vicissituds i per fi crearen l'estat de Toscana, prenent el títol de Grans-Ducs (1569). Des d'aquest moment ja no sobressurten les dinasties florentines i quan la Toscana queda unida al reialme d'Itàlia, sa capital perd el predomini bancari que havia tingut, sofrint l'any 1878 grans fallides financieres de les què amb prou feines ha pogut refer-se.

Quedaria incompleta la fisonomia de Florència si no esmentéssim, sols sigui a correcuita, els noms immortals dels grans homes que en ella han nascut. Florentí fou el Dant, nascut en 1265, i Bocaci, autor del cèlebre «Decameron», model de la prosa italiana, de la «Fiametta», traduïda al català i de tantes altres obres; Maquiavel, el polític; Varchi, l'historiador, i Galileu, l'astrònom, per no citar més que les anomenades mondials. El que han donat els florentins a l'esplendor de les arts ompliria un llibre d'or dels que més meresqués aquest títol. Al segle XIII comença la desfilada de personalitats genials amb Giotto, brillantíssim autor dels frescos de Pàdua, d'Asís, de l'església de la Santa Creu de Florència mateix, fou mestre de Tadeo Gaddi, nascut al darrer any de la centúria i els supera a tots en anomenada Orcagna, el pintor de temes funeraris. De ple segle XIV són Brunelleschi i Michelozzo.

L'entusiasme d'aquells temps per les belles arts fa que en molts casos el mestres conreuen a l'hora especialitats diverses; hi ha pintors que exerceixen amb encert l'arquitectura, orfebres que pinten amb gran inspiració, escultors que decoren, couen ceràmiques, projecten jardins, dibuixen brodats, testimoni tot plegat de l'exuberància del Renaixement, que posa els artistes als primers llocs de la societat i els hi assegura la protecció dels magnats, demés de l'afalaç del poble.

Entre els escultors d'aquella època pletòrica, són de Florència: Lucca della Robbia, que s'ha immortalisat amb els seus innombrables relleus en terra cuita esmaltada, i Donatello, que a principis del segle XV apareix amb el seu realisme ple d'expressió, obrint el camí a Miquel Angel; aquest abandona la simplicitat i l'ordenament grandiós dels antics per a posar a les estàtues força i passió insospitades. Més tard veiem que els artistes s'agrupen entorn d'un altre florentí, Andrea Verrocchio, que maneja tan bé el pinzell com el cisell i acaba la seva carrera, amb la vida, a Venècia. Compatriotes de tots aquests són Masaccio, Andrea del Castagno, Fra Angèlico, el gran primitiu de la pintura, d'ànima tan angèlica com el seu nom; Fra Filipo Lippi, Benozzo Gozzoli, Sandro Boticelli, Filipino Lippi, Ghirlandajo.

Però encara hi ha més: les grans figures genials, que posen l'art italià a l'altura màxima, Miquel Angel, ja esmentat; Leonardo de Vinci, l'home universal, entenedor de totes

les disciplines, i Rafael, el geni en la flor de la jovenesa, tots tres acaben de formar-se a l'escola florentina, i quan se'n desprenen, és per a plasmar a Roma una visió nova de les coses, per a establir fórmules sublimades d'interpretació de la bellesa, per a oferir al món cristià una sensibilitat més ampla.

Roma, a la fi, absorbeix l'escola local florentina, com tantes altres d'Itàlia, amb el brill i la força de la cort pontifícia, perquè tots els artistes fan de la capital del món cristià camp predilecte de llurs activitats; mes encara Florència pot lluir aleshores un Vasari, més conegut com a biògraf d'artistes; un Bronzino, un Benvenuto Cellini, un Joan de Bologna, flamenc de naixement, però florentí per adopció.

Passejant-nos per la ciutat trobem arreu meravelles concebudes i sortides de les mans d'aquests artistes. És llàstima no poguer detallar i fer sentir als llegidors l'emoció amb què vibràrem davant cadascuna d'elles. Per exemple a Santa Maria Novella contemplant l'obra capdal de Ghirlandajo, aquelles pintures al fresc que decoren el chor i la capella dita «dels Espanyols» i fora d'allà les estàtues inacabades de les tombes dels Mèdici, meravelles que sols a mitges desprengué Miquel Angel de la pedra, però que ja tenen tota la vida que era capaç d'infondre'ls-hi llur autor.

Sols de la visita a Santa Maria Novella hi hauria material per a un llibre, tan rica és d'obres d'art aquesta església, de planta gòtica, amb aquest segell tan especial que els italians saberen donar a l'estil, diferenciant-lo radicalment del d'Alemanya, nord de França i fins del Llenguadoc, que són els que estem acostumats a recordar. Diguem sols que s'hi poden admirar obres de L. B. Alberti l'arquitecte que inicià allà solucions noves dels estils clàssics de Grècia; Ghirlandajo, Masaccio, Cimabuè, Rosellino, Benedetto da Maiano, Brunelleschi, Orcagna, etc., un verdader museu per demés suggestiu.

Un altre temple dedicat a la Verge és la Catedral o Santa Maria del Fiore; té una llarga història, demostrativa de l'empenta de la ciutat, cada dia més orgullosa del paper que feia al món i de la preponderància que dintre d'ella es donava a les belles arts. El seu estil és gòtic, però amb una riquesa de materials i de coloració que el fa excepcional fins dintre de l'ogival italià, ja tan característic, com hem dit. La immensa cúpula que avui corona l'edifici fou treta a concurs, guanyant-lo Brunelleschi amb una solució elegantíssima, després molt imitada. Un dels anexes d'aquesta catedral és el museu, on s'hi guarden els documents de la història artística del temple i grans obres de decorat que havien figurat dins d'ell, per exemple, les tribunes o *cantorie* antigament anexes a l'orgue; s'apoien en cinc carteles i tenen una forma rectangular, com de sacòrfag romà, amb un fris d'angelets cantant i ballant, interromput per columnetes.

Entre aquest temple i l'Arno hi ha el barri antic de la ciutat, el cor quasi bé intacte, on queden ben conservades construccions fins del segle XIII, i del cor d'aquesta munió d'antiguitats en surt el *Ponte Vecchio*, construcció solidíssima, de tres arcs, apuntalats en pilastres formidables, que es prolonguen en angle agut tant aigües amunt com aigües avall del riu. Aquest pont duu cases a banda i banda, donant una idea perfecta del que tenien d'ésser els ponts medievals de què a París, per exemple, se'n conserven tants records literaris; però no sols la disposició és antiquíssima, sinó que es conserven encara tres botigues: dugues a una entrada del pont i una només, la de l'antiquari Volterra, a l'altra, exactament tal com eren fa almenys cinc segles.

A primeres hores del matí, quan encara no ha començat el moviment de la ciutat, els aparadors es presenten com uns grans cofres de tapadora de roure, amb claus i aplicacions de ferro, molt inclinada, sota de la qual hi queda una vidriera amb la mateixa inclinació, per

augmentar la llum que reben els objectes. Al davant hi pengen uns ferros característics. El vidre vertical és cobert per una altra fusta en la mateixa forma. Per exhibir el seu contingut, es gira cap avall la tapadora del davant, que ve a cobrir el sòcol de pedra, i la de damunt s'aixeca fins que queda penjada als garfis que a posta hi ha preparats. Les fotografies, tretes per un de nostres companys d'excursió, que publiquem, donaran idea de l'aspecte que ofereixen aquestes relíquies d'altre temps, tancades i obertes; també permetran entendre la disposició d'aquest pont que serveix de carrer, menys per als camions, que no hi poden transitar. I això malgrat que el pont mereix ben bé el nom que porta, doncs la darrera reconstrucció és del 1345. Algunes botigues dels nostres temps han volgut copiar el típic ordenament, amb ben poca fortuna!

El cor de la ciutat (si amb aquest mot és permés evocar el simbolisme clàssic, que situava al motor de l'organisme humà el centre dels sentiments més enlairats i sublims), és la Plaça de la Senyoria. Aquella plaça, on han tingut lloc tantes escenes de civisme, tants aplecs i tantes cerimònies públiques ostentoses en el curs dels segles, nosaltres la veiérem bategar com correspon al cor d'una ciutat. Quan nosaltres érem a Itàlia, estava en plena discussió l'assassinat del pobre Mateotti, el feixisme passava per una crisi que el feia trontollar i les manifestacions en un sentit i altre sotraquejaven la pau per tot i, com és natural, es vessaven sorollosament a la Plaça de la Senyoria, i allà feien sentir el blasme o l'entusiasme.

Cap escenari al món tan apropiat per una manifestació pública apassionada i gesticulatòria: enfront de l'obra portentosa de l'arquitecte Orcagna (1376), la Loggia dei Lanzi, que ha presidit lluites polítiques de tots els colors imaginables, personalistes o espirituals, heroiques o bé odioses, si bé en el fons totes tenien quelcom de les d'ara, en totes hi havia la disputa entre el despotisme i la llibertat. Els testimonis de pedra que hi ha a la plaça respiren tots la violència i la força: la gràcia del Perseu, de Benvenuto Cellini, no pot fer oblidar el cap tallat i sanguejant que enlaira amb la mà. El grup del rapte de les Sabines, el musculós i tètric Holofernes, fins el Neptú, pacífic en aparièncía, que corona la font de Bartolomeo Ammanati com si trepitgés la munió de tritons i nereides, de menor mida, que el volten, tots tenen una truculència, una ferotgia exaltada, semblen malfactors transformats en pedres com a càstig, rondinant de veure's immovilitzats.

Diguem de passada que aquest museu a l'aire lliure, amb els bronzes delicats, com fosos que són a la cera perduda, mereix el respecte més gran del poble que s'honora posseint-lo i que dóna així una prova de la seva alta cultura.

A l'esquerra de la Logia hi ha el Palau Vell *(Palazzo Vecchio)*, amb les esplèndides col·leccions, úniques al món, exposades a les Galeries dels Oficis *(degli Ufizzi)* que l'uneixen al Palau Pitti, verdader casal de reis; cada sala d'ell té un sostre meravellosament pintat, que sembla deixar passar la llum d'un Cel ideal i està rodejat pels jardins Boboli, de bellesa senyorívola.

El que contenen aquests llargs corredors, complicats, de distints nivells i construïts en èpoques diferents, els converteix en una mena de catedral de la pintura, doncs les adquisicions, intel·ligentíssimes, començaren en temps de Llorenç el Magnífic i avui hi estan representades, quasi bé completes, les escoles florentines, venecianes i de tot el Nord d'Itàlia, que no es poden conèixer sens haver visitat aquest meravellós monument, tan original en sa estructura, que és una de les majors joies de la ciutat de la flor de lis.

Les cases de magnats ricament construïdes i decorades abunden a Florència i la majoria d'elles tenen una gran vàlua, si bé a voltes sols es conserva el devanter antic, per haver sigut destinades a un ús ben diferent. Així el magnífic Palau Riccardi, encàrrec de Mèdicis el vell

a Benozzo Gozzoli, qui va pintar a la capella uns frescos meravellosos relatius al Naixement i a l'Adoració dels Reis i al Paradís. El viatge dels Reis darrera l'estrella és en realitat una cacera dels Mèdicis, a la què varen tenir convidat Joan Paleòleg, emperador de Constantinoble, refugiat a Itàlia per fugir dels turcs que s'havien ensenyorit dels seus estats. Aquesta figura bruna, vestida de domàs, és la que ve sobre la porta dins la foto que publiquem. A la testa porta una corona fantàstica, sobre la llarga cabellera arrissada, com la barba, que acaba de fer exòtica la carnació bruna del foraster. Els detalls de vestuari, els ornaments dels cavalls contenen una riquesa de motius decoratius que sobrepuja tota ponderació. La majoria de les testes principals són retrats de familiars i comensals dels Mèdicis i tota la pintura és d'un realisme que podríem anomenar entusiasta, de tant que es complau en enriquir de significacions les coses més senzilles. Els ocells volen com si deliressin de goig i la vegetació té un ordenament de jardí, que no exclou la frondositat tropical. A mitjos del segle XVII, malgrat aquests records familiars, i malgrat que Llorenç el Magnífic hi havia mantingut una cort brillant, el grandiós casal fou venut als Riccardi, que encara l'engrandiren i enriquiren.

No parlarem del Casino dels Mèdicis, a la cantonada de la Via Cavour i de la Via dels Teixidors de Tapits (Arazzieri), ni del Palau Pandofini, projectat per Rafael, ni del Palau Rucellai, ni de tants altres famosíssims, perquè no acabaríem mai, sols demanarem una mirada per a un dels més senzills en quant a estructura, però no gaire conegut i representatiu d'un tipus de difícil conservació i ben poc comú. Ens referim al casal dels Antellesi, ara dit Mariani, que ocupa quasi bé tot un costat de la plaça Santa Croce. Tots els espais aprofitables del frontis, entre les innombrables finestres, són pintats de figures al·legòriques, penjolls florals, rams i angelets portant garlandes, les pintures de dalt són ben conservades, perquè les protegeix un ample ràfec, però als pisos inferiors hi ha llargs regalims de pluja que han destruït els colors, i fins el dibuix i tot.

Més la visió de Florència restaria incompleta si no esmentéssim la delectança produïda per les obres de Fra Angèlico, de les què hem tingut de separar-nos amb verdader dol, perquè elles ens han inspirat quelcom d'inefable, en mig i malgrat la immensa riquesa decorativa que hem contemplat i assaborit. Que dolça i plàcida es fa l'estada al convent de Sant Marc, com sentim el món alleugerit d'uns quants segles de vida penosa i plena de cansament! En aquelles cel·les emblanquinades i silencioses respirem un doble perfum, de santetat i d'art, davant els frescos que a cadascuna d'elles hi va pintar aquell sant home, que era més del Cel que de la terra i que representava d'una manera ultra-terrenal, mai igualada, la Verge Maria, la Madona dels seus amors, vestida amb coloracions senzilles, d'una delicadesa infinita; les altres figures, de cares sanitoses, respiren suavitat i tendresa, enlloc hi traspúen les lluites humanes, ni les tortures de temptacions i dubtes, que el pintor mai va sofrir, per això aquell seguit de figuracions és tan dolç, per això encisa i es queda estotjat a un recó de la memòria, on anem a cercar-lo des d'aquell dia, quan ens cal un moment de serenitat enlairada.

VENÈCIA. — Amb les hores ràpides plenes de profit, ha passat l'estada assenyalada a Florència i cal canviar d'escenari. L'altra etapa de la nostra peregrinació és a Venècia, la ciutat de la llacuna i dels canals, a la què ens dirigim atravessant els Apenins, la cadena de muntanyes que prolonga els Alps com una mena de carcanada de la Península. Aquest paisatge, diferent dels vistos fins ara, canvia encara, perquè la última part del camí es fa pel bell mig de la llacuna, sobre unes paral·leles que tot just treuen de l'aigua la part

lluenta dels rails. La sorpresa hi és, no obstant, quan, sortint d'una estació com les altres, es troba el Canal, on s'esperen les gòndoles, aviat plenes de viatgers. Més de mitja hora cal per recórrer la distància fins a l'Hotel,... els primers minuts passen depressa, amb l'encís d'allò tan conegut, tan divulgat per la imatge i per la paraula i malgrat tot tan nou; mes al cap de poc el gondoler que comanda des de la popa la seva barqueta, amb un xip-xap calmós la fa girar i entrar per un rierol d'aigües olioses, estretament tancat per cases fumades, velles i pàl·lides, que no ensenyen finestres rialleres. El silenci i la quietud són corprenedors i acaben entristint-nos fins a l'aclaparament, tanta és la suggestió d'aquest recó de món i tan ràpidament actúa amb son verí subtil. Mes a la mitja hora arribem a l'Hotel; un antic palau de grandiosos salons, model d'aquell gòtic orientalista que abunda a Venècia i que ens sembla nobilíssim, acollidor i atractívol. Prenem possessió material de nostra cambra i tot seguit ens aboquem, per pendre possessió amb la vista d'aquell espectacle que ha de constituir premi de nostre viatge i de les molèsties que comporta. Hem encertat un moment magnífic; sobre les aigües platejades i manses de la gran llacuna, llisca ben aprop una nau amb la vela major inflada, lluint-hi una pintura de la Madona que, amb la vibració de la roba sacudida pel ventitjol, té quelcom de vivent i d'espiritual. Les veles són rojes i es reflexen a l'aigua amb una riquesa de tornassols sagnants, purpuris, virolats, com una cortisana majestuosa del Renaixement, que arrastrés la cua de domàs del seu vestit sobre un paviment de marbre nacarí. Enllà, cap al fons, hi ha el Lido, línia llarguíssima de separació amb el mar, i a mà dreta l'illa de Sant Jordi, una de les que hi ha separades de la ciutat; té una esglesieta graciosa i sembla cridar-nos. Altre cop el nostre esperit s'enriola, oblidant el moment melangiós; les innombrables naus que van i vénen donen sensació de vitalitat i de riquesa i semblen saludar i desitjar la benvinguda al foraster, fins a posar-nos en l'estat anímic que convé a aquella terra única al món i que conservarem fins al moment de deixar-la.

I de primer entuvi, deslligats de la servitud de la gòndola, correm pels nostres peus, amb fam de llop, a la propera «Piazzetta» i a la Plaça de Sant Marc.

Formen un veritable escenari, encisador, amoblat per construccions diverses, col·locades lliurement, però casades en una harmonia superior. El Palau Ducal a un costat, el Palau Reial a l'altre, la Basílica, les Procuradories, el Campanile, l'enquadren d'una manera superba. Des del fons, de cara a l'Església, la riquesa de marbres sobta tant com la gràcia de les formes; els esplèndids mosaics irradien lluissors, com si fossin les joies i els brillants penjats al coll d'aquella meravella arquitectònica.

La Basílica de Sant Marc és un dels temples més originals i més rics del món. Venècia, acaparant tot el comerç d'Orient, on tenia colònies importantíssimes, introduí a Europa el gust del luxe bizantí i fou la primera a enriquir-se'n, no sols materialment, sinó també en les esferes de l'art. El temple capdal de la ciutat, aquesta església dedicada al Sant evangelista que la protegia, concentrà en ella tantes influències, tants estils i tants segles, que dóna la sensació d'ésser viva i animada la pedra, per les reaccions de tantes corrents espirituals que sobre elles han actuat, sense arribar a esgotar tota llur eficàcia. Un cop a dintre, contemplant la cúpula central recoberta de mosaics bizantins del segle XIII, es té la sensació de mirar el Cel mateix; al bell mig, Jesú-Crist, beneint, està assegut sobre un arc-iris i en té un altre als peus, mentre a son entorn les estrelles resplandeixen; a sota, la mare de Déu, dreta entre dos àngels, i donant la volta a l'hemisferi els dotze apòstols, uns en actituds violentes, girats els caps vers el Mestre; altres, més serens, com si prediquessin o ensenyessin. Tot és ple de llegendes llatines.

La planta té una forma de creu llatina de braços iguals i la branca que correspondria al cap té el trispol enlairat i està tancada per una balaustrada (o *jubé* com diuen a la francesa certs guies, no sabem si amb gaire propietat), a sobre d'aquesta balaustrada hi ha un crucifix, la Verge, Sant Marc i els dotze apòstols o estatuetes de final del segle XIV, amb draperies elegantíssimes que fan pensar en les tanagres més gracioses, a dins del clos hi ha el chor i l'altar major. El retaule d'aquest és un relleu de molts compartiments, repujat en plaques d'or a Constantinoble l'any 1105 i decorat amb gemmes i esmalts. Cobricelant-lo, un baldaquí de marbre verd apoiat en quatre columnes d'alabastre de tronc circular esculpides en nou files de capelletes amb un sant a cada una.

Es meravellós que tanta riquesa de detalls, tanta varietat de coloracions, sens parlar de la superposició i encreuament d'estils, produeixi un efecte tan gran d'harmonia i benestar. S'ha de pensar que a tots els indrets de l'església hi abunden els relleus daurats, els sepulcres sumptuosos, els altars de gran riquesa i mai s'acaba de rompre l'equilibri, sobre del qual les cúpules de mosaic projecten la lluissor bellugadissa de llurs coloraines, que es poden contemplar de ben prop, mercès a una galeria alta que fa el tom de l'església.

Un altra meravella de Venècia és el Palau Ducal, que, com ja hem dit, dóna a la gran plaça i comunica amb la basílica anteriorment descrita. La característica més marcada de l'edifici és el gran pati central o *corte*, amb un entrant format per la inserció de l'angle dret de Sant Marc, venint a quedar un patiet, separat per la dita *Scala dei Giganti*, que duu al primer pis, on hi ha el Museu Arqueològic, entre innombrables sales, totes amb decorats fastuosos, enquadrant, principalment als sostres, pintures dels millors autors italians dels segles d'or, que figuren la glòria de Venècia i les principals etapes de la seva història. Publiquem el sostre d'una del segon pis, la Sala del Collegio, bastant allargada, amb finestres sols al pati interior.

El palau té moltes altres escales, sobretot la principal, dita d'Or, reservada a la noblesa inscrita al llibre de la ciutat, però aquella dels gegants, que sembla la solució d'un problema geomètric, ens atrau per la sàvia senzillesa, filla d'un gran refinament d'esperit. Les estàtues fan pensar, sobretot la barbuda, en la plaça de la Senyoria, de Florència. Al gran pati hi ha un parell de pous, les boques dels quals tenen una ornamentació de bronze complicada i magnífica.

Sant Marc representa el bizantinisme i les aportacions estètiques i culturals d'Orient, el casal del Dux és la prosperitat definitiva de la República coincidint amb el Renaixement, però el verdader estil artístic de Venècia, el motlle on s'ha vessat sencera l'ànima de la ciutat és el gòtic amb reminiscències de Constantinoble, un ogival que en molts casos s'anticipa a la resurrecció dels temes helènics, aprofitant-los per a mènsules, capitells i frisos. Dintre del gòtic italià, que, com ja hem dit abans, és quelcom d'especial, inconfusible, el gòtic de Venècia representa una originalitat més, una modulació sens equivalent en altre lloc del món. Com a exemples d'aquest estil citarem el Palazzo del Carmelo, a la façana del qual hi ha un camell esculpit, venint a dir la procedència comercial de la fortuna dels que l'aixecaren, i, sobre el Canal Grande la famosa *Cà d'Oro* o Casa d'Or, que passa pel refinament més exquisit de l'art ogival, amb un magnífic vestíbul a flor del canal i gracioses galeries superposades, demés, té un pati magnífic amb un pou al mig. Fou construïda al segle XIV i restaurada modernament pel Baró Franchetti.

Una de les visites que val verdaderament la pena és la de l'esglesieta Santa Maria dels Miracles, en estil del començ de la Renaixença, construïda per Pietro Lombardo de

1481 a 1489 i revestida de marbres tan de dintre com de fora. Es curiosíssim l'altar, que sembla una ara pagana, d'una elegància i una lleugeresa exquisides, però amb una absència total d'esperit cristià.

Arribà també l'hora temuda de deixar Venècia, i en un moment de placidesa, entre el neguit dels preparatius, quan la xarxa de lligams que els ulls teixeixen i el record enforteix, té tota la tensió preparatòria de la ruptura, enlairem una mena d'oració, que és alhora com un plany i com un himne a l'esperit de Venècia, al geni local de les pedres esculturades, de les places i els canalets verdosos.

La tristesa que un moment sentírem s'ha esvaït, al primer contacte amb l'aigua somorta dels carrerons, amb l'humitat perfidiosa de l'aire, fou melangiós i com temorenc, mes tot seguit la teva gràcia ens ha penetrat i hem sigut teus del tot, oh Venècia la gran, Venècia republicana, que tens la llibertat a les venes i amb la llibertat, l'exotisme. El vaixell, mogut pel foc, que ens durà a l'estació, porta obligada del món vulgar, sorollós i lleig, deixarà, barrejada amb la seva pròpia estela, l'estela de la nostra recança, de la nostra tristesa, i les petites onades fugisseres, minúscules però infinites, aniran fent plecs a la superfície llisa de la llacuna fins a morir besant el marbre dels fonaments, sobre els quals s'alcen els Palaus abans orgullosos, ara glaçats i una mica corcats, com a esquelets en els quals una descomposició lenta deixà rastres de carnadures que foren. Ja no els hi queda ni cos, ni ànima, sols tenen la carcanada de marbre, la filigrana ennegrida, més que per la materialitat de les pluges, pels efluvis passionals d'esdeveniments gloriosos i dramàtics, amatoris i plens de poesia, festívols i campanejats per l'anomenada, o secrets i misteriosos com a crims, històries de poetes i de músics, d'enamorats i de dèspotes, de glòries acabades al patíbul, de malhaurats que s'han passat la vida al calabós o han mort negats a les aigües tèrboles de la llacuna..... formant tot plegat un rossec d'història, un esplendor d'activitat, que culmina amb el teu domini absolut de l'Adriàtic, de la Mediterrània oriental, de les illes i de les costes, quan eres arc elegantíssim pel qual l'Orient comunicava amb l'Occident, perdent als teus braços tota agror i tota amenaça.

Adéu siau, oh Pedres de Venècia, lloses magnífiques de la plaça i de la Piazzetta; jo restaria amb vosaltres, com sobre una catifa, per contemplar l'estesa d'aigua rígida, emmiralladora, separada pels Lidos de les turbulències i els ensurts de la Mar gran. Adeu, catifes de pedra que no coneixeu el trepig del cavalls, ni el refrec profanador de les traccions mecàniques, ni el burgit dels vehicles que precipiten la vida, per esmicolar-la; dels vehicles assassins, que maten la distància i la poesia.

Per a tu el temps no és una tortura, sinó una carícia, com la carícia de les aigües de l'Adriàtic, que es fa manyac abans d'arribar a les teves pedres, que es fa reverent i enamorat; per això quan les dames venecianes volen sentir-se sacsejades per l'aspra fortitud de la veritable mar, han de fer un llarg camí i arribar-se al Lido, per veure platges veritables, onades i extensió infinita.

Voldríem deixar algun record del nostre peregrinatge; voldríem homenatjar-te, oh gran ciutat, que ens has banyat amb tes magnificències, mes la nostra humil gratitud no pot afegir res a la teva esplendidesa, oh Venècia dels palaus, meravellosos fins quan són abandonats; tu has barrejat al llot del fons de ta llacuna els anells de maridatge dels Dux successius i no pots servar, magestuosa i freda com un ídol, ni el més mínim record pel peregrí escaducer, mentre el peregrí se'n duu de tu, al cor, un temple de recordança, on l'incens anirà cremant fins a la mort.

MILÀ. — Malgrat ésser tan lluny, Venècia es pot considerar com la darrera etapa del viatge; amb Venècia acaba la verdadera substància del que hem vingut a cercar, l'art incorporat a la vida, fos amb ella; l'art quotidià, que a tot moment es fa actual, malgrat cada obra tingui segles d'existència.

El carril passa per Vicenza i Verona; després, a la dreta, veiem la formidable obertura del llac de Garda, llarguíssim, tenint a cada banda les altes muntanyes cobertes de boscos, espadades, sorrudes, i al fons el Tirol, formant en conjunt una visió de fantasmagoria. Passat el llac comença un ruixat fortíssim, el tren es detura a Brèscia i va plovent, la pluja ens segueix fins a Milà, fins a l'hotel, ja no deixarà de ploure fins a la nit. El cansament, el mantell d'aigua que envolcalla la ciutat, l'enyorança de les visions darreres, ens aclaparen.

Mes l'endemà torna a lluir el sol, el nostre esperit es revifa i encara que no esperem grans coses, doncs ja ens sabem a la Itàlia feinera i una mica enutjosa, ens torna a agullonar la pruïtja de descobrir i ens llencem al carrer, plens de tafaneria i d'empenta.

Com atrets per un centre de magnetisme fem cap a la Plaça del Duomo (Catedral), d'on irradia un moviment frenètic, una pulsació rapidíssima d'empori industrial. Els autos, els tramvies corren desesperats i la gent sembla arremolinar-se, doncs ningú té miramент en la direcció; no hi ha dretes ni esquerres, tothom tira pel més curt i encara ho acaben de complicar les bicicletes, n'hi ha una munió entrebancadora! Contrast veement amb la senyorívola serenitat de Venècia!

Presideix aquest torbellí la coneguda façana del Duomo, la Catedral, tan anomenada i esbombada, on el sol hi bat a ple, fent-la semblar un munt d'estalagmites de neu. Hi ha milers i milers de pinàculs, tots prims i interromputs per trencaments repetits, coronats d'estàtues, formant com un immens brodat de pedra, propis per a fer llençar exclamacions d'embadaliment a les multituds profanes. Nosaltres, però, ens sentim marejats per l'agombolament de detalls, tants i tan petits que no arriben a fondre's en un conjunt. Alló vol ésser gòtic, un gòtic convencional dels detalls, però hi trobem a mancar aquella disposició de masses austeres, que s'enfilen una sobre altra, sàviament graduades, com si volguessin aténer l'infinit; els brodats ben sentits del gòtic de casa no fan perdre la serenitat, justament simbòlica d'una religió com la nostra, en què el dolor té un lloc eminent, marcant l'art que en ella s'inspira, als esperits assedegats de consol, la direcció del Cel, que és l'únic indret on poden trobar-lo veritable, i per això mateix cercant en la predominància de les línies verticals un element d'expressió adequadíssim.

Ja no parlem de la imatgeria ampulosa, massa prodigada, estàtues que tant escaurien al pòrtic d'un teatre, per llur absoluta manca d'espiritualitat, com a l'escala d'un Palau, a tot arreu menys a un temple, on no dicten pas l'oració als llavis tremolosos. No sabem pas de qui és culpa aquest efecte deplorable, si de l'arquitecte de fins del Renaixement, Pellegrino Tibaldi, que la projectà (1560), dels que l'acabaren en 1805 o dels que la restauraren a principis del segle XX.

L'interior ja és altra cosa, sorprèn per la grandiositat i la sobrietat, malgrat que no conté cap meravella i que tots els afegits ornamentals són posteriors al gòtic i tenen aquell aire profà que caracterisa la influència de Roma. Les vidrieres encara són pitjors, doncs semblen estampetes, sense demostrar cap parentela amb els esplèndids mosaics tradicionals, amb les pintures dels grans coloristes dels segles XIII i XIV, amb els teixidors d'*arazzi*, tots els quals haurien pogut inspirar-les. En canvi les portes de bronze, obra monumental d'enorme mida, acabada en 1906, atrauen la simpatia pel suau modelatge dels relleus, con-

servat íntegre pel procediment a cera perduda; són de l'escultor contemporani Pogliaghi i representen escenes de la vida de la Verge.

També hem de fer el degut esment del tresor d'aquest temple, importantíssim per la vàlua material i molt interessant des del punt de vista artístic. Hi ha, entre altres mil coses, dos sants de mida natural, d'argent, un d'ells figura Sant Carles Borromeu, té a la mà un llibre tot d'or, ornamentat amb brillants i altres pedres, presentalla de la ciutat a la catedral l'any 1600; quatre testes dels primers bisbes de Milà, una credença dibuixada per Miquel Angel, uns busts molt ben resolts de Santa Tecla i Sant Joan, una Pau, obra de Benvenuto Cellini; un tapís de mida reduïda, de punt finíssim i tot carregat d'or, segons un dibuix de Rafael, teixit a Florència, representant l'adoració dels Reis.

Malgrat les nostres reserves, fetes amb tota sinceritat, creiem que aquesta església té un lloc important a l'història artística d'Itàlia, com a monument gòtic de grans dimensions i d'atrevida estructura.

Haver estat a Milà, i no conèixer el gran teatre líric tan renomenat, sobretot anys enrera, quan la música i els cantants de la península eren amos exclusius del món teatral, — ens referim al famós *della Scala*, — seria un greuge imperdonable. Per això, actuant de turistes *d'agència*, ens hi férem acompanyar, ja tement la decepció que ens produí i que és ben natural quan es tracta de coses molt ponderades sense base. Un dels nostres companys d'excursió, pacífic argenter de costums reposades, petjà amb passos deliberats l'escenari i amb habilitat de professional féu vibrar una *ària* de la «Marina», segurament per primer i únic cop cantada a l'escenari dels divos davant un públic reduïdíssim però cordial.

A Milà hi ha dos temples de l'art molt importants, dos grans museus, la Galeria Brera, interessant sobretot per la quantitat d'obres que conté de l'escola lombarda i el Castell dels Sforza, barreja de palau i casa forta, de grans dimensions, exemple curiós d'arquitectura militar del Renaixement, restaurat i habilitat per a les col·leccions arqueològiques i artístiques de la Ciutat; mereixent una menció en segon terme la biblioteca i pinacoteca Ambrosiana, el Museu Borromeo i el Museu Poldi-Pezzoli.

Encara queda prop Milà un altre Museu, un Museu amb una sola obra, ens referim al famós *Cenacolo*, de Leonardo de Vinci, que enriqueix la sagristia de Santa Maria delle Grazie, antigament incorporada a un important convent de dominics. Fou executada a l'oli sobre la paret abans de 1499 i des d'aquella data s'ha anat fent malbé, necessitant restauracions repetides, de manera que avui ja no sabem què hi queda de la mà de Leonardo a l'obra que contemplem. Es conserven els dibuixos preparatoris, estudis magnífics del natural i vàries còpies excel·lents, algunes molt antigues, però hem de fer davant de l'obra un esforç mental de reconstrucció poc avingut amb la serena contemplació estètica.

TORÍ. — El camí de Milà a Torí pel tren té una gràcia reposadora. Cada tom de roda ens va acostant al massís dels Alps i la visió grandiosa de les carenes rocoses, amb una garlanda de congestes a dalt de tot, ens alleugereix el camí, ens porta un oreig de natura a l'enteniment, curull de sensacions i de records que tenen una pesantor mai sentida com en aquestes darreres etapes. Tenim la còrpora cansada, però per res del món renunciaríem a la més mínima part del programa.

An aquest programa hi figura una visita a Torí, i a l'estació deixem de bon grat el tren, malgrat trobar-nos a una ciutat sobretot industrial, on no és fàcil rebre altres sensacions artístiques que la passejada vora del Pó, pel parc de la Ciutat, net i endreçat, model

de jardins públics per a municipis modestos. A l'altra banda s'hi veu la muntanyeta dels Caputxins, que dóna una nota pintoresca especial.

El riu era anomenat pels romans Padus o Eridanus, i d'aquest darrer nom en vénen les «Eridanies» o cants en català que Víctor Balaguer dedicà a la independència d'Itàlia. Si bé no porta molt d'aigua, sembla important en tota la travessia de la ciutat, doncs amb una resclosa s'ha aixecat son nivell, venint a formar un llarg estany que la jovenalla aprofita per a dedicar-se amb passió a l'esport del rem.

A la muntanyeta «dei Capuccini» s'hi puja per un funicular i l'ascensió tan poc fatigosa es troba compensada per la visió de tota la serra dels Alps, que lluu amb magnificència atractívola. A dalt del turó hi ha un petit Museu de Zootècnia, referent sobretot a les encontrades alpines.

Per fi, emprenem de nou el viatge, aquest cop en un tren elèctric que, amb una sensació de força sobrera, ens porta cap a la frontera de França. Al cap de ben poc temps ens trobem de plc al mig del paisatge típic d'alta muntanya, tan cantat per la literatura. Per totes les fondalades salta l'aigua en cascates que s'endevinen fredes i tallants, el desglaç de les congestes les alimenta i els fomidables desnivells les empenyen i les precipiten, deixant-nos corpresos d'admiració. Les pedres amarades de mullena, tan trencades i tan cobertes de verdor, formen un espectacle d'estranya vitalitat. Al fons de la vall un riu torrentós arreplega totes les aigües i se les enduu amb pressa esbojarrada, escumejant al topar amb els rocs del seu propi llit, convertint-se en una mena de bullida blanquinosa, i fent una remor fonda, no sempre apagada per la de nostre tren.

Les boscúries d'abets majestuosos, els prats que es veuen de tant en tant, algun poblet amuntegat entorn del campanar molt alt, que sembla una gallina espigant el coll per a llençar un clam damunt la llocada arredossada baix les seves ales, els bous, lliures i plàcids, o bé junyits a parelles i llaurant reposadament, formen el primer terme immediat i al damunt, prop dels núvols, la neu blanca i brunyida com un mirall, copsant tots els colors que la matinada espargeix pel cel i esdevenint amb ell rosada com una mareperla, amb un aire de puresa irreal, que encara l'allunya més de nosaltres.

Aquestes visions no duren indefinidament, aviat som a la frontera i cal pensar en els tràmits sempre enutjosos; ja endins de França el paisatge canvia, devallem cap a la conca del Rosa i quan som a Lió ens aclapara sens pietat la calor pròpia de la diada de Juliol.

LIÓ. — Un dels nuclis més forts de la vitalitat francesa després de París, però sens molts aires de gran ciutat, malgrat les afortunades perspectives urbanes degudes al riu, amplíssim, salvat per una sèrie de ponts magnífics. Lió és francament una capital de província, pero això sí, una capital rica. Entre les escasses relíquies monumentals d'un passat gloriós, alguna esglesieta, algun casal nobiliari dels bons temps de l'arquitectura francesa i com a fons llunyà del paisatge, els Alps que al pas del tren ens hem bressat un moment amb llurs sublimitats.

Aquesta ciutat viu dels seus telers, les fàbriques de sederies són innombrables, agullonades per una pruïtja d'emulació incessant i amarades d'una tradició secular. La frivolitat femenina, el luxe sumptuari i la majestat del culte religiós absorbeixen la producció formidable d'aquestes cases renomenades, que estenen llur clientela pel món sencer. La ciutat, fent honor a aquesta característica essencial, ha sapigut espiritualisar-la, reunint una de les millors col·leccions de teixits del món. No cal dir que aquesta és la principal etapa de nostra

visita, ella sola ja justificaria el romiatge i ens delecta profitosament unes quantes hores, difícils d'oblidar.

Les vitrines, escorcollades amb la vista, sovint ens ensenyen peces importats emigrades de la nostra terra, donant-nos una punyida dolorosa, esmentem entre elles un fragment de la capa pluvial de Sant Valeri, un dia propietat de la Seu de Lleyda, avui dia salvada de l'exportació, junt amb les demés peces del tern, per l'il·lustre coleccionista En Lluis Plandiura, després una altra capa pluvial, sencera, al teixit de la qual s'hi veuen els emblemes heràldics de Lleó, Castella, Catalunya i Granada i l'àliga de Sant Joan, divisa dels Reis Catòlics. Els brodats que l'enriqueixen també són magnífics, sobretot el de l'escut dorsal, representant l'Ascensió. Aquesta peça, meravellosament conservada, va ésser oferta per Isabel la Catòlica al primer bisbe que hi hagué a Granada després d'expulsats els moros.

A la col·lecció de puntes de coixí hi veiem, atribuïts a tallers espanyols, un calvari, amb Sant Francesc i Santa Clara (qui sap si procedent de Pedralbes?), una Coronació de la Verge i un monograma de Maria voltat d'àngels, tots tres sobre excel·lents dibuixos.

No cal dir que si les nostres escoles peninsulars tenen mostres d'importància dins d'aquell museu, les italianes hi són en abundor i ja convé, perquè foren uns obrers fugitius de Lucques els que hi aportaren la primera llavor d'aquest art i encara hi són amb més abundor les obres dels telers francesos; totes les etapes de llur història hi tenen una representació completíssima, tan rica per l'art com per la història.

El Museu de Lió, amb el seu caràcter monogràfic dins les arts decoratives, clou d'una manera afortunada la sèrie de recordances del nostre viatge, i com a visió urbana, també és plaent reveure amb la pensa el Parc de la ciutat, que visitàrem després, barreja de natura espontània i de refinaments de jardineria. Els cèrvols s'hi passegen i pasturen en llibertat, acabant de fer grata la visió dels massissos i l'afilerament de les avingudes.

* * *

Fent grans esforços per a resumir i condensar, hem transcrit una part petitíssima de nostres impressions en el curs del gran viatge col·lectiu del FOMENT a Itàlia, sobretot perquè creiem que totes foren compartides amb els companys de romiatge. Per la nostra part, com més temps passa, més precisos devenen els records capdals, més educadors i més íntims; sovint ens plau, en moments vagarosos, reviure punt per punt totes les etapes de l'excursió, deturar-nos de nou davant dels principals monuments, dedicant-los-hi una breu oració mental, resseguir els paisatges típics i fins repetir comentaris que en certes jornades eixiren afortunats i precisos com espurnes d'enginy, i en acabant, al cedir a la crida de preocupacions més actuals i més imperioses, retornant a la rutina, mai hem pensat en dir: Adeu, Itàlia!, sinó que hem barrejat recança i esperança i el nostre comiat ha pres una forma rublerta de demà:

— A reveure, Itàlia, a reveure!

SANTIAGO MARCO

ROMA. - ESGLÉSIA DE SANT GREGORI, CAPELLA DE SANTA SÍLVIA. FRESC DE GUIDO RENI.

ROMA. - PALAU SPADA, VOLTA DE LA GALERIA. «EL RAPTE DE GANÍMEDES».
PINTURES DE L'ESCOLA DE GIULIO ROMANO.

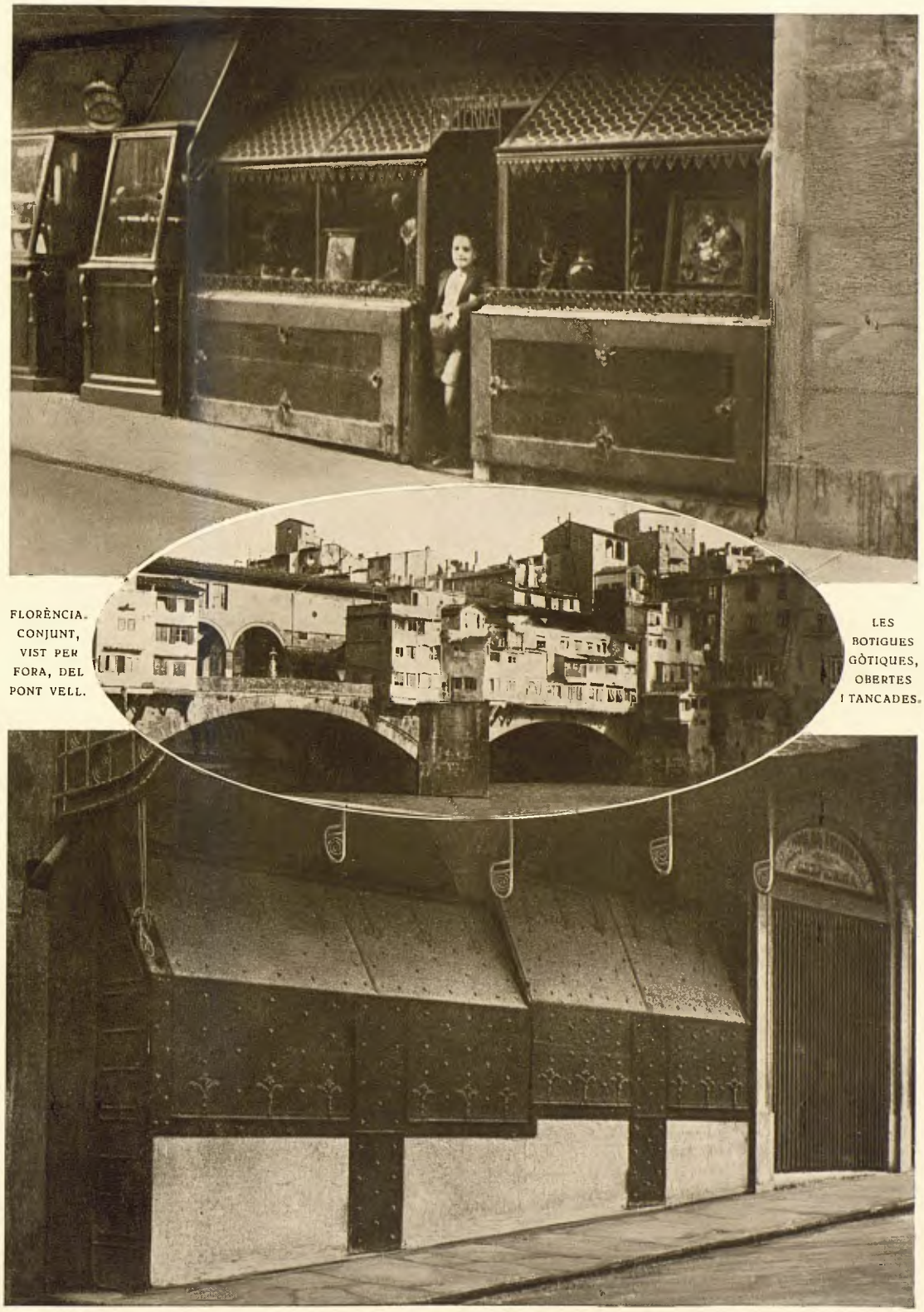

ROMA. - ESGLÉSIA DE JESÚS, DETALL DEL FRESC «EXPULSIÓ DELS ANGELS REBELS» DE BACICCIO.
AL SOSTRE, PROP DE L'ARC DE LA CÚPULA.

FLORÈNCIA. - PALAU MARIANI, DEL SEGLE XVII, A LA PLAÇA SANTA CROCE.

FLORÈNCIA. CONJUNT, VIST PER FORA, DEL PONT VELL.

LES BOTIGUES GÒTIQUES, OBERTES I TANCADES.

FLORÈNCIA. - ESGLÉSIA DE SANT LLORENÇ, FONT DELS MÈDICI.

FLORÈNCIA. - CONVENT DE SANT MARC. SANT JERONI, AGENOLLAT, ADORANT LA VERGE.

SUPLEMENT OFERT PER
J. M. LLOVET, GRAVADOR
BARCELONA

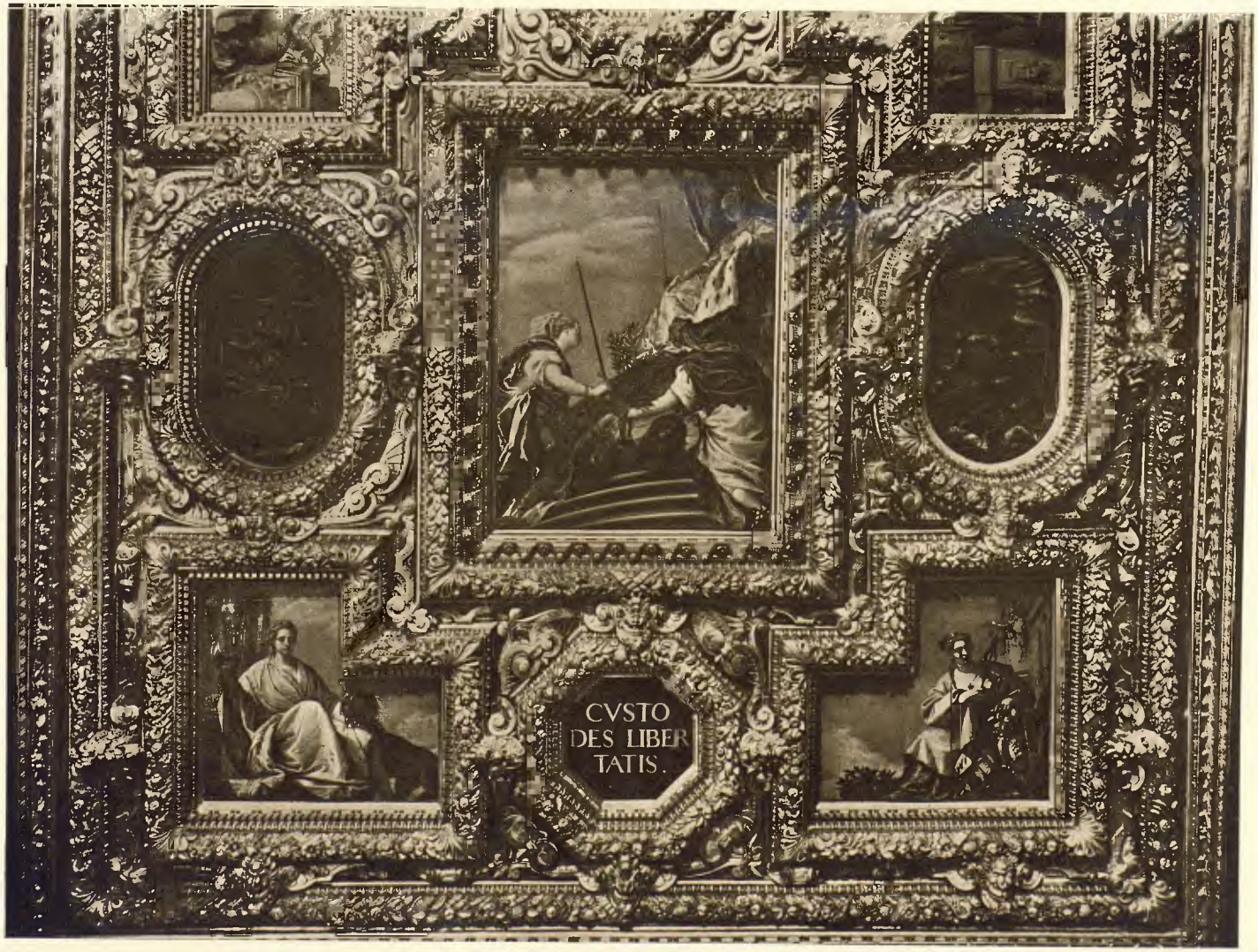
FLORÈNCIA. - PALAU RICCARDI, FRESCOS DE LA CAPELLA, PINTATS PER BENOZZO GOZZOLI.

VENÈCIA. - PALAU DUCAL. PATI I ESCALA DELS GEGANTS, PER ANTONIO RIZZO, DOMENICO DI

MANTOVA I SON GERMÀ BERNARDINO. BRANCAL DE POU, DE BRONZE, OBRA DE NICCOLO DE' CONTI.

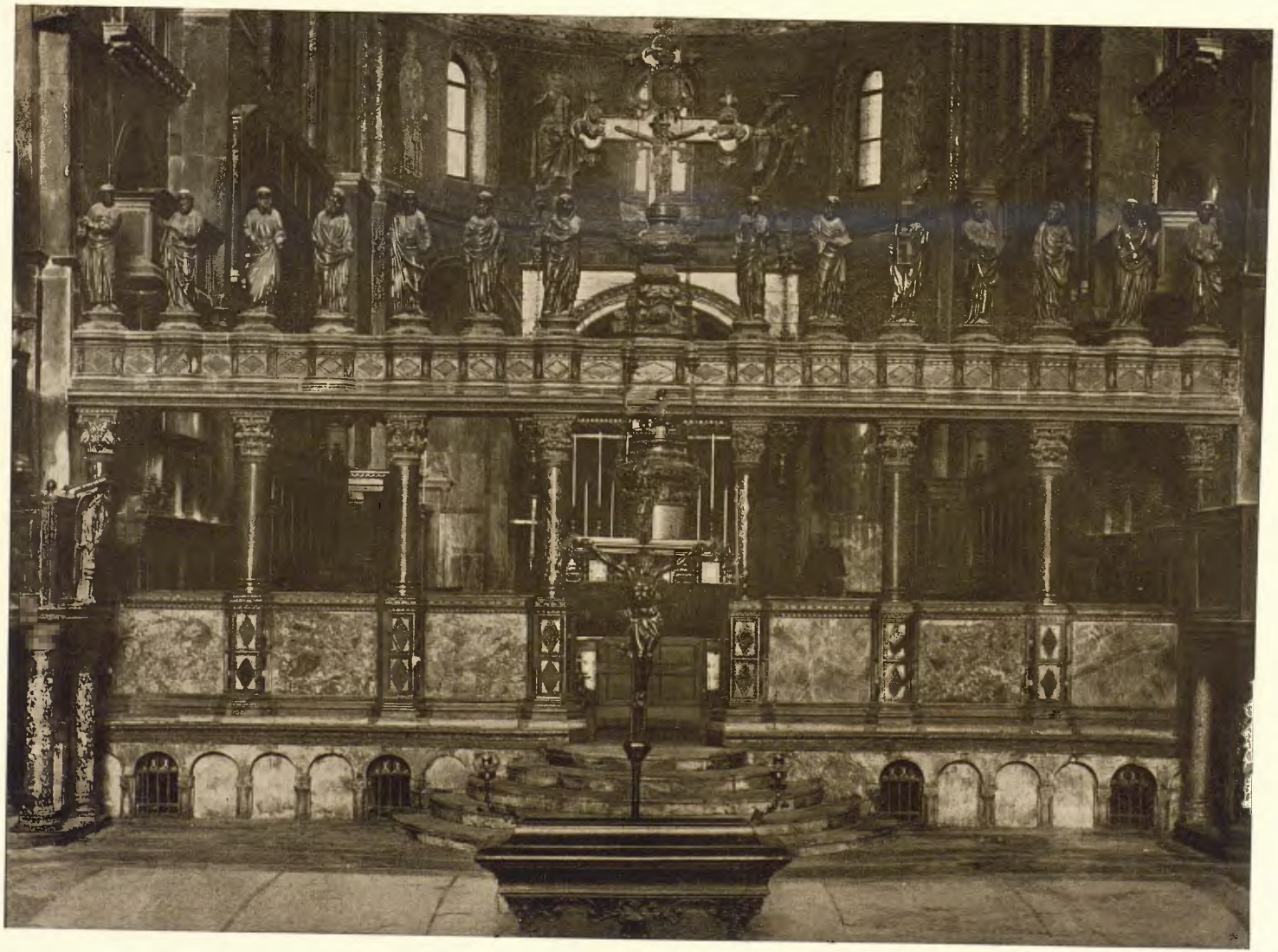
VENÈCIA. - PALAU DUCAL, SOSTRE DE LA SALA DEL COL·LEGI. PINTURES DE PAOLO VERONESE.

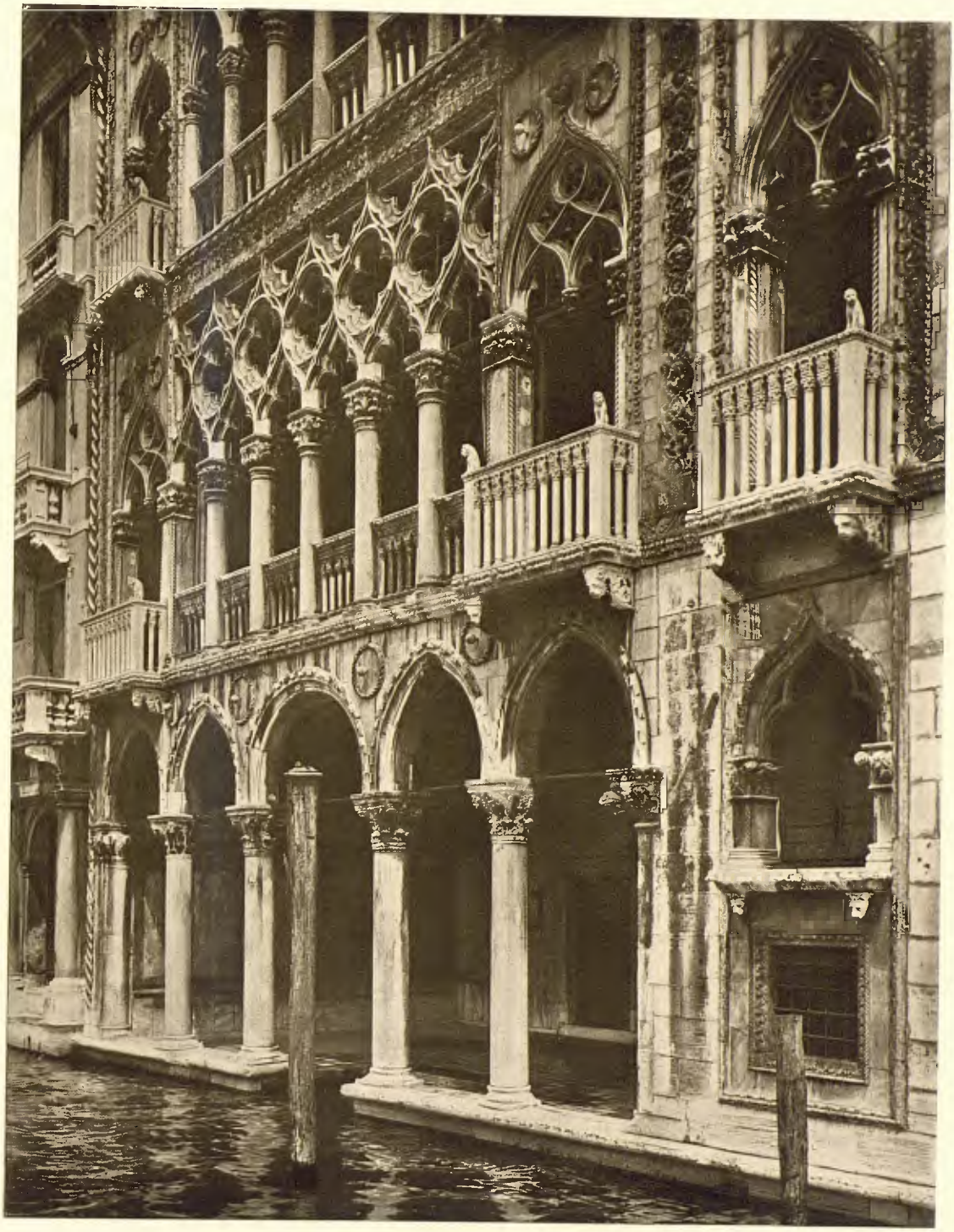
VENÈCIA. - BASÍLICA DE SANT MARC, MOSAIC DEL SEGLE XIII A LA CÚPULA CENTRAL.

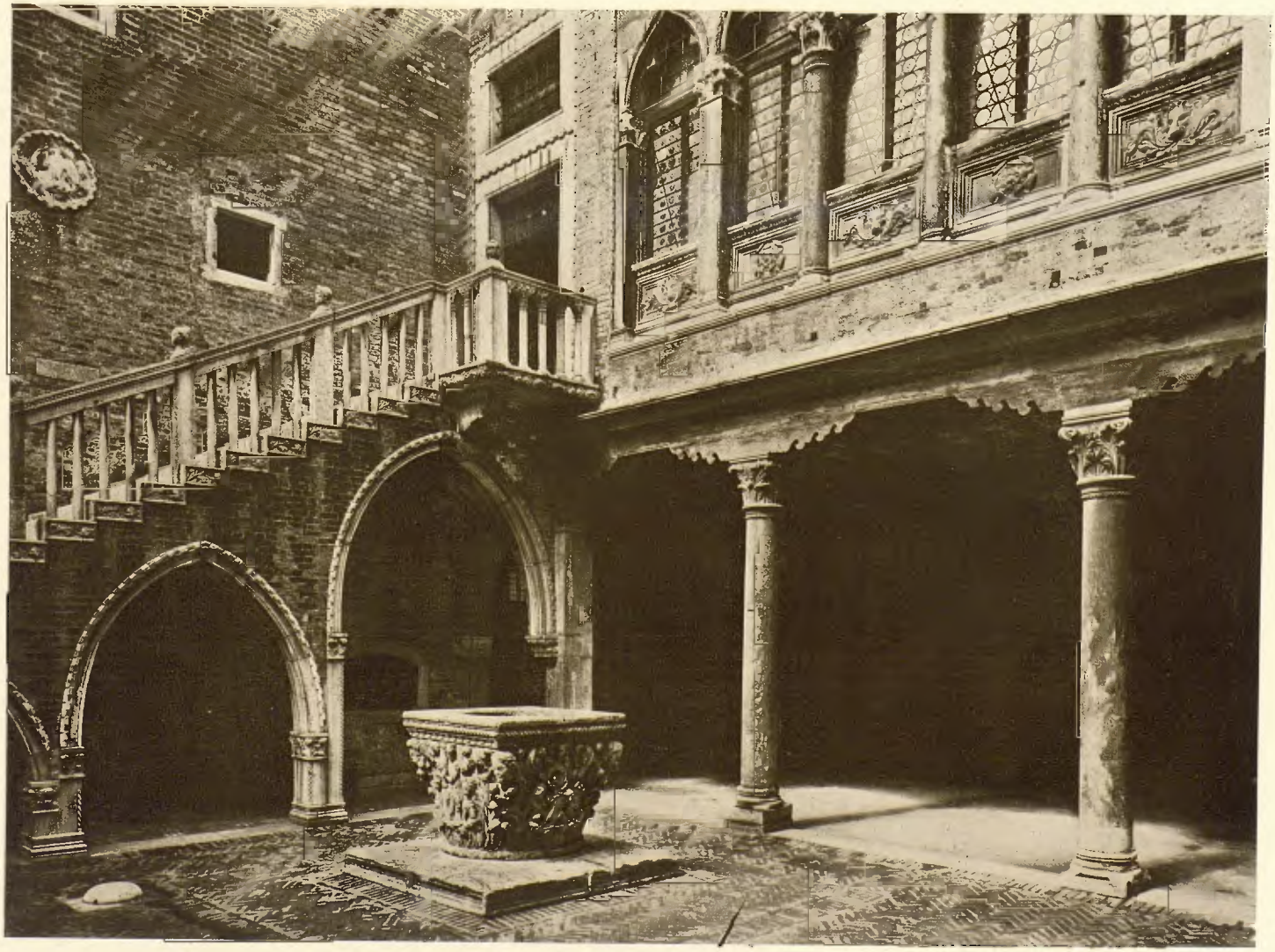
VENÈCIA. - BASÍLICA DE SANT MARC, ALTAR MAJOR, DEL SEGLE XII, AMB LA «PALLA D'ORO». DE PLAQUES D'OR REPUJAT.

VENÈCIA. - BASÍLICA DE SANT MARC, TANCA DE L'ALTAR MAJOR.

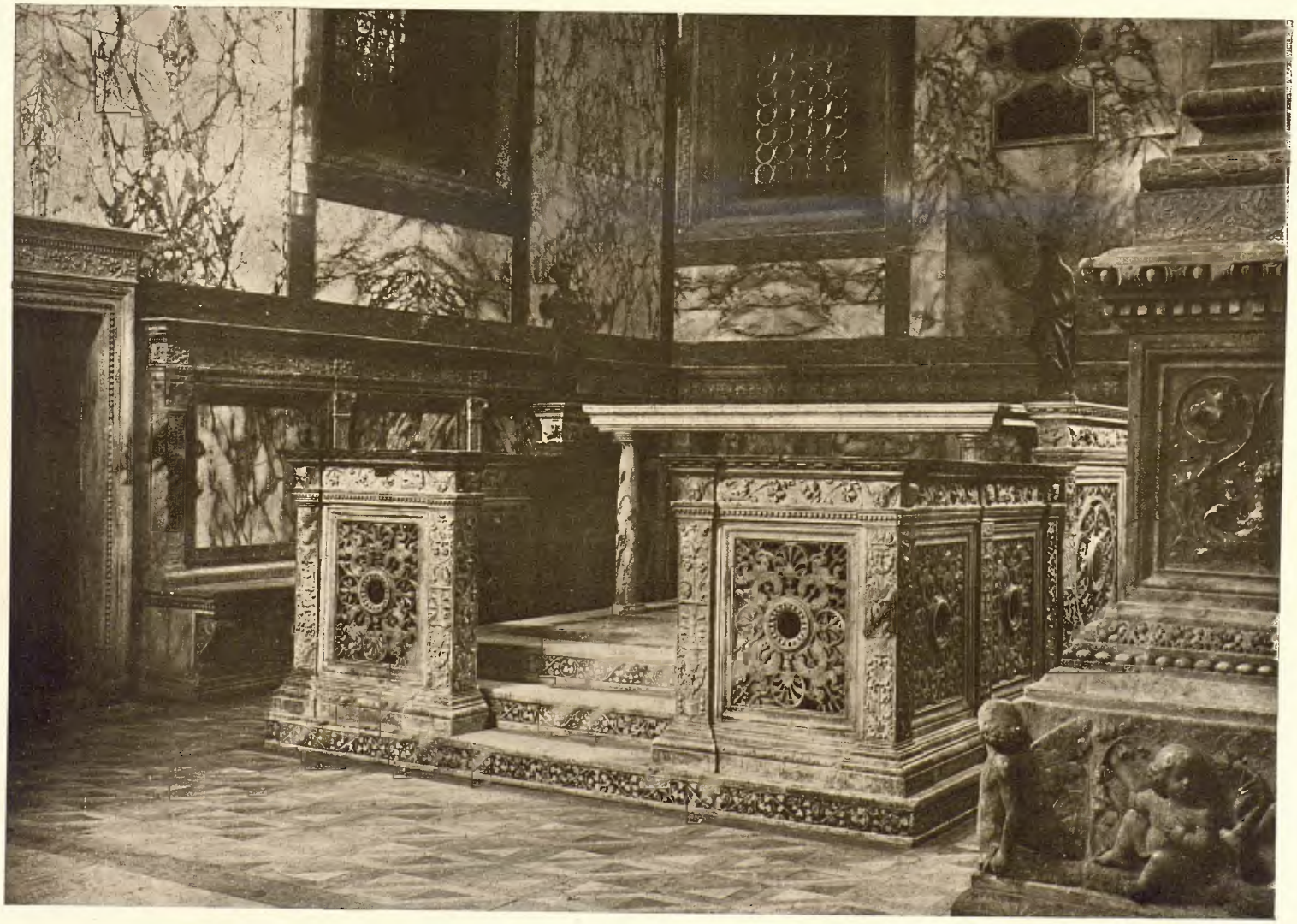
VENÈCIA. - PALAU DIT «LA CÀ D'ORO». SEGLE XIV.

VENÈCIA. - «LA CÀ D'ORO», PATI CENTRAL AMB LA BOCA DEL POU.

VENÈCIA. - FRONTIS DEL PALAU DEL CAMMELO.

VENÈCIA. - ALTAR MAJOR DE L'ÉSGLESIA DELS MIRACLES, OBRA DE PIETRO I TULLIO LOMBARDO.

ELS SERVEIS DEL FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES

El Foment de les Arts Decoratives el formen els industrials de la decoració reunits pels lligams espirituals comuns a totes les especialitats que conreuen; se n'ha dit el Super-gremi dels Oficis d'Art i potser és el sub-títol que més li escau. Abans de decretar-se la llibertat del comerç i la llibertat del treball, les ciutats eren sovint testimoni de les baralles entre gremis, a voltes sols per qüestions de prestigi i de categoria; de les persecucions d'un gremi contra un artista, bé per indisciplinat, bé per massa personal, perquè sobresortia entre els altres. Els aspectes materials i financiers es barrejaven amb els d'orde artístic i espiritual, fins amb els religiosos, i si als temps d'or de l'Edat Mitjana, els gremis complien les seves funcions en forma noble i exercien una influència més aviat sana, anys després, el món envellit ja portava una vida molt complexa, massa complexa perquè els gremis poguessin subsistir; des de la segona meitat del segle XVII es pot dir que fan, en general, més mal que bé, entrebanquen molt sovint en lloc d'ajudar, i per això quan desapareixen de dret, sinó de fet, és a dir, quan perden la jurisdicció i la vigoria, ningú els troba a faltar.

Diem de dret, perquè de fet, més ben dit, de nom, encara n'existeixen moltes a la nostra Catalunya d'entitats gremials, depositàries algunes de joiells meravellosos i de curioses documentacions heretades dels avis; però la preocupació que les anima és més aviat defensiva, confessió de supervivència tradicional, més aviat que no pas manifestació d'autèntica vitalitat. I un dels fenòmens d'aquest estat regressiu és l'oblit dels interessos espirituals, d'aquell anhel de perfeccionament que seria llur principal justificació.

Aquests «interessos desinteressats», aquest anhel contínuament estimulat és el que ha vingut a copsar el Foment, oferint als seus socis un seguit de serveis poc coneguts fora de la casa i potser no prou valorats fins a dintre d'ella, malgrat les comunicacions particulars que circulen per mitjà de fulles i llibres, i públiques, per la premsa, amatent a fer ressonar amb la màxima amplitud tot el que sigui en bé de la cultura.

Per això creiem útil donar una mica d'idea de les formes que pren l'activitat del nostre Foment.

El Casal. — A les planes primeres del present «Anuari» i amb més detall a la Memòria dels dos cursos 1923-1924 i 1924-1925, s'explica tot el que s'ha fet per adaptar a la seva vida actual el casal mig en ruïnes que es va trobar al carrer de la Pietat. El programa d'habilitació comprèn, demés, treballs considerables a fer al segon pis del mateix, les sales del qual es destinaran a aules.

Abans el Foment ocupava un piset molt modest i no poc enlairat al carrer de Mont-Sió i la vida que hi portava era quelcom estacionària, per això ha calgut donar àmbit a uns impulsos d'activitat cada volta més imperiosos i s'ha assolit a l'actual Palau, equivalent a una verdadera transformació; amb dificultat allà dalt d'aquelles escales s'hauria pogut eixir mai de l'estat embrionari, mentre que ara la plenitud assolida encara promet més i més enriquiments, que seran possibles si conseguim aplegar tots els conreuadors dels oficis d'art, com és de llei.

Cursos i conferències. — La forma primària de nostra vida social és l'ensenyament, bé en forma de classes permanents, que s'extenen a tota una anyada, bé en forma de cursos d'especialitats, dels quals s'encarreguen persones significades. Entre els primers hem d'assenyalar les lliçons de Jardineria, completades amb treballs pràctics fora del casal; entre els segons, el curset de tècnica dels Bells Oficis, que hi ha propòsit d'anar donant cada any.

En un i altre cas s'ha tingut en vista més aviat la utilitat que l'efecte, per això s'ha accentuat l'aspecte pràctic i s'han auxiliat amb projeccions, amb demostracions manuals, amb exhibició d'exemplars.

Les conferències que s'han donat al Foment han sigut moltes i molt interessants, ajudades algunes d'elles amb projeccions. La sala gran de la casa està sempre a la disposició dels que tinguin alguna cosa per dir que es refereixi als innombrables temes de les Arts Decoratives.

Festes. — Un dels propòsits dels fundadors de l'entitat fou el d'establir *(Continua a la pàg. 63)*

CONSTRUCCIONS
EN FUSTA

INSTAL·LACIONS DE
MAGATZEMS, BOTIGUES
I DESPATXOS

AGUSTÍ
FAYOS

ESPECIALITAT
EN TOT LO REFERENT
AL RAM D'OBRES

CARRER DE MALLORCA, 354 BIS
BARCELONA

DECORADOR EN GUIX
MOTLLURES DE FUSTA
ENGUIXADES
TREBALLS EN PASTA

MIQUEL
BECH

BARCELONA
CARRER D'URGELL, 165
TELÈFON 590 G.

TALLERS MECÀNICS DE FUSTERIA

JOAN RUIZ

SUCCESSOR DE J. CALONJA

Fusteria per a Edificis
Façanes, Botigues
Despatxos, Magatzems
&c., &c.

Roger de Flor, 141
Passatge Tasso, 13

BARCELONA
Telèfon 785 - S. P.

TAPISSERIA DE
PERFECTE LLOSÀ

ESPECIALITAT EN SILLONS CAPITONNÉ
FORRATS DE PELL, TRANSPARENTS OPACS
PER A SUPRIMIR ELS PORTICONS.

ES TAPISSEN PARETS I TOTA CLASSE
DE SILLERIES.
CONFECCIÓ DE CORTINATGES I FUNDES.

C. de Balmes, 128 (tocant a Rosselló) BARCELONA Telèfon 1058-G.

ORSOLA SOLÁ Y C.ÍA

PROVEEDORES
DE LA REAL CASA

MOSAICOS HIDRÁULICOS

NUEVA COLECCION DE
DIBUJOS MODERNOS

PRODUCCIÓN ANUAL:
180,000 METROS CUADRADOS

CALLE DE VERGARA, N.º 3
BARCELONA

A. BADRINAS

MOBLES
MODERNS

NEPTÚ, 2 i DOCTOR RIZAL, 36
BARCELONA (G.)

AMOBLAMENT
I DECORACIÓ
D'HABITACIONS

RODRÍGUEZ GERMANS

RAMBLA DE CATALUNYA, 12 - BARCELONA

DOMASSOS, VELLUTS,
TAPISSERIES, PANTALLES,
CORTINATGES, CRETONES,
CATIFES I TAPISSOS

CASA A MADRID:
CARRERA DE SANT GERONI, NÚM. 34

PEDRO RICART

CONTRATISTA OBRAS DE URBANIZACIÓN DE LA PLAZA DE CATALUÑA

ARQUITECTURA Y ESCULTURA

Piedras : Mármoles : Piedra artificial

AUSIAS MARCH, 62 : CONSEJO DE CIENTO, 474

TELÉFONO 1148 S. P.

BARCELONA

Paraigües Ombrel·les

J. CARDÚS

Porta-ferrissa, 10 BARCELONA

Medalla de plata en l'Exposició
d'Arts Decoratives, de París.

Vanos Bastons

J. ROCA ALEMANY

VALENCIA, 252 BIS. · BARCELONA

GRABADOS EN BRONCE
PARA LA DECORACIÓN
EXTERIOR DEL LIBRO

CUEROS DE ARTE REPU-
JADOS A MANO PARA
MUEBLES, ARQUILLAS
VADES, LIBROS, ETC.

LAS MÁS ALTAS RECOMPENSAS
EN EXPOSICIONES NACIONALES
Y EXTRANJERAS

FAIANÇ CATALÀ

VÍDUA DE
SANTIAGO SEGURA

BRONZES
MARBRES - ESMALTS
SERVEIS DE CRISTALL
VAIXELLES - TAULES PER A THE
CERÀMIQUES
FERROS FORJATS
&C. &C.

ESPECIALITAT DE LA CASA
BOMBONERES AMB DOLÇOS
PER A BODES I BATEIGS

615, GRAN-VIA : TEL. 1884-A

BARCELONA

VILARÓ
Y VALLS

PINTORES
DECORADORES

CALLE DE CORTES

Número 604

BARCELONA

relacions cordials, intercanvi amistós entre els conreadors dels distints oficis d'art, a fi i efecte de facilitar la col·laboració de tots a les obres importants que tenen caires de diverses menes. Mai s'ha perdut de vista l'ideal aquest de constituir una gran família a base del FOMENT i això és cada cop més possible contant amb una llar com la nostra, tan propícia a la convivència. De moment encara no ha esdevingut un lloc de reunió habitual quotidiana i la raó més sèria és que tota la gent del FOMENT és gent enfeinada, que no té hores desvagades; per això se'ls hi dediquen festes, filles a voltes del Consell Directiu i nascudes altres d'iniciatives dels socis. Les festes tradicionals, com la del tió i la castanyada, enriquides amb aspectes folk-lòrics, són de la primera mena, i els concerts, que tan sovint han fet vibrar les nobles parets endomassades de la sala d'actes, responen a l'entusiasme difús de la jovenalla activa i fal·lerosa.

Per altra banda, cada any hi ha un dia assenyalat, una festa major que serveix per a refermar l'empenta de l'entitat, per a proporcionar moments d'esplai i d'enlairament als socis, sens oblidar l'aspecte educatiu. Ens referim a l'anomenada Festa Anyal, que és alhora una excursió i un àpat. El president, al cap de la taula, beu amb la copa d'honor, encomanada cada volta a un artífex diferent, que procura enriquir-la amb tota la manya i tota la inspiració que porta a dintre. Aquesta copa, un cop usada, passa a formar part del Museu, de què després parlarem. La festa anyal ha tingut successivament per teatre Tarragona, Pedralbes, Santa Cristina, Poblet, per no citar-ne més i anirà recorrent llocs propers i llunyans en anyades successives, a fi d'establir una mena de comunió amb totes les déus esponeroses de l'espiritualitat de la terra.

Visites. — Una altra modalitat educativa de l'acció del FOMENT la constitueixen les visites a col·leccions particulars i públiques. Tant a les unes com a les altres l'entitat s'ha trobat sempre les portes obertes i les majors facilitats li han sigut donades per assegurar l'eficàcia de l'estudi que s'estava fent. La riquesa que comença a haver-hi avui a Barcelona en joiells d'art decoratiu, el seny amb què aquests han sigut reunits, el luxe de les instal·lacions i fins els treballs d'investigació que entorn d'elles han començat a bastir-se, tot plegat fa aquestes *(Continua a la pàg. 69)*

Josep Casasús

Constructor de Cels-rasos

Artesonats, Envigats i Cornisaments : Sistema Armadura Estopa Guix "Staff"

Tallers i Despatx :
Consell de Cent, 474
Telèfon 1360 S. P.

Barcelona

TALLERS DE SERRALLERIA

MANUEL SARRIAS

TREBALLS ARTÍSTICS I D'OBRES

TALLERS I DESPATX :
Bolivar, 20 i 22 i Agramunt, 9
SANT GERVASI

SUCURSAL : Passatge Forasté, 4
(Avinguda del Tibidabo)

BARCELONA

MIQUEL SORIANO

ESCULTURA ARQUITECTÒNICA I DECORACIÓ EN GENERAL

PASSATGE MAYOL, 13
(tocant a la Sgda. Família)
BARCELONA

RIGALT, BULBENA Y C.ía

VIDRIERÍA DE ARTE E INSTALACIONES

Vidrieras de arte, monturas en plomo y latón. Esmaltes al fuego sobre vidrio, cristal, cerámica y cobre. - Vidrios y cristales planos y curvados. Baldosas, baldosillas, grabados, biselados y espejos.

Exposición Internacional del Mueble, Barcelona 1923 : MEDALLA DE HONOR. - Exposición Arts Decoratifs Modernes, París 1925 : MEDALLA DE ORO. (Gran premio, medallas oro, plata y bronce en colaboración.)

CASANOVA, 32 (entre Cortes y Sepúlveda) - Teléfono 5343-A - BARCELONA

LLIBRERIA CATALONIA

17, Plaça de Catalunya — Telèfon 4789 - A

LA MÉS BEN ASSORTIDA EN LLIBRES D'ART NACIONALS I ESTRANGERS

ARQUITECTURA
DECORACIÓ - MOBILIARI

SUBSCRIPCIÓ A LES REVISTES D'ART ESTRANGERES

"Amour de l'art" — "Cahiers d'art" — "Art vivant"
"The Studio" — "The Connoisseur" — etc., etc.

DEMANEU CATÀLEGS ESPECIALS

J. PANYELLA Y C.ª

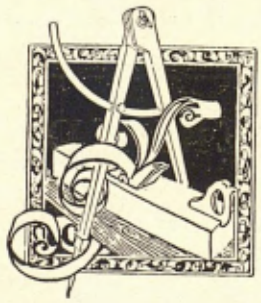

CERRAJERÍA ARTÍSTICA PARA OBRAS

Puertas, Rejas, Vidrieras y Balcones. - Cierres plegables a ballesta. - Claraboyas especiales para ventilación. Forja y Repujado. Soldadura autógena. Marquesinas, &tc.

AVENIDA ALFONSO XIII, 426 — *Teléfono G. 2178 BARCELONA*

CARPINTERÍA MECÁNICA
PARA TODA CLASE DE OBRAS
S A N L L E H Í

Puertas, Ventanas, Balcones y Vidrieras. - Kioscos completos. - Instalaciones de Despachos y Oficinas. —— Cubiertas y Mansardas. ——

LAURIA, 131, esquina Argüelles (Vía Diagonal)
Teléfono G. 2178 —— BARCELONA

Sabó

ORGIA

de "MYRURGIA" Barcelona

Extret, Locio, polvos, crema, brillantina.

MUEBLES

IMPORTANTES TALLERES DE SUCESORES DE
DOMINGO Y SABATÉ

TAPICERÍA CONFORTABLE Y CORTINAJES - DECORACIÓN EN GENERAL

Medalla de Honor en la Exposición del Mueble celebrada en Barcelona el año 1923

PRECIO FIJO VENTAS AL MAYOR Y DETALL

El éxito alcanzado en la Exposición del Mueble motivó la ampliación de los talleres y salones de venta inaugurados recientemente y ésta nos acaba de dar otro éxito formidable : **¿Cuál es la causa?**

Porque nuestros clientes saben que en la fuente de producción es donde encuentran mayor economía que en la fuente de los intermediarios.

Porque de las 200 habitaciones de que consta nuestra Exposición, encuentran de lo más humilde a lo más suntuoso.

Porque saben que la importancia de nuestros talleres, acompañado del ahorro que representa el no estar en punto céntrico, donde se paga solamente la ostentación, nos permite vender con un 40 por 100 de economía.

No olvide V. que un piso completo de pts. 6,000, 15,000 y 30,000 puede adquirirlo en esta su casa por pts. 3,600, 9,000 y 18,000

Pisos completos de 2,000 a 50,000 pesetas

Antes de visitarnos consulte PRECIOS con nuestros competidores para apreciar la diferencia.

Talleres y Salones de venta

Calle Sans, 112 y 114 Barcelona-Saus Tel 475H

Es la misma calle donde pasan los tranvías 1, 55 y 56 junto estación del mismo y del metro en Sans

Sucursal en Villafranca del Panadés

Calle de Angel Guimerá, 18 y 19 Teléfono 225

PRÓXIMAMENTE NUEVA AMPLIACIÓN DE TALLERES

MATERIAL ELÈCTRIC

INSTAL·LACIONS I REPARACIONS
ESTUDIS I PRESSUPOSTOS

LLUM - FORÇA
CALEFACCIÓ

JOSEP FRANCH

Corts Catalanes, 682 - Tel. 614 S. P.
BARCELONA

MAGATZEM DE PAPERS
PINTATS PER A DECORAR
HABITACIONS

FILL DE
JOSEP GUASCH
(Successor de MORAGAS I C.ª)

BARCELONA

RAURICH, 8 - TELÈFON 5268 A.

CONSTRUCCIÓ
I DECORACIÓ

FÀBRICA DE PARQUETS

FUSTERIA - EBENISTERIA
ESCULTURA DECORATIVA

BASTÚS
QUERALTÓ
I C.IA

Grand Prix : Buenos Aires 1910.

Fora de Concurs (membre del jurat) : Exposició Internacional del Moble i Decoració d'Interiors, Barcelona 1923

Medalla de Plata : Exposició Arts Decoratives, París 1925.

Santa Elena, núms. 4 i 6

Telèf. 284 - A

BARCELONA

visites indispensables per a una ben completa formació de nostres artífex.

Les col·leccions tenen, per altre part, quelcom de vivent, una mobilitat, un dinamisme que als Museus s'esmortueixen. No es pot dir això del Museu Arqueològic Municipal de Barcelona, en estat de gestació permanent, però no totes les institucions similars tenen una Junta de Museus comprensiva i un director com en Folch. Aquesta vàlua especial amb què la personalitat del col·leccionista impregna i orienta els objectes que amorosament reuneix ha d'ésser especialment fruïda pels decoradors d'avui, doncs representa la màxima comprensió dels esforços i del caràcter dels decoradors passats.

Excursions i viatges. — De més de la festa anyal, que acostuma a cel·lebrar-se lluny de la llar del FOMENT, es fan eixides importants per anar a cercar la sensació d'un conjunt ciutadà. La urbs, entre molts altres aspectes, es pot considerar també com la síntesi d'esforços de tots els oficis, les obres dels quals, conjugades en una harmonia superior, produeixen sensacions ben diferentes de les que acostumen a apreciar-se si es miren separadament. És clar que dins de cada població no deixen de cercar-se els monuments assenyalats, col·leccions, museus o temples, però l'art urbà té una consideració especial, tant en l'aspecte retrospectiu com en el modern.

Aquestes són les que, seguint l'us corrent, anomenem excursions, deixant el mot de viatges per als que suposen l'esmerçament d'un temps considerable i el traspàs de la frontera. En aquest rengle el FOMENT té a glòria l'organisació de dugues anades col·lectives a París i d'una a Itàlia, la que queda ressenyada a les planes del present Anuari. Els socis hi han trobat aventatges de tota mena, plaers inoblidables, el profit espiritual de la visió directa, del contacte amb l'ambient. Altres viatges estan en projecte i segurament plauran als convidats a participar-hi.

Exposicions monogràfiques. — Una mena de Museu intermitent on s'apleguen per alguns dies els objectes triats amb referència a una idea concreta, a un material o a un tema, aquestes són les exposicions que s'han concebut i afortunadament realisat. Temps enrera, quan el FOMENT vivia estret a un pis enlairat, trobà qui li deixés un verdader palau on fer lluir un aplec riquíssim de blondes i ventalls. Ens referim *(Continua a la pàg. 79)*

GRAN TALLER DE MARMOLES

ESPECIALIDAD EN TRABAJOS ARTÍSTICOS

FÁBRICA DE ASERRAR MÁRMOLES
EN HOSPITALET DEL LLOBREGAT

Franzi Hermanos y Cía

Casa fundada en 1868

Sucursal en MADRID : Alcántara, 17

BARCELONA

Despacho y Talleres : Ali-Bey, núm. 37 - Teléfono 395 S. P.

JOAQUIM CAMPAÑÀ

TALLER DE MOBLES
I DECORACIO
BRONZES APLICATS

CORCEGA, 561
(entre Marina i Lepant)
BARCELONA

D. PUJADAS

TALLER DE PINTURA DECORATIVA

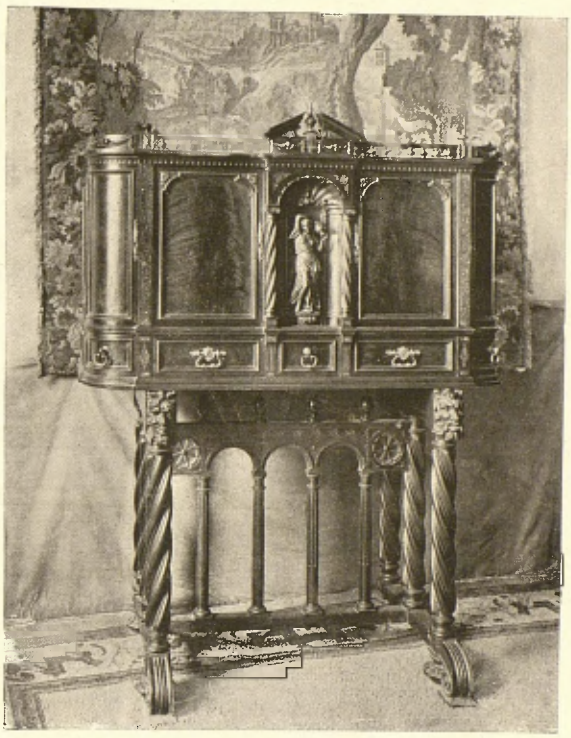
OBRAS : FACHADAS : HABITACIONES
COLOCACIÓN DE PAPELES PINTADOS
ESPECIALIDAD EN RÓTULOS AL CRISTAL, MÁRMOLES, MADERAS ESMALTES, ETC.

Rambla de Cataluña, 122
BARCELONA
Teléfono G. 673

Sucursal : Santiago Rusiñol, 1
SITGES

Vda. de Josep Ribas

Mobles - Decoració

Despatx, Magatzems i Tallers :

Consell de Cent, núms. 327 i 329

Telèfon A 913

Barcelona

JOSEP SALA BRUNET

ORNAMENTS
PER A ESGLÉSIA
BRODATS A MÀ
A L'OR I SEDA

Canuda, 9 **Barcelona**

PINTURA Y DECORACIÓN

CASA FUNDADA EN 1850

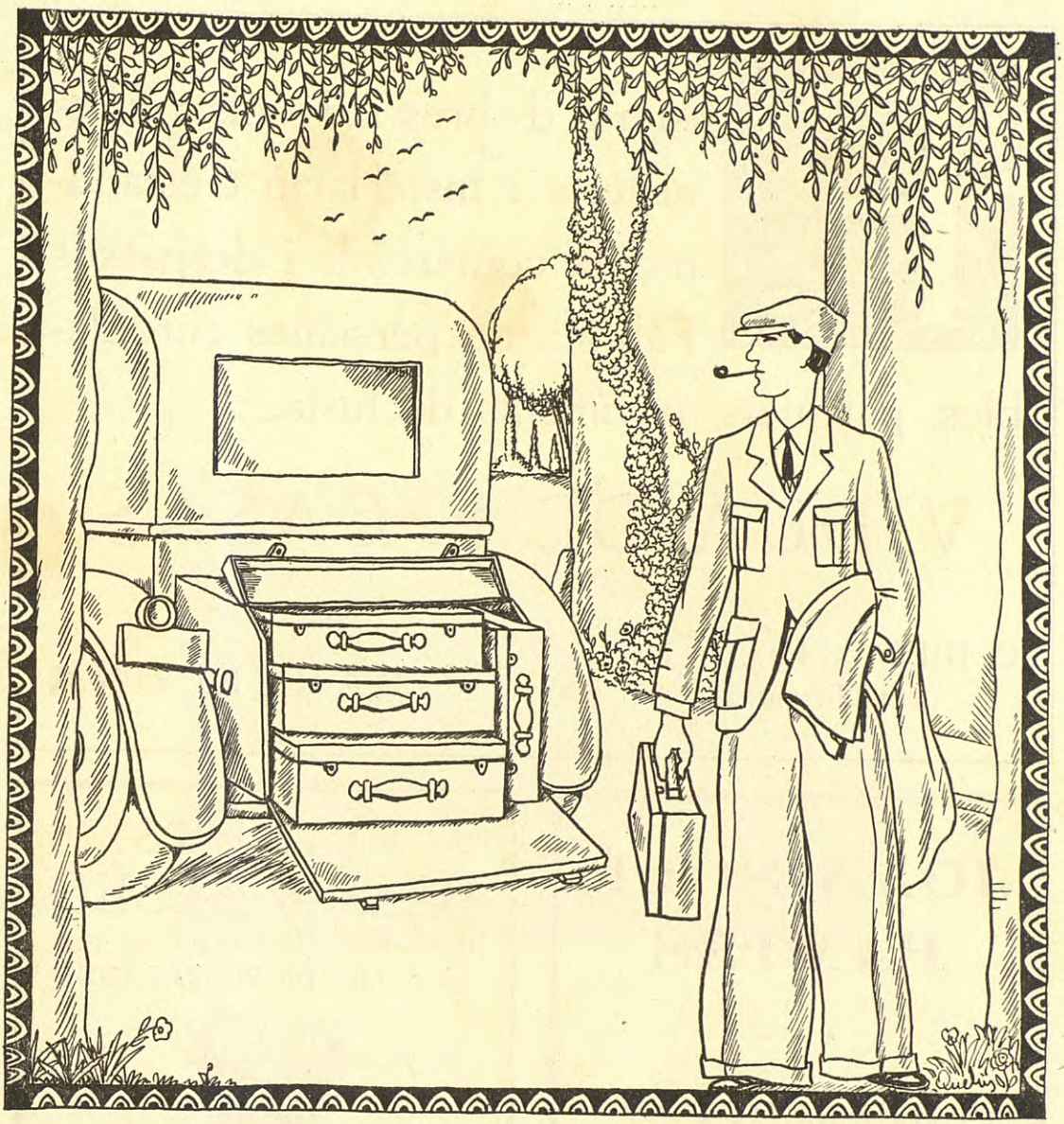
J. HERRÁN

CONSEJO DE CIENTO, 282
(Entre Rambla Cataluña y Balmes)
TELÉFONO A. 2655

BARCELONA

SANT SIMON STOCK.
VIDRIERA ARTÍSTICA, EXECUTADA PER LA CASA RIGALT, BULBENA Y C.ª

F. RAICH

FABRICACIÓ DE TOTA MENA D'ARTICLES PER A VIATGE
ESPECIALITAT EN EQUIPS PER AUTOMÒBIL

DUC DE LA VICTÒRIA, 15 (Cantonada Canuda)

BARCELONA

usteria d'obres i d'estils : Ebenisteria : Instal·lació d'establiments comercials i despatxos Fàbrica de persianes enrotllables, parquets, paviments de fusta.

VÍDUA DE F. CASAS

C. DIPUTACIÓ, 119 i 121
TELÈFON H. 860

BARCELONA

JOAN SOLÉ PAMIES

• • •

CONSTRUCTOR D'OBRES

BARCELONA
CARRER DE SANS, 24, 1.ER
TELÉFON 747 H.

RELLEUS
BASA & PAGÈS
CASA ESPECIALITZADA EN ELS ARTICLES DE PROPAGANDA

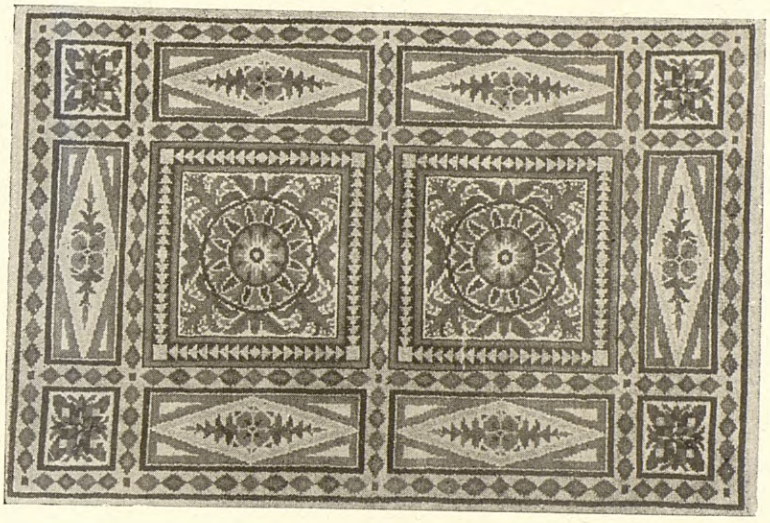

Cartonatge de Fotografia
Formats i Cartolines
ARTICLES FANTASIA
Carnets - Menús - Targeteria
Recordatoris 1.ª Comunió
ESPECIALITAT
en Esqueles i Recordatoris

CALÀBRIA, 66 AL 76 — TELÈFON H-686
BARCELONA

TOMÀS AYMAT

MANUFACTURA DE TAPISSERIES D'ALT I BAIX LLIÇ I CATIFES NUADES A MÀ

RESTAURACIÓ D'ANTIC I MODERN

LA MANUFACTURA S'ENCARREGA DE PROJECTAR EN ORDENACIÓ AL LLOC QUE S'HA DE DECORAR O ENCATIFAR, O BÉ EXECUTA SEGONS PROJECTE DEL QUE FA L'ENCÀRREC

RIUS I TAULET, 21 - TELÉFON : SABADELL 4020

SANT CUGAT DEL VALLÈS

JOSEP GUARDIOLA

CERÀMICA D'ART

aplicada a plafons de revestiment, fonts artístiques i monumentals, vasos, plats, etc., amb composicions d'ornament, inèdites i originals.

ESTUDI:

MOZART, 6 (G.) BARCELONA

L L. BRACONS

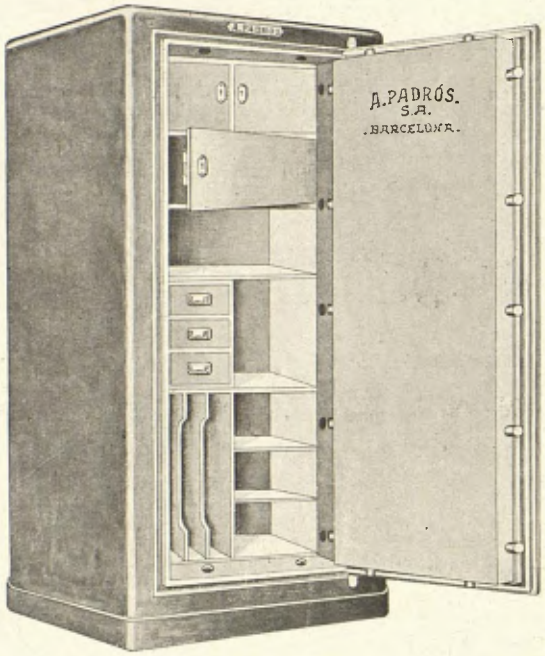
LACADOR

FOLGAROLES, 46 S. G.

BARCELONA

Vins
Marqués d'Argentera
Castell
de Cunic
CAVES A
SANT PERE DE RIBAS
Marqués de Argentera
Moscatel
CAVAS SAN PEDRO DE RIBAS

A. PADRÓS, S. A.

ARCAS invulnerables para caudales con cerradura de secreto sin llave.

PRENSAS de copiar cartas.

CERRADURAS de seguridad para puertas de piso.

BÁSCULAS de romana sin pesas.

CÁMARAS ACORAZADAS
a prueba de fuego, explosivos y ladrones.

BÓVEDAS de compartimientos para banqueros.

MANDAMOS PRESUPUESTOS
A SOLICITUD

Despacho : Ronda San Pedro, 21
BARCELONA

Talleres : Calle Valencia, n.os 501 y 503 y Calle Castillejos, n.os 247 y 249

CONSTRUCCIONES
EN CARPINTERÍA
—
PARQUETS

MOBILIARIO
Y DECORACIÓN
DE
INTERIORES

PARCERISAS Y Cía.

ENRIQUE GRANADOS, 90
TELÉFONO 2570-G
BARCELONA

LIBRERÍA GENERAL DE ARTE

Obras para las Bellas Artes y las Artes Industriales

C. MARTÍNEZ PÉREZ
Calle del Dr. Dou núm. 11
Teléf. 4001-A BARCELONA

MUSEO PEDAGÓGICO DE CIENCIAS NATURALES

Vda. de Luis Soler

Plaza Real, 10 - BARCELONA

CASA PROVEEDORA DEL MINISTERIO DE INSTRUCCIÓN PÚBLICA Y BELLAS ARTES

Sección especial de material para las Escuelas de Artes y Oficios y Bellas Artes.

Preparaciones de animales artísticamente naturalizados.

Colecciones de insectos, moluscos, plantas, esqueletos, etcétera.

PÍDANSE CATÁLOGOS

a la senyoreta Llorach, ben coneguda per la seva refinada distinció i les seves aficions intel·lectuals, qui contribuí a un dels èxits més ressonants del FOMENT, donant hospitalitat a dit aplec i ajudant a formar-lo amb la seva vasta cultura i el prestigi de les seves relacions socials. Disposant ara del magnific estatge del carrer de la Pietat, s'aniran portant a cap altres projectes que hi ha en cartera i que, n'estem segurs, afegiran pàgines de glòria a l'historial de l'entitat. No valdria la pena ni de parlar-ne si el que s'ha fet ja no fos garantia del que pot fer-se.

Publicacions. — Les activitats del FOMENT resultarien efímeres i el guany espiritual limitat si només la memòria dels assistents s'encarregués de registrar el fruit de les seves tasques, per això des de l'any 1919 vé apareixent l'Anuari, progressivament millorat, amb l'esperança d'arribarne a fer un instrument d'alta cultura. El pas que s'ha donat aquest any és ben significatiu del camí emprés.

Les exposicions monogràfiques i la participació del FOMENT en concursos i exhibicions aniran motivant altres llibres, dels quals n'és un bon exemple l'àlbum «Per la bellesa de la llar humil. Recull d'orientacions» que constitueix un verdader èxit editorial. A fi de donar tota la importància merescuda als dos àlbums que hi ha projecte de dedicar a les blondes i els ventalls reunits per l'Exposició esmentada, s'ha retrassat la publicació.

Tenim de fer el degut esment del follet «Les joies de l'art a París», verdadera curiositat bibliogràfica editada amb motiu de la primera anada a la ciutat del Sena.

I per fi, ja podem anunciar des d'ara la propera aparició de les memòries anyals, separades de l'Anuari, i d'una sèrie de monografies, per oficis, de les quals ja estan a punt la referent al moble tapiçat i l'aplicació del vidre artístic tallat i esmaltat.

Totes aquestes publicacions són ofertes als senyors socis amb una considerable rebaixa respecte al preu del públic.

Arxiu iconogràfic i Museu. — Un i altre en estat embrionari. A l'Arxiu s'hi conserven treballs gràfics de caràcter artístic, fotografies i dibuixos. La seva instal·lació de manera que permeti una ràpida consulta representaria, malgrat el nombre relativament *(Continua a la pàg. 85)*

LAVABOS
BANYERES
BIDETS
CALENTADORS
DUTXES
WATERS

Preus reduïts

JAUME
SAURET

CARRER PELAI, 7

E. Navarro Roquejoffre

(CASA DE-NEGRI)

BORDADOR

Taller de bordados mecánicos
y a mano.
Bordados de Arte. Cojines.
Panneaux. Reposteros.
Drap-d'Art.
&c.

Calle de Balmes, 69 - Barcelona

CH. LORILLEUX Y C.ÍA

CASA CENTRAL PARÍS 16 RUE SUGER

COLORES Y BARNICES · TINTAS DE IMPRENTA
PASTAS PARA RODILLOS

60 SUCURSALES Y DEPÓSITOS

BARCELONA
CORTES, 653

~

VALENCIA
CIRILO AMORÓS, 90

MADRID
SANTA ENGRACIA· 14

~

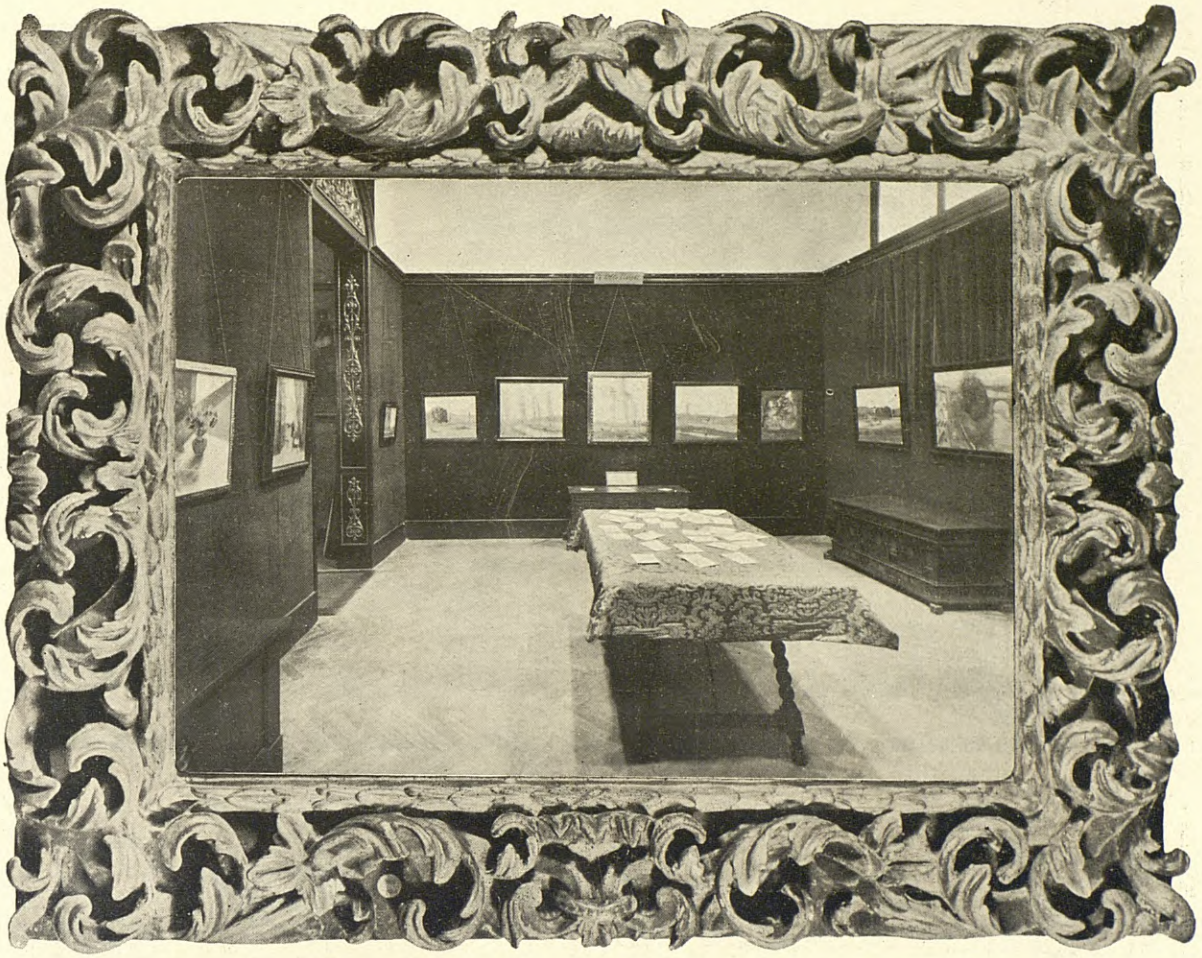
SEVILLA
GARCÍA VINUESA, 20

FÁBRICA EN BADALONA

CASA LA MÁS IMPORTANTE Y MÁS ANTIGUA DEL MUNDO

CATIFA NUADA A MÀ, EXECUTADA A LA MANUFACTURA DE TOMÀS AYMAT A SANT CUGAT DEL VALLÉS.

LA PINACOTECA

DE

GASPAR ESMATJES

MARCS I GRAVATS
SALA D'EXPOSICIONS

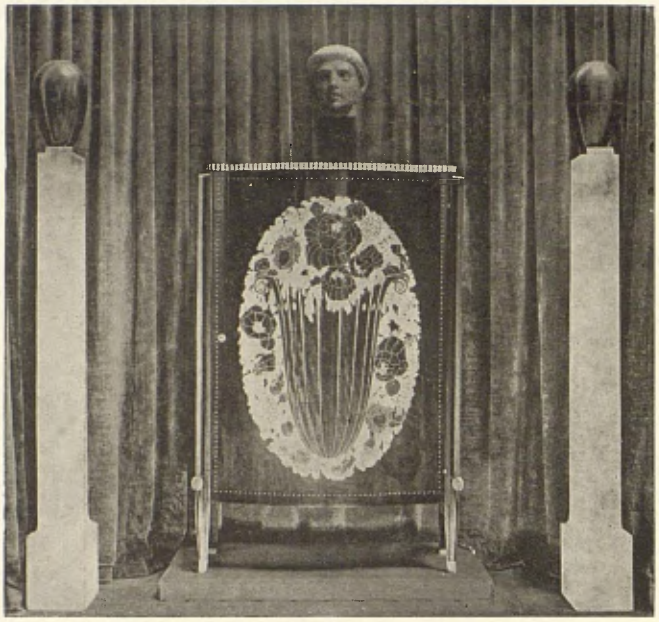
CORTS CATALANES, 644

(entre Passeig de Gràcia i Clarís)

TELÈFON 5045 A.

BARCELONA

32. - F. A. D.

F. GIMÉNEZ

MUEBLES
de todos los estilos y
TAPICERÍA

TALLERES PROPIOS
Y EXPOSICIÓN
Calle Mallorca, n,° 282
Teléfono G. 2722

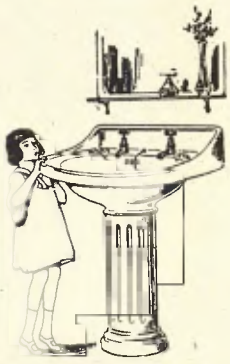
ESPECIALIDAD EN
LOS ENCARGOS

JOIES i ESMALTS
ARGENTERIA

R. SVNYER

GRANVIA 660
BARCELONA

CASA FUNDADA
L'ANY 1835

S. Verdaguer
Barcelona

Despacho: RDA. UNIVERSIDAD, 9
Talleres: ENTENZA, N.os 33 a 41
TELÉFONO 1662 - A

Bañeras, calentadores, lavabos, waters, etc.

H. Blanco Bañeres

Alfombras, Tapicerias
Lenceria
y diferentes articulos
para decoración

Call 21. y San Honorato, 1 y 3
Plaza San Jaime
Teléfono, 190-A

Barcelona

Gran exposición en los escaparates de la casa

Pedro Coll

Escultura decorativa y Decoraciones en todos estilos. // Artesonados. // Cielos rasos.
Casa Fundada en 1870. // Privilegio exclusivo.

Medallas en la Exposición Universal de Paris, 1889,
Chicago 1893 y otras distinciones.

Calle Cortes, 473
Barcelona

Talleres:
Calle Entenza, 108

BRONZES D'ART
FERRETERIA I METALLS PER A OBRES
INSTAL·LACIONS AIGUA I GAS
LÀMPARES

BIOSCA & BOTEY
S. L.

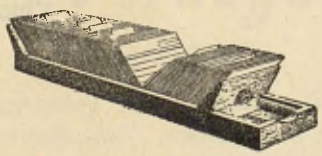
VENDES:
R. DE CATALUNYA, 129
TELÈFON 1228 - G

TALLERS:
ROGER DE FLOR, 189
TELÈFON 1005 - G

RAIMOND VAYREDA

MOBLES DECORACIÓ
INSTAL·LACIONS
Estils Antic i Modern
SECCIO ESPECIAL DE MOBILIARI LITÚRGIC
Raimond Vayreda
Successor de H. Rocamora
Diputació, 111
(Xamfrà Borrell)
BARCELONA

ARTICLES
WATLIMP
PER A
BIBLIOTEQUES
I ARXIUS

JOAQUIM RUBIÓ
RAMBLA CATALUNYA, 48
TEL. A. 4048

CASTELLS
Impressor - VALLS
BARCELONA
Via Laietana, n.º 57
Telefon 2446 A

Imp. Castells · PAISATGE D'OLOT · Clixé Arxiu Mas

Josep Baguñà Martra

GALVANOPLÀSTIA

TREBALL PERFECCIONAT
PER NOU PROCEDIMENT

Reproduccions en coure
y plata

DIRECTOR TÈCNIC

DANIEL DOMINGO DUASO

Primer i continuat millorador
de la qualitat, metall ductil,
fi, força detall i bon preu.

Diputació, 216 - Barcelona

Dóno l'assumpte per ressolt
i sols manca que els artistes aprofitin
ses aplicacions.

TALLER DE
CERRAJERÍA
DE OBRAS

BENITO
CALIX

ROCAFORT, N.° 25
(entre Tamarit y Floridablanca)
Teléfono núm. 89 - H
BARCELONA

petit de peces de què es composa, una despesa actualment fora de les possibilitats del FOMENT.

En quant al Museu, iniciat amb esperit eclèctic, procurant adquirir objectes qualsevols, tant si eran antics com moderns, ocupa dugues vitrines i contribueix a embellir el casal, però té escassíssima importància. Existeix el projecte de fer un Museu de tècnica dels Oficis d'Art, que no duplicaria cap dels organismes similars existents a la ciutat i seria d'una utilitat imponderable.

També representa un gran esforç econòmic i de treball, això darrer vol dir que amb sacrificis personals es pot suplir en part la escassesa de l'element financier i que la possibilitat de portarlo a cap no és tan remota.

Biblioteca. — Un aplec important de llibres de consulta referents a les arts decoratives s'ha anat constituint i promet créixer cada dia. Les obres d'aquesta especialitat acostumen a ésser d'un preu sovint prohibitiu per a les forces individuals, per això el FOMENT ha dedicat tots els cabals que ha pogut a enriquir aquesta secció, i no han mancat benefactors que l'han ajudat en tan noble tasca. Esmentem el plorat orfebre i col·leccionista Cabot, com a exemple assenyalat, digne de trobar imitadors.

La Biblioteca està minuciosament catalogada i és fàcil manejar-la i treure'n profit.

Vida exterior i de relació. — Totes aquestes activitats, tan nombroses i tan diverses, no representen encara la plenitud de vida de l'entitat, doncs no es limita aquesta a la relació amb els seus adherits sinó que actua en nom de tots ells en totes les qüestions d'interès general que entren en el seu programa, fa sentir la veu en els debats ciutadans que es relacionen amb l'estètica pública, se suma de bon grau a les iniciatives externes que creu encertades, pren part en concursos i exposicions, sempre fins ara amb assenyalats èxits i en un mot procura dignificar tant com pot la representació col·lectiva que ostenta, mereixent cada dia més la consideració de les altres institucions similars i de les entitats oficials.

Els amics del FOMENT. — Al costat dels conreadors dels Bells Oficis hi té d'haver un estol de refinats, aptes per apreciar les belles obres modernes i per ajudar a llur eclosió. És el grup d'Amics del Foment, iniciat l'any 1924 i que es va engroixint a mida *(Continua a la pàg. 95)*

EBANISTAS Y CARPINTEROS

Antes de comprar maderas, tableros cruzados y chapas fantasia, consultar precios a esta casa ☞

MADERAS, TABLEROS Y CHAPAS

JOSÉ IBÁÑEZ

ROSELLÓN, 188 - 190
(ENTRE BALMES Y ENRIQUE GRANADOS)

BARCELONA
TELÉFONO 1412-G

Importaciones directas

Existencias en : Nogal, Roble americano, Satén, Sap, Tulipier, Haya, Roble Slavonia, Abeto, etc., etc.

Especialidad en las exóticas

Existencias en : Chicarandas, Rio, India, Madagascar y Nicaragua, Caoba de Cuba, Cedro del Brasil, Espinillo Santo Domingo, Amorette, Ébano, Boj americano. Citron Ceylan, Caliatur, Guayacan y otras similares.

Chapas fantasía

Existencias en : Thuyá, Bubinga, Citron Ceylan, Erable, Chicaranda, Palo Rosa, Abedul, Roble, Cedro, Caoba, Nogal y otras varias.

JACINTO AVILA

DECORACIONES EN YESO

ARTESONADOS
(Sistema patentado)

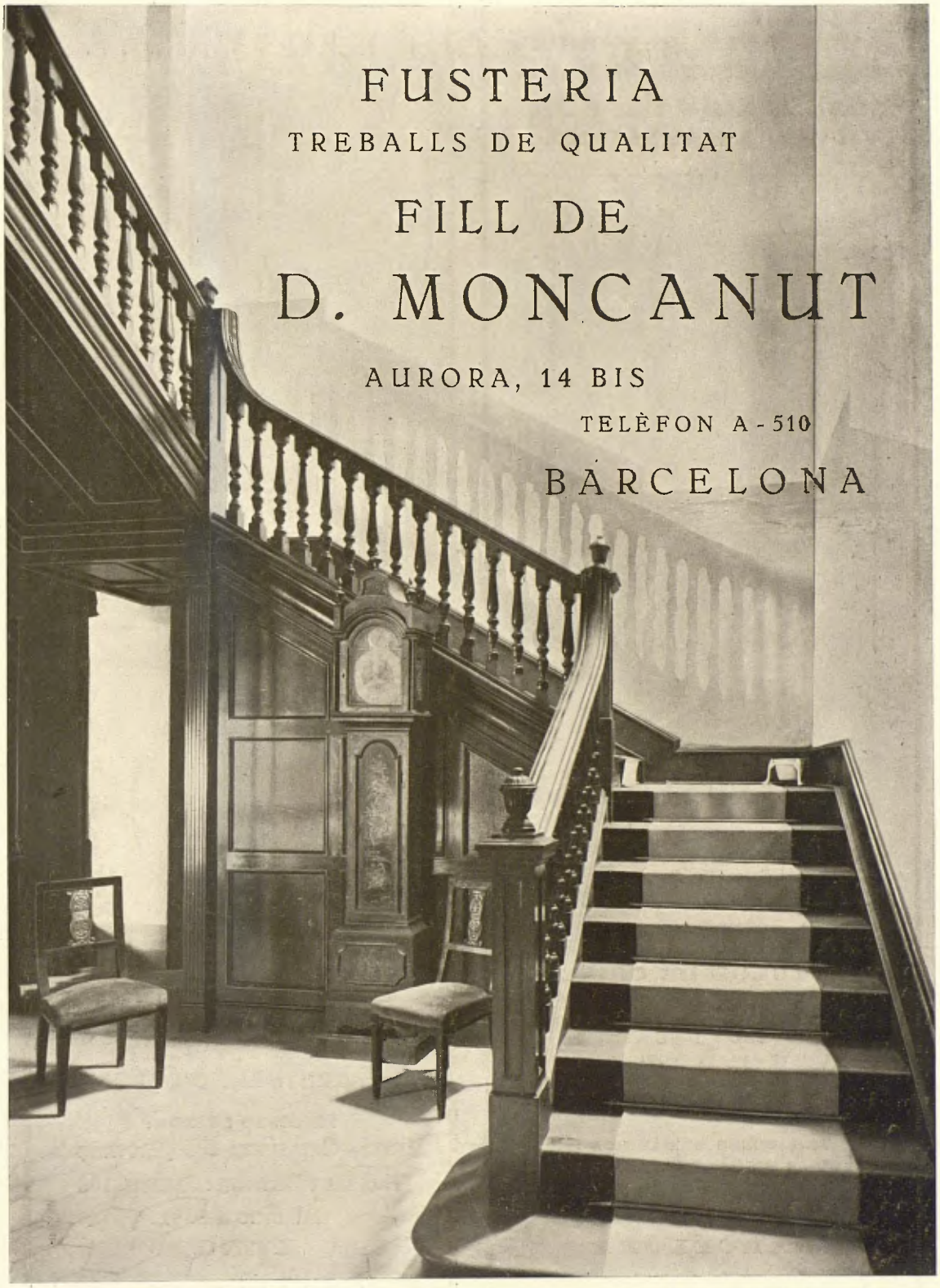
PASEO DE SAN JUAN, 73
TELÉFONO 306 - S. P.
BARCELONA

FÀBRICA DE PASSAMANERIA

J. Margets

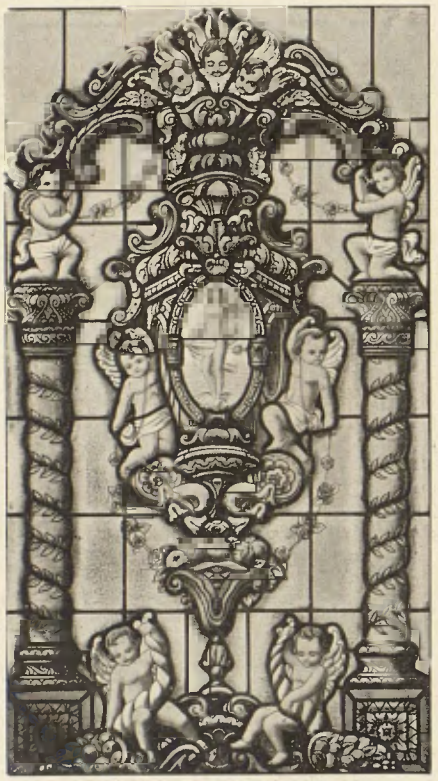
Cordons, Serrells, Galons,
Agremans, Cadenetes,
Borles, Florons,
Aromes

RAMBLA CATALUNYA, 116
BARCELONA

FUSTERIA
TREBALLS DE QUALITAT
FILL DE
D. MONCANUT
AURORA, 14 BIS
TELÈFON A-510
BARCELONA

ALMACENES DE VIDRIOS,
CRISTALES Y METALES.

FÁBRICA DE ESPEJOS.
VIDRIERAS ARTÍSTICAS.

J. M. TERRÉS CAMALÓ, S. EN C.

GRABADOS AL ÁCIDO
Y RÓTULOS DE CRISTAL

~

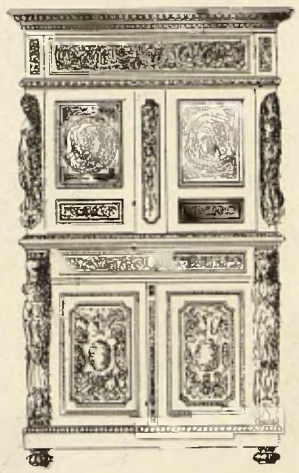
DESPACHO : LAURIA, 9
(JUNTO A PLAZA URQUINAONA)
TELÉFONO S. P. 1751

~

ALMACENES Y FÁBRICA :
VALENCIA, 473 AL 483
Y PADILLA, 223 AL 241 (S. M.)
TELÉFONO S. P. 404

BARCELONA

TALLERES MOLLA, S. A.

MUEBLES Y CONSTRUCCIONES
DECORATIVAS

PROYECTOS Y PRESUPUESTOS

TALLERES : TUSET, 42 - TELÉFONO 2900-G
BARCELONA

P. CORBERÓ

LÀMPARES, LLITS
I BRONZES D'ART
FERRETERIA D'OBRES

EXPOSICIÓ I VENDA :
RAMBLA CATALUNYA 105 (PROVENÇA)
TALLERS I DESPATX : ARIBAU, 103
FUNDICIÓ A S. M.
T. 1274 G.

TIPOS GANS

de novedad y artísticos, fundidos con perfección irreprochable y con metal de la mayor resistencia, dan a los trabajos tipográficos el sello de distinción y del buen gusto. Servicio rápido. Precios económicos. Facilidades en los pagos.

MAQUINARIA

así como toda clase de herramientas, utensilios y materiales para las Artes Gráficas, procedentes de casas extranjeras de primer orden. Se instalan talleres de imprenta, litografía, offset, huecograbado, fotograbado, encuadernación, manipulación de papel, fábricas de cajas de cartón etc., con los elementos más modernos.

PROGRESO - ARTE - ECONOMÍA - COMPETENCIA

SERVICIO CONCIENZUDO

FUNDICIÓN TIPOGRÁFICA

RICHARD GANS

MADRID · BARCELONA · SEVILLA

J.M. Clovet

fotogravador

Casanova 157-159
tel. G. 2637

BARCELONA

FOTOGRAVATS
AUTOTÍPIES
TRICROMIES

F. ESTEVE FELIU

VIA LAYETANA, 15

TELÉF. { 2210-A / 4515-A

BARCELONA

oliua de vilanoua impressor fa avqves romanços, goigs nouenes, llibres del rosari i tota mena d'estampes al carrer de casanoua 169 barcelona

GRANELL Y C.ª

VIDRIERES ARTÍSTIQUES - CRISTALLS I VIDRES PLANS I CURVATS - GRAVATS - BISELLATS
DECORACIÓ AMB ESMALTS TRANSPARENTS I OPACS
MONTURES DE LLAUTÓ I PLOM GALVANISAT

ENRIC GRANADOS, 46 - TELÈFON A 1637 - BARCELONA

TALLER D'EBENISTERIA

DE

FREDERIC ORRI

CONSTRUCCIÓ

DE

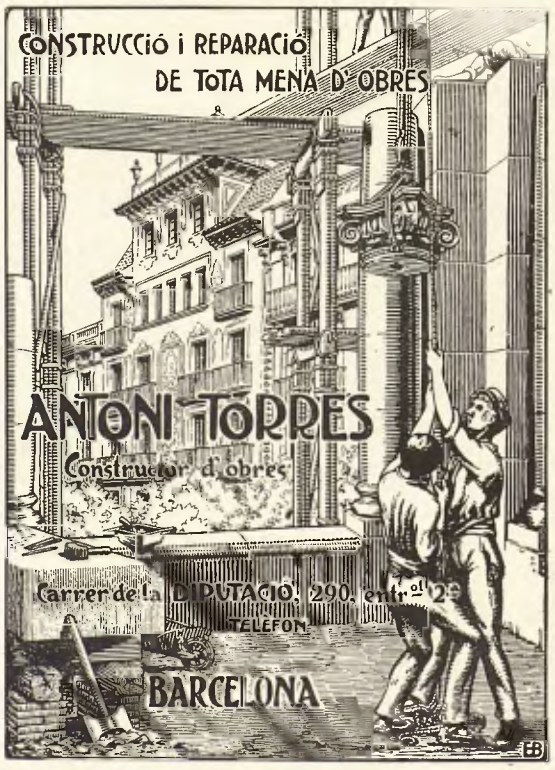
MOBLES

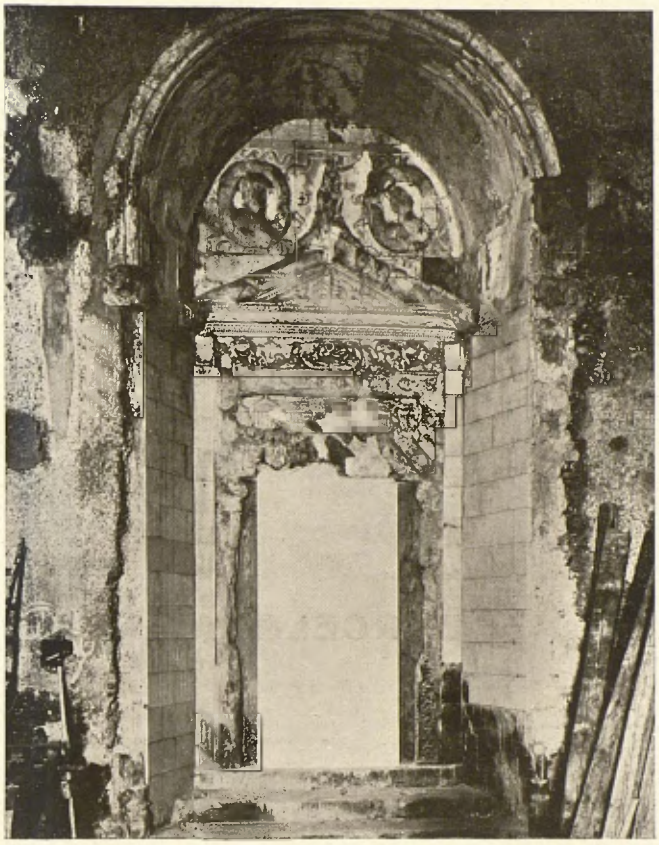
DE TOTES CLASSES

ARIBAU, 226 - TELÈFON 2091 G.

BARCELONA

LA CIUTAT & LA CASA

REVISTA D'ARQUITECTURA, ARQUEOLOGIA I BELLS OFICIS

PATROCINADA PER L'ASSOCIACIÓ D'ARQUITECTES DE CATALUNYA

Redacció : Associació d'Arquitectes de Catalunya
CORTS CATALANES, 563 - Tel. 4909-A

Administració : "Edicions Romàniques"
CORTS CATALANES, 754

ES PUBLICA TRIMESTRALMENT - Número solt : 3 pessetes

ÉS EL MILLOR MAGAZINE D'ART QUE ES PUBLICA EN CATALÁ

Direcció : RAFAEL BENET

Consell de Redacció :

Comissió editora de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya

MIQUEL MADORELL
CÈSAR MARTINELL
RAMÓN RAVENTÓS
LLUÍS GIRONA
CLIMENT MAYNÉS
ADOLF FLORENSA

Subscripció :

Barcelona.	. .	*12 ptes. anuals*
Península.	. .	*15 „ „*
Fora	. . . .	*20 „ „*

Es reparteix gratuïtament als socis de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya.

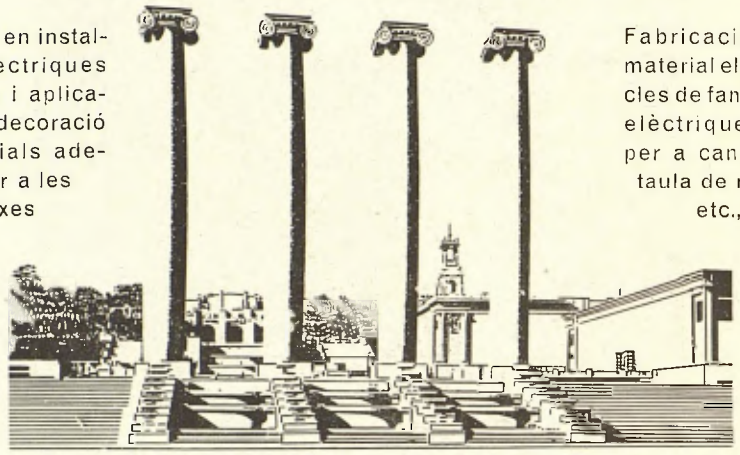
Tarifa d'Anuncis

Coberta posterior,	*3 tintes*	*500 ptes.*
1.ª coberta interior	*3 „*	*350 „*
2.ª coberta interior	*3 „*	*250 „*
1 pàgina interior davant sumari		*300 „*
1 pàgina	. . . . .	*200 „*
1/2 pàgina	. . . . .	*125 „*
1/4 pàgina	. . . . .	*65 „*

JAUME CALDÉS

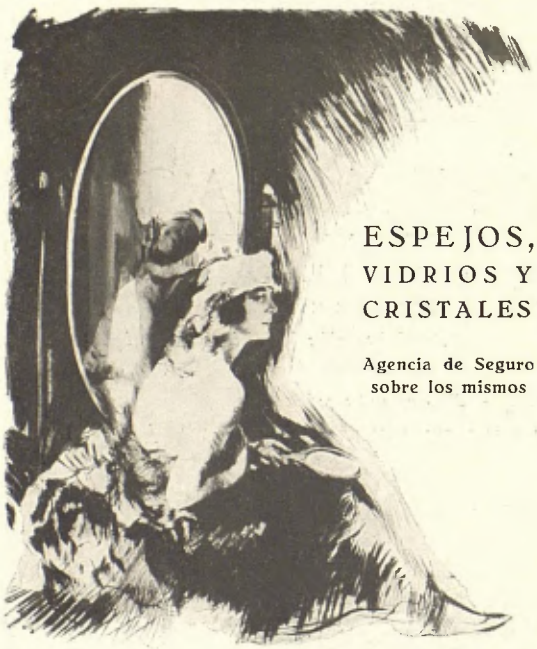
INSTAL·LACIONS I REPARACIONS EN GENERAL PER A LLUM, FORÇA, CALEFACCIÓ, TIMBRES I PARALLAMPS, ETC.

Especialitat en instal·lacions elèctriques empotrades i aplicables a la decoració amb materials adequats per a les mateixes

Fabricació de petit material elèctric i articles de fantasia: fonts elèctriques i tapets per a canalobres de taula de menjador, etc., etc.

PROVENÇA, 235 — BARCELONA — TELÈFON 1898-G

ESPEJOS, VIDRIOS Y CRISTALES

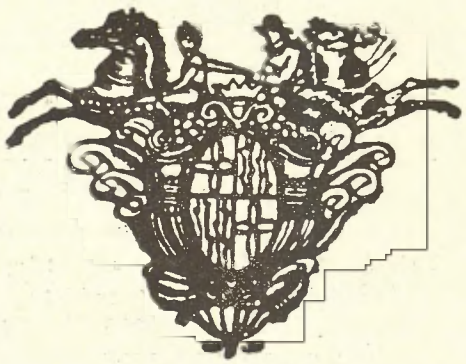
Agencia de Seguro sobre los mismos

EVARISTO TERRES CAMALÓ

INSTALACIONES EN VIDRIERÍA, CRISTALERÍA Y DECORACIÓN

INFORMACIÓN GRATUITA DE PRESUPUESTOS

Exposición y venta: Lauria, 9 (junto Plaza Urquinaona) Teléf. 2213 S. P.

JAUME MERCADÉ

JOIER

Passeig de Gràcia, 46

Telèfon A. 1373

BARCELONA

que l'empenta de l'entitat palesa d'una manera més evident l'eficàcia de la tasca a què dedica els seus esforços.

Aquests protectors de la producció estètica, aquests col·laboradors en un senzill mecenatge fragmentari, donen als decoradors la sensació del primer contacte amb l'ànima de la ciutat i els hi fan més agradosa la creació de noves formes de bellesa. Tant de bo que en pocs anys el nombre de bons amics de nostre FOMENT s'enriqueixi amb tots els noms il·lustres que ennobleixen les manifestacions espirituals de la vida ciutadana; amb ells al costat assolirem una expansió extraordinària.

Perquè puguin ampliar-se les perspectives de les diferentes seccions, per a què l'influència del FOMENT es faci sentir cada cop més a la vida ciutadana en sentit favorable a tots els artistes decoradors, per a que el concepte que d'aquests té el poble millori i s'enlairi, cal que tots ells s'inscriguin com a socis de la nostra entitat. Cadascú dels actuals adherits ha de buscar entre les seves relacions aquell que encara no en sigui i ha de tenir a glòria l'afegir un nom més a la llista, que és d'honor per a tots els que hi consten.

Cap entitat ofereix als seus socis, per una quota mòdica, tants, tan variats i tan útils serveis com el FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES.

CASES RECOMANADES

	Pàgs.
Jacinto Avila *Decorador en guix*	86
Tomàs Aymat *Tapisseries i Catifes*	75 i làmina LXXXVIII
A. Badrinas *Mobles moderns*	60
Josep Baguñà Martra *Galvanoplàstia*	85
Basa & Pagès *Articles de propaganda*	74
Bastús, Queraltó i C.ª *Fusteria - Parquets*	69
Miquel Bech *Decorador en guix*	58
Biosca & Botey, S. L. *Bronzes d'art*	84
H. Blanco Banyeres *Alfombres - Tapisseria*	83
Ll. Bracons *Lacador*	76
Jaume Caldés *Instal·lacions elèctriques.*	94
Benito Calix *Serralleria d'obres*	85
Joaquim Campañà *Mobles i Bronzes*	70
J. Cardús *Paraigües i Ombrel·les*	62
Vda. de F. Casas *Fusteria d'obres i estils*	74
Josep Casasús *Cels-rasos - Artesonats.*	64
F. Castells *Impressor.*	làmina LXXXIX
Pedro Coll *Escultura decorativa.*	83
P. Corberó *Làmpares i Bronzes*	88
Domingo y Sabaté *Mobles*	68
Francesc Esteve Feliu *Fotogravats.*	90
Faianç Català *Objectes per a regal*	62
Agustí Fayos *Construccions en fusta*	58
Josep Franch *Material elèctric*	68
Franzi Hermanos y C.ª *Taller de marbres.*	70
Richard Gans *Fundició tipogràfica*	89
F. Gimènez *Mobles i Tapisseria*	82
Granell y C.ª *Vidrieres artístiques*	91
Josep Guardiola *Ceràmica d'art*	76
Fill de Josep Guasch *Papers pintats*	68
J. Herrán *Pintura decorativa*	72
José Ibáñez *Magatzem de fustes*	86
La Ciutat & La Casa *Revista d'arquitectura*	93
La Pinacoteca *Marcs i Gravats*	81
Ch. Lorilleux y C.ª *Tintes per a impremta*	80
Llibreria Catalònia *Secció especial d'art.*	66
J. M. Llobet *Fotogravats.*	90
Perfecte Llosà *Tapisseria*	59
J. Margets *Passamaneria*	86
Marquès d'Argentera *Vins Castell Cunic*	77
C. Martínez Pérez *Llibreria d'art*	79
Jaume Mercadé *Joieria*	94
Talleres Molla, S. A. *Mobles*	88
Fill de D. Moncanut *Fusteria*	87
Myrurgia *Perfumeria*	67
E. Navarro Roquejoffre *Brodats mecànics*	80
Oliva de Vilanova, Impressor	90
Frederic Orri *Construcció de mobles*	92

Pàgs.

Orsola, Solà y C.ª
Mosaics 60

A. Padrós, S. A.
Arques i Bàscules . . 78

J. Panyella y C.ª
Serralleria artística . . 66

Parcerisas y C.ª
Fusteria i Parquets . . 78

D. Pujadas
Pintura decorativa . . 70

F. Raich
Articles per a viatge . . 73

Vda. de Josep Ribas
Mobles - Decoració . . 71

Pedro Ricart
Escultura en pedra . . 61

Rigalt, Bulbena y C.ª
Vidrieres d'art 65
i làmina LXXXVII

Pàgs.

J. Roca Alemany
Gravats, Cuiros repujats. 62

Rodríguez Germans
Domassos, Tapisseries . 60

Joaquim Rubió
Articles per Arxius . . 84

Joan Ruiz
Tallers de fusteria. . . 58

Josep Sala Brunet
Brodats - Ornaments. . 72

Sanllehí
Fusteria mecànica . . 66

Manuel Sarrias
Tallers de serralleria. . 64

Jaume Sauret
Aparells sanitaris. . . 80

Joan Solé Pamies
Construcció d'obres . . 74

Vda. de Luis Soler
Museu Història Natural. 79

Pàgs.

Miquel Soriano
Escultura i Decoració . 64

R. Sunyer
Joies i Esmalts. . . . 82

Evaristo Terrés Camaló
Miralls, Vidres i Cristalls. 94

J. M. Terrés Camaló, S. en C.
Vidres i Metalls . . . 88

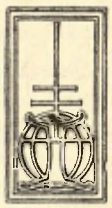
Francisco Tiestos
Metalls d'art 92

Antoni Torres
Construcció d'obres . . 92

Raimond Vayreda
Mobles - Decoració . . 84

S. Verdaguer
Aparells sanitaris. . . 82

Vilaró y Valls
Pintors decoradors . . 63

El present Anuari del FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES,
referent a les anyades de 1924 i 1925,
fou acabat d'estampar i relligar
per Oliva de Vilanova, Impressor,
el mes de desembre
de 1926